

БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК

Науково-теоретичний
та практичний журнал

BIBLIOTECHNYI VISNYK

Scientific theoretical
applied journal

№ 4(252) 2019**Засновники**

Національна академія наук України
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор**Володимир ПОПИК,**

член-кореспондент НАН України,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Редакційна колегія**Г. Боряк****О. Василенко****О. Воскобойнікова-Гузєва****В. Горовий** (*заступник головного редактора*)**Т. Гранчак****І. Давидова****Т. Добко****Л. Дубровіна** (*заступник головного редактора*)**Г. Ковальчук****С. Кулешов****В. Леонов** (Російська Федерація)**К. Лобузін****Н. Маслакова** (*заступник головного редактора*)**Р. Мотульський** (Білорусь)**С. Нарбутас** (Литва)**В. Омельчук****О. Онищенко****Є. Потшебницька** (Польща)**М. Романюк****Г. Солоїденко****Н. Стрішенець****В. Широков**

Заснований у червні 1993 року.

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 17072-5842 ПР від 09.08.2010 р.

Виходить 6 номерів на рік

Адреса редакції:

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
пр-т Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-43-50

E-mail: bibvesti@bigmir.net

Передплатний індекс 74049

Електронна версія журналу:

<http://nbuv.gov.ua/j-tit/bv>Веб-сайт журналу: <http://bv.nbuv.gov.ua/uk/>

Видання індексується Google Scholar

Журнал включено

до Переліку наукових фахових видань України
у галузях історичні науки
(наказ МОН України №1021 від 29 вересня 2015 р.)
та соціальні комунікації
(наказ МОН України №1328 від 21 грудня 2015 р.)
(Категорія «В»)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.

Founders

National Academy of Sciences of Ukraine
Vernadsky National Library of Ukraine

Editor-in-Chief**Volodymyr POPYK,**

Corresponding Member of NAS of Ukraine,
Vernadsky National Library of Ukraine

Editorial board**H. Boriak****O. Vasylenko****O. Voskoboinikova-Huzeva****V. Horovyi** (*Deputy Editor-in-Chief*)**T. Hrachak****I. Davydova****T. Dobko****L. Dubrovina** (*Deputy Editor-in-Chief*)**H. Kovalchuk****S. Kuleshov****V. Leonov** (Russian Federation)**K. Lobuzina****N. Maslakova** (*Deputy Editor-in-Chief*)**R. Motulskyi** (Belarus)**S. Narbutas** (Lithuania)**V. Omelchuk****O. Onyshchenko****Ye. Potshebnyska** (Poland)**M. Romaniuk****H. Soloidenko****N. Strishenets****V. Shyrokov**

Founded in 1993.

The State Registration Certificate:
КВ № 17072-5842 ПР of 09.08.2010
Frequency of publication is bi-monthly

Editorial office address:

Vernadsky National Library of Ukraine,
3, Holiivskyi avenue, Kyiv, 03039, Ukraine

Tel.: (044) 524-43-50

E-mail: bibvesti@bigmir.net

Subscription Index 74049

Digital copies of the journal:

<http://nbuv.gov.ua/j-tit/bv>Journal website: <http://bv.nbuv.gov.ua/uk/>

The journal is indexed in the bibliometric database
Google Scholar.

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Зміст

Плахтій А. Бібліотечні сервіси електронного урядування: зарубіжний досвід.	3
Клименко О., Сокур О. Нормативно-правова база взаємодії бібліотек Національної академії наук України. Історія формування.	12
Жук В. К вопросу установления года выпуска украинских изданий аграрной тематики первой трети XX в., недатированных при опубликовании (по материалам Белорусской сельскохозяйственной библиотеки)	19
Лісіна С. Бібліотекознавча термінологія у довідкових виданнях	27

ЮВЛЕЇ БІБЛІОТЕК

Мацібора Н. Інформаційний ресурс Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: історія й сучасність.	34
---	----

ОГЛЯДИ. РЕЦЕНЗІЇ

Шумілова А. Відбиток епохи у кіноплакатах 1947–1994 років Рец. на кн.: Гутник Л. Український кіноплакат 1947–1994 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : наук. кат. Київ : Академперіодика, 2018. 576 с.: 104 с. іл.	41
---	----

ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ

Наукова діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: визначення пріоритетів.	43
--	----

ВІТАЄМО

Бібліограф Тетяна Василівна Добко	44
Приклад високого служіння бібліотечній справі	51

Contents

Plakhtii A. Library Services of E-government: Foreign Experience.	3
Klymenko O., Sokur O. Normatively-legal Basis of the Library's Interaction of the National Academy of Sciences of Ukraine. History of Formation	12
Zhuk V. On the Issue of Establishing the Year of the Undated Editions of Ukrainian Agrarian Publications of the First Third of the 20th Century (Based on the Materials of Belarus Agricultural Library)	19
Lisina S. Library Science Terminology in Reference Editions	27

JUBILEE OF LIBRARIES

Matsibora N. Information Resource of the Sukhomlynsky State Scientific-Pedagogical Library of Ukraine: History and Modernity	34
---	----

REVIEWS

Shumilova A. The Imprint of the Era in Movie Posters 1947-1994. Book rev.: Hutnyk L. Ukrainian movie poster 1947-1994 with funds of the Vernadsky National Library of Ukraine: catalog. Kyiv: Academperiodyka, 2018. 576 p.	41
--	----

CRONICLE OF SCIENTIFIC EVENTS

Scientific Activity of the Vernadsky National Library of Ukraine: Prioritization	43
--	----

CONGRATULATIONS

Bibliographer Tetiana Vasylivna Dobko	44
An Example of High Service to Library Affairs	51

Альона Плахтій,

аспірантка, Київський національний університет культури і мистецтв

вул. Євгена Коновальця, 36, м. Київ, 01133, Україна

E-mail: bonheur_1317@ukr.net

Бібліотечні сервіси електронного урядування: зарубіжний досвід

Статтю присвячено дослідженню зарубіжного досвіду бібліотек у сприянні розвитку електронного урядування. Висвітлюються теоретичні та організаційно-функціональні питання впровадження електронного урядування публічними бібліотеками таких країн, як Казахстан, Білорусь, Латвія, Росія, Естонія, США.

К л ю ч о в і с л о в а: технології електронного урядування зарубіжних бібліотек, бібліотечні публічні центри правової інформації, пункти доступу до електронного урядування, послуги електронного цифрового підпису, державні послуги онлайн.

В умовах глобалізації, розбудови інформаційного суспільства традиційні способи взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами, бізнесом не завжди достатньо ефективні. Для створення нових, зручніших методів доступу до інформації та послуг дедалі частіше застосовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Особливе місце серед ІКТ посідає електронне урядування. Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р, електронне урядування – це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості і прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [3].

Як свідчить світова практика, серед соціальних інститутів суспільства, які активно долучаються до впровадження технологій електронного урядування, провідні позиції займають бібліотеки. По-перше, вони безкоштовні та відкриті для широких кіл громадськості. По-друге, бібліотеки на сьогодні позиціонують себе як сучасні інформаційні центри, а отже, вони мають усі можливості ставати безпосередніми учасниками розбудови інфраструктури електронного урядування, активно долучатися до процесу розроблення та впровадження форм інформаційно-комунікаційної взаємодії органів державної влади і суспільства, громадських інституцій, бізнесу.

У наш час відбувається переосмислення значен-

ня бібліотечних установ у системі сучасної інформаційної діяльності: їхні функції постійно розширюються, вони стають активними суб'єктами комунікаційних процесів, важливими посередниками між стрімко зростаючими обсягами різноманітної інформації, глобальними інформаційними ресурсами і замовниками. Постають нові завдання, пов'язані з дослідженням місця і ролі бібліотек у системі сучасних соціальних інформаційних комунікацій, піднесення їхньої ефективності в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади. Тому цілком слушним буде проаналізувати досвід зарубіжних бібліотек з розвитку сервісу електронного урядування.

Аналіз фахової літератури показує, що означена проблема поки що не набула належного наукового осмислення. Бібліотекознавці лише розпочали дослідження основних аспектів інформаційно-комунікаційного забезпечення бібліотеками розвитку електронного урядування. Про це свідчать праці Д. Мак-Менемі, О. Архипської, Л. Галаган, Я. Сошинської, Р. Щербан, В. Пальчук, П. Шпиги, Г. Гич, Т. Михайловської, О. Некипелової, А. Цуканової.

Мета статті – узагальнити досвід зарубіжних бібліотек (Казахстану, Білорусі, Латвії, Росії, Естонії, США) щодо сприяння розвитку технологій електронного урядування, окреслити шляхи запровадження цього бібліотечного сервісу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активну участь у формуванні сучасних інформаційних ресурсів, у запровадженні технологій електронного урядування беруть бібліотеки Казахстану. Карагандинська обласна універсальна наукова бібліотека імені М. В. Гоголя питаннями електронного урядування почала опікуватися у

2006–2007 рр. Першим кроком у цьому напрямі стало створення Центру правової інформації на базі Інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки.

Центр правової інформації (далі – ЦПІ <http://www.karlib.kz/index.php/ru/elektronnye-uslugi/elektronnaya-dostavka-dokumentov-2>) при Бібліотеці покликаний сприяти реалізації конституційного права громадян на доступ до інформації та підвищення правової культури і правової поінформованості населення.

Основним напрямом роботи ЦПІ є забезпечення доступу до правової інформації. У фондах бібліотеки зберігаються джерела, де були опубліковані офіційні правові документи Казахської РСР і СРСР, починаючи з 1917 р. Відвідувачі тут можуть отримати офіційні тексти законодавчих та інших нормативно-правових актів Республіки Казахстан, акти міністерств і відомств, матеріали, що їх коментують, монографії, зразки позовних заяв, договорів, видання з правової тематики на CD-дисках, публікації періодичних видань.

ЦПІ забезпечує безкоштовний доступ до довідкових правових систем:

- Інформаційна система «Параграф» <http://prg.kz/>
- База даних «Закон» <http://www.rkao.kz/ru>

Центр надає цілу низку інформаційно-консультаційних та сервісних послуг: пошук правових актів в електронних БД користувачем самостійно; пошук правових документів консультантом-бібліотекарем (за заявкою користувача); виконання запитів користувачів щодо добору нормативно-правових актів з певної теми; пошук правової, юридичної літератури в електронному каталозі бібліотеки; формування списків нормативно-правових актів за запитом користувачів; копіювання, роздрукування і збереження документів на електронних носіях; надання матеріалів електронною поштою з використанням послуги «Віртуальна довідка».

Обслуговування у ЦПІ вирізняється своєю комплексністю, що дає змогу задовольняти практично всі потреби, пов'язані з отриманням необхідної правової інформації.

Варто відзначити, що бібліотека відіграє велику роль у популяризації електронного урядування серед широких верств населення. Фахівцями ОУНБ ім. М. В. Гоголя періодично проводяться презентації електронного порталу «Електронний уряд Республіки Казахстан». Такі заходи дають змогу розкривати можливості і перспективи електронного уряду, висвітлювати основні напрями держав-

ної політики, організувати огляди, Дні інформації, проводити тренінги, семінари. Користувачі мають змогу отримати інформацію про послуги, які надаються порталом «Електронний уряд Республіки Казахстан» (www.e.gov.kz), порталом Міністерства освіти і науки РК (<http://www.edu.gov.kz/ru/>) і т. д. У місцевій пресі постійно публікуються інформаційні повідомлення про те, що в бібліотеках працюють пункти громадського доступу до електронного уряду.

Завдяки інтенсивній роз'яснювальній роботі за останні кілька років понад 8 тис. користувачів бібліотек регіону звернулися до порталу. В основному це учні старших класів, робітники, пенсіонери, вчителі, студенти, люди, які не мають власних комп'ютерів. Для такої категорії користувачів у бібліотеці організуються навчальні тренінги, надаються консультації стосовно роботи з порталом безпосередньо при зверненні за інформацією. Після таких тренувань вони можуть самостійно заходити на сайти місцевих органів влади, Уряду, Парламенту, Президента РК і отримувати необхідну інформацію в роздрукованому вигляді.

За підтримки Посольства США ОУНБ ім. М. В. Гоголя був започаткований проект «Бібліотеки – точки доступу до електронного уряду». На базі бібліотеки запрацював тренінг-центр як для бібліотекарів, так і для населення області. У рамках цього проекту партнер ОУНБ ім. М. В. Гоголя АТ «Національні інформаційні технології» постійно проводить тренінги: «Е-підпис для бібліотекарів», «Портал електронного уряду Республіки Казахстан – єдине вікно для отримання інформаційних, інтерактивних і транзакційних послуг» (для педагогів, студентів, пенсіонерів), під час яких учасників занять знайомлять з порталом ЕУ, алгоритмом отримання електронного підпису, роз'яснюють, де можна отримати необхідне програмне забезпечення, які подальші кроки плануються здійснити стосовно встановлення та використання ЕЦП [4].

Головним пріоритетом розвитку бібліотек Казахстану є створення ними власних цифрових ресурсів наукового і освітнього призначення. Що важливо, вирішення цих питань винесено на рівень державної політики. Президент Казахстану поставив завдання розробити державну програму «Інформаційний Казахстан-2030», яка б сприяла радикальному розширенню фонду Казахської національної електронної бібліотеки (КазНЕБ). Мета проекту – створити Єдиний національний каталог електронного державного бібліотечного

фонду і Єдине електронне сховище на базі Національної академічної бібліотеки РК в Астані.

У Республіці Білорусь з метою забезпечення реалізації права громадян на отримання повної, достовірної та своєчасної правової інформації створена ціла мережа публічних центрів правової інформації (далі – ПЦПІ). Її формування розпочалося ще у 2000 р.

Відповідно до Указу Президента Республіки Білорусь від 30 грудня 2010 р. № 712 «Про вдосконалення державної системи правової інформації Республіки Білорусь», Міністерство культури спільно з Національним центром правової інформації Республіки Білорусь (НЦПІ) розпочало створення пунктів вільного доступу громадян до еталонної правової інформації на базі державних публічних бібліотек, які покликані забезпечити піднесення рівня правових знань у населення, формування навичок правомірної поведінки, шанобливого ставлення до права, проведення заходів з правової освіти громадян [5].

На сьогодні у Білорусі функціонує вже 605 ПЦПІ на базі обласних, центральних бібліотек і 46 бібліотек-філій, 4 % з яких становлять дитячі бібліотеки. Майже 60 % ПЦПІ діють у сільській місцевості. У Національній бібліотеці Білорусі (далі – НББ) ПЦПІ став повноцінно функціонувати ще з 2008 р.

Завдання публічного центру правової інформації: організація вільного доступу громадян до еталонної правової інформації; формування фонду періодичних і неперіодичних друкованих та електронних видань, державних правових ресурсів, котрі містять еталонну правову інформацію, матеріали науково-практичного характеру, що сприяють повному і адекватному сприйняттю громадянами їх прав і обов'язків; запровадження ефективних форм і методів бібліотечної роботи, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування з метою озброєння громадян правовими знаннями, формування у них правової культури, навичок правомірної поведінки.

Користувач, який не володіє навичками роботи з електронними інформаційно-правовими ресурсами, завжди може розраховувати у ПЦПІ на допомогу бібліотекаря під час пошуку потрібної інформації, на консультування з питань роботи з базами і банками даних правової інформації, інтернет-ресурсами. Замовлення користувачів виконуються від 1 години до 2 робочих днів. Відповідь публікується у рубриці «Архів виконаних запитань» на сторінці служби і надсилається на елект-

ронну адресу користувача. Вона включає повний бібліографічний опис документа, бібліографічний список (10 назв), а також посилання або на повний текст документа, який може замовлятися через службу електронної доставки документів НББ, або гіперпосилання на повний текст документа, доступний через Інтернет. Доступ до інформаційних ресурсів віртуального центру можливий з будь-якого домашнього комп'ютера через пошукову систему Google. Підвищений інтерес до такої служби, а також багаторазові повторні звернення користувачів свідчать про те, що бібліографічна допомога фахівця, котрий добре орієнтується у правових інформаційних ресурсах, може виявитися досить слушною для користувачів, які потребують правової підтримки.

Створення та діяльність ПЦПІ у бібліотеках Білорусі – наочний приклад реалізації державної політики щодо організації громадянам безперешкодного доступу до офіційної, достовірної та актуальної правової інформації, розвитку, нарощування, урізноманітнення такої інформації.

За даними рейтингу ООН з глобальної готовності до електронного урядування, Латвія у 2018 р. посідала 57 позицію із 193 країн за індексом розвитку е-урядування.

До запровадження технологій електронного урядування активно долучаються публічні бібліотеки Латвії. Взяти хоча б Вентспільську головну бібліотеку (<http://biblioteka.ventspils.lv/ru/>), яка є муніципальною установою культури, просвітництва та інформації. Бібліотекою проводяться роботи з накопичення, систематизації, каталогізації, бібліографії та збереження друкованих, електронних видань, рукописних та інших документів.

Однак, особливої уваги заслуговують здобутки цієї установи з надання послуг електронного цифрового підпису (далі – ЕЦП).

Нині досить поширеним стає використання ЕЦП звичайними громадянами, оскільки державні органи почали активно впроваджувати надання адміністративних послуг в електронному вигляді. Що, в свою чергу, свідчить про високу активність та освіченість громадян у сфері інформаційно-телекомунікаційних послуг, про їх небажання марнувати дорожочінний час у чергах за типовою інформацією. Водночас і для державних органів (надавачів послуг) тут є значні плюси. Скорочуються витрати на пересилання документів від суб'єкта до надавача, істотно знижуються корупційні ризики, витрати часу на надання послуг

ги, адміністрування типових процедур, адже документи вже заповнені суб'єктом в електронному вигляді. Єдине, що потрібно зробити суб'єкту звернення – це завітати до Центру надання адміністративних послуг і забрати готовий документ (довідку, дозвіл, ліцензію, сертифікат, витяг і т. д.). Отже, надання електронних адміністративних послуг за допомогою ЕЦП – один з кроків до розвинутої моделі електронного уряду, до становлення електронно-цифрової держави.

У Вентспільській головній бібліотеці місцеві жителі можуть пройти авторизацію для отримання електронного цифрового підпису, який є унікальним електронним підтвердженням ідентифікації особистості і додається до електронного документа. Електронний підпис виступає електронним форматом, еквівалентним підпису на паперовому документі, поставленому вручну, і він підтверджує приналежність конкретній фізичній особі, що представляє юридичну особу. Використання електронного цифрового підпису гарантує достовірність електронного документа і підтверджує особу, яка його підписала.

Відповідно до латвійського законодавства, при спілкуванні з державними та місцевими органами влади разом з електронним підписом повинен використовуватися штамп часу (Time Stamp), який електронним чином фіксує і підтверджує час підписання конкретного документа. При використанні електронного підпису документи мають таку ж юридичну силу, що і документи, створені й підписані на папері.

Для отримання електронного підпису людина має пройти ідентифікацію в одному із запропонованих інтернет-банків і заповнити особисті дані за запитом цієї системи. Підписана аплікаційна форма подається в один із центрів обслуговування клієнтів: можна принести підписану заявку і паспорт або заявку можна завізувати смарт-картою електронного підпису та відіслати за адресою: eparaksts@eparaksts.lv. У розділі «Доступ до послуг» укладається договір для віртуального сертифіката, якщо подається заявка на певну кількість разів підписання. Згодом документи можна підписувати на цьому порталі, використовуючи для ідентифікації з'єднання одного з інтернет-банків [6].

До речі, у Вентспілсі на замовлення Міської думи двічі на рік відбуваються опитування жителів міста. Два розділи цього опитування – «Культурне життя у Вентспілсі» і «Оцінка бібліотек міста» – були присвячені питанням культури. Додатково

бібліотека щорічно проводить опитування своїх читачів. У всіх книгозбірнях Вентспілса розміщені невеличкі скриньки «Банк ідей» і «Пропозиції жителів. Гарячий телефон Думи».

А тепер про сервіс електронного урядування Архангельської обласної наукової бібліотеки ім. М. О. Добролюбова (далі – АОНБ ім. М. О. Добролюбова), Російська Федерація.

Згадана установа – потужний бібліотечно-інформаційний ресурсний центр, найбільша загальнодоступна бібліотека регіону. Вона має універсальний фонд документів на різних носіях, який на сьогоднішній день нараховує близько 2,3 млн примірників. Щорічні надходження до фонду бібліотеки становлять більше 15 тис. примірників документів.

АОНБ ім. М. О. Добролюбова займає провідне місце в системі сучасного бібліотечно-інформаційного обслуговування населення Архангельської області. Її користувачі – це не тільки жителі з усіх куточків Архангельської області, а й тамтешні підприємства та організації. У бібліотеці обладнано автоматизовані робочі місця для самостійної роботи користувачів з локальними та мережними електронними інформаційними ресурсами; організований вільний доступ до Інтернету за технологією wi-fi.

Одним з пріоритетів діяльності установи є формування сучасної інформаційної культури населення, його навчання ефективної роботи з електронними ресурсами, а також з ресурсами мережі Інтернет. Ведеться постійний моніторинг глобальної інформаційної мережі, пошук і оцінка наукових, освітніх ресурсів, створених і розміщених на веб-сайті бібліотеки в рубриці «Інтернет-путівник». Цей розділ містить електронні путівники ресурсами, які можуть допомогти користувачам у пошуку необхідної інформації. Теми путівників відповідають найчастішим та найхарактернішим запитам відвідувачів бібліотеки. Наприклад, «Державні послуги онлайн» (<http://guide.aonb.ru/gosusl.html>) – інтернет-путівник пропонує посилання на веб-сайти органів управління, де розміщується інформація про порядок надання державних послуг та про можливість отримання цих послуг у режимі онлайн. Користувачі також можуть звертатися до віртуальних приймалень структур різного рівня, щоб направити запит або поставити питання [7].

Бібліотекою регулярно проводяться семінари для різних категорій громадян, мета яких – навчити слухачів працювати в електронному середовищі, використовувати інформаційно-ко-

мунікаційні технології у своїй професійній діяльності. Дистанційні користувачі отримують послуги через систему медіабезпеки та електронної доставки документів, через веб-сайти бібліотеки, за допомогою мобільного комплексу бібліотечно-інформаційного обслуговування (КІБО).

З 2006 р. в бібліотеці успішно працює віртуальна довідкова служба «Запитай бібліотекаря» (<http://vss.aonb.ru/>), де користувачі можуть отримати детальні відповіді з широкого спектра питань.

Важливим є те, що бібліотека діє як регіональний центр патентно-технічної інформації. У 2003 р. за погодженням між обласною адміністрацією та Російським Агентством з патентів і товарних знаків з'явилася опера на організація Роспатенту в Архангельській області. Вона здійснює інформаційне забезпечення патентно-ліцензійної діяльності і надає практичну допомогу в оформленні заявок на реєстрацію товарних знаків, отримання патентів на винаходи, розроблені моделі, промислові зразки тощо.

Бібліотека володіє найбільш повним зібранням патентних документів (більше 1,3 млн примірників) в Архангельській області та доволі багатою колекцією літератури з питань інтелектуальної власності, стандартизації, метрології, референтної та бібліографічної інформації.

Крихітна Естонія, яка у 2017 р. відзначила 25 років своєї незалежності, за чверть століття досягла вражаючих успіхів у розбудові цифрового суспільства.

З 2000 р. влада почала активно впроваджувати систему електронних державних послуг, витрачаючи на це щорічно приблизно 1 % ВВП. І це дало свої результати: в онлайн уже передані всі реєстри, створено електронне посвідчення особи, працює система електронної сплати податків. На сьогодні країна є безумовним європейським і світовим лідером за цілою низкою показників.

У рейтингу розвитку електронного урядування (E-Government Development Index) за 2016 р. Естонія посіла 13 місце, а у рейтингу електронної участі (E-Participation Index) – 22 місце. Серед європейських країн вона є сьомою з розвитку електронного урядування.

На території Естонії функціонує мережа з 926 бібліотек: 532 громадських, 40 наукових і спеціалізованих бібліотек; 354 шкільних бібліотек. Розвиток бібліотечної мережі Естонії координує Міністерство культури спільно з Міністерством освіти. Головним завданням держави є забезпечення громадянам вільного доступу до

інформації за допомогою бібліотечного обслуговування, яке є безкоштовним, а отже однаковою мірою доступним для всіх користувачів.

При здійсненні електронного урядування естонські бібліотеки забезпечують технічну можливість – надають комп'ютери, які постійно підключені до Інтернету. Для тих, хто використовує в бібліотеці свої ноутбуки, є можливість підключення до wi-fi. Всі, пов'язані з технічним забезпеченням, витрати покриваються за рахунок міського бюджету. У бібліотеці організовано скачування і роздрукування матеріалів.

Книгозбірня у своєму штаті має співробітників, які опікуються питаннями надання послуг з електронного урядування. Як правило, це люди, які добре володіють комп'ютером і вільно орієнтуються в електронних послугах. Саме вони консультують користувачів з питань заповнення персональних електронних декларацій про доходи, допомагають підприємцям у складанні річних звітів про діяльність через портал підприємництва тощо.

На сьогоднішній день майже всі організації країни мають власні сайти, на яких завжди багато корисної і потрібної інформації для громадян Естонії. Підказати й навчити користувача знаходити на цих ресурсах потрібний контент – пріоритетний напрям роботи бібліотекарів.

Бібліотека також здійснює початкове навчання користування комп'ютером та Інтернетом. В основному це літні люди. Заняття проводяться, як правило, в індивідуальному порядку, інколи – у невеликих групах. Для цього за попереднім записом працівники Інтернет-пункту призначають людині час і навчають першим крокам у світі комп'ютерних технологій [8].

Варто зауважити, що Естонія є першою країною, яка 2015 р. провела парламентські вибори, використовуючи Інтернет-голосування. Близько 31 % голосів було отримано онлайн. Під час парламентських виборів та виборів органів місцевого самоврядування значна частина виборців мала змогу проголосувати у бібліотеці за допомогою Інтернету.

Бібліотеки США завжди відігравали важливу роль у забезпеченні вільного та відкритого доступу до світових знань, а також до ресурсів, які забезпечують зв'язок з державними органами на всіх рівнях. Після впровадження цілої низки державних, місцевих і федеральних урядових ініціатив, ухвалення законів (у т. ч. Акта Електронного Уряду, 2002), дедалі більшого значення у житті громад по всій країні почали набувати публічні бібліотеки як точки доступу до Інтернету,

як найбільш зручні місця надання допомоги в оволодінні комп'ютером та інтернет-ресурсами, а також як надійні джерела інформації.

Насамперед, йдеться про організацію бібліотеками дистанційного доступу до колекцій та баз даних офіційної, правової інформації. На сьогодні у бібліотеках США вже працюють організаційно-технологічні механізми забезпечення дистанційного доступу до інформації стосовно виплат з безробіття, федеральної та місцевої допомоги у разі надзвичайної ситуації, заповнення податкових декларацій тощо. Загалом, 81 % публічних бібліотек США впровадили нові підходи до організації дистанційного доступу до офіційної інформації. Вони надають спеціалізовані послуги з пошуку офіційної, правової інформації у режимі онлайн та навчання щодо використання послуг електронного урядування. Публічні бібліотеки намагаються навчити своїх відвідувачів працювати в системі електронного урядування, а не просто прагнуть до задоволення потреб користувачів в офіційній інформації. Зокрема, у стінах бібліотеки користувачі можуть заповнити форму (заяву) щодо інвалідності та соціального захисту, підготувати онлайн-форму Medicare Part D (страхування оплати ліків за рецептом), скласти судове клопотання, можуть призначати зустрічі з офіційними особами щодо імміграції, вирішувати питання пов'язані з проходженням тестів для водіїв, оплатою штрафів тощо. Це досить зручно для тих, хто не має власного комп'ютера або доступу до Інтернету.

Унікальним щодо інформаційно-комунікаційного забезпечення бібліотеками електронного урядування є досвід Публічної бібліотеки Сент-Луїса (штат Міссурі, США), яка демонструє органічне поєднання різних напрямів діяльності щодо становлення і розвитку електронного урядування. Її співробітники усвідомлюють, що дедалі більше користувачів хочуть послуговуватися доступними електронними засобами при пошуку урядової інформації (рівня місцевої влади, уряду штату та федерального уряду). Бібліотека активно працює у цьому напрямі, забезпечуючи безкоштовні продукти й послуги в галузі фізичного доступу, навчання користуванню електронними засобами масової інформації, надання довідкової інформації, віртуальних колекцій [1].

Щоб озброїти користувачів ефективним інструментарієм, необхідним для вирішення широкого спектра завдань сьогоднішнього дня, Публічна бібліотека Сент-Луїса безкоштовно організовує різні комп'ютерні курси. Вони проводяться підго-

товленими викладачами. На курсах слухачів навчають багатьом речам – від основ користування комп'ютером до просунутих навичок (зокрема таких, як аналіз та інтерпретація веб-сайтів е-урядування). Деякі курси мають більш вузьку спеціалізацію – наприклад, навігація веб-сайтів з пошуку роботи або сайтів урядової допомоги при безробітті. Набуті навички клієнтів підкріплюються індивідуальними консультаціями технологічних асистентів, які надають комп'ютерну допомогу у численних філіях.

Крім того, бібліотека надає різнопланову допомогу у доступі до ресурсів електронного урядування. Користувачі можуть спілкуватися з бібліотекарями-консультантами безпосередньо або телефоном, за допомогою електронної пошти, текстових і SMS-повідомлень. Бібліотечні фахівці є компетентними експертами з сучасних, авторитетних ресурсів електронного уряду, у т. ч. місцевих і державних урядових сайтів, баз даних, електронних книг і додатків.

Електронні колекції Публічної бібліотеки Сент-Луїса засвідчують її прагнення забезпечити динамічний розвиток електронного урядування. Наприклад, на веб-сайті бібліотеки (www.slpl.org) запроваджена сторінка «Електронний муніципалітет» з інформацією про місцеві постанови, закони, Кодекс міста Сент-Луїса. Крім того, вона надає доступ до муніципальних нормативних документів стосовно персоналу, наявних вакансій і т. п. Веб-сайт також дає посилання на бази даних інших бібліотек, у т. ч. Електронної бібліотеки шоквартальника Конгресу (Congressional Quarterly Electronic Library), на ресурси, що відносяться до державних служб. Електронна бібліотека Congressional Quarterly – це колекція електронних ресурсів, що містять інформацію з різних тем як урядів штатів, так і федерального уряду (сільське господарство, злочинність, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, освіта, транспорт та ін.) [1].

Публічна бібліотека Сент-Луїса веде активні пошуки інноваційних методів залучення користувачів і забезпечення такого ефективного доступу до електронної урядової інформації, який відповідав би рівню бібліотеки ХХІ ст.

Аналізуючи сервіси е-урядування зарубіжних бібліотек, варто зазначити, що і в Україні є певні напрацювання у цьому напрямі.

Нині в Україні успішно реалізується Ініціатива «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування». Вона є частиною Національного плану дій у рамках «Партнерства «Відкритий

уряд», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 року № 220-р. Він реалізується за підтримки Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у рамках програми «Бібліоміст».

Українська бібліотечна асоціація (УБА) спільно з розробниками Програми сприяння Парламенту ІІ (ПСП ІІ) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (ІБАЮ) з 2009 р. реалізує проєкт «Інформація органів влади для громадян у бібліотеці: пошук, доступ, консультування». Його завдання:

- розширення участі громадян у законотворчому процесі;
- використання ресурсів і потенціалу бібліотек для реалізації концепцій електронного урядування;
- налагодження чіткої комунікаційної системи в середовищі «влада – громада».

Фахівцями було розроблено концепцію щодо створення Пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках та об'єднання їх у Всеукраїнську мережу. Пункти доступу громадян до офіційної інформації (ПДІ) – це інформаційні центри, відкриті у бібліотеках України, де громадяни мають змогу отримати тексти документів та іншу інформацію органів державної влади й управління різних рівнів (центрального та місцевого), у т. ч. розміщену у мережі Інтернет, довідки та консультації соціально-правового характеру, дізнатись, яким чином можна долучитися до електронного урядування та впливати на законотворчий процес тощо [2, с. 3]. Користувачам бібліотек також пропонуються друковані та повнотекстові електронні видання, що надходять від ПСП ІІ, тематичні бібліографічні та вебліографічні списки й добірки, підготовлені бібліотечними фахівцями та ін.

Активну роботу з формування партнерських стосунків з обласною та міською владою, забезпечення населенню доступу до офіційної інформації проводить Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека. На своєму веб-сайті вона розміщує посилання на офіційні веб-сайти владних структур і надає відвідувачам професійну допомогу з пошуку необхідної інформації.

Партнерство бібліотеки з обласною державною адміністрацією постійно поглиблюється. У 2011 р. був запущений обласний портал www.regportal.mk.ua, який містить календар культурних подій, економічну статистику області, туристичну інформацію, форум та пряме посилання на сайт обласної адміністрації. На

порталі вже зареєстровано майже 460 тис. відвідувань з більш ніж 50 000 звернень на місяць. Останнім часом бібліотека ініціювала сервіс, в якому використовується програма Frontline SMS для SMS-оповіщення заінтересованих клієнтів про наступні сесії обласної ради, їх порядок денний, а також про результати сесійних засідань. Крім інформування громадськості про роботу влади, книгозбірня організовує зустрічі державних чиновників і громадськості з питань трудового і пенсійного законодавства, використовує портал, щоб розповісти про результати цих зустрічей тим, хто не зміг бути присутнім.

У цьому напрямі плідно працює і Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва. Установа прийшла до участі в електронному урядуванні на місцевому рівні через організацію для жителів міста доступу до інтернет-ресурсів, активну співпрацю з міськими органами влади та громадськими організаціями. З 1994 р. у бібліотеці функціонує сектор аналітичного інформування органів влади, з 2006-го – Центр соціальної активності та партнерства. Статутом територіальної громади Миколаєва бібліотека визначена місцем доступу до нормативно-правових актів, рішень органів місцевого самоврядування. З 2001 р. установа надає користувачам безкоштовний доступ до Інтернету, який значно розширився завдяки участі в міжнародних програмах та проєктах. Сьогодні всі бібліотеки-філіали ЦБС (21) комп'ютеризовані, 86 % з них мають вихід у Інтернет.

Значною подією, що стимулювала участь ЦБС у наданні послуг електронного урядування, стало включення бібліотеки до числа співвиконавців міської програми «Електронне урядування та електронна демократія в місті Миколаєві на 2010–2015 роки». Адвокаційна робота щодо участі в програмі здійснювалася бібліотекою спільно з міською громадською організацією «Фонд розвитку м. Миколаєва». За програмою в бібліотеках ЦБС було організовано 18 інтерактивних точок доступу до місцевого електронного документообігу.

Згодом модель інтерактивних точок доступу отримала назву Центрів обслуговування громадян (ЦОГ). Основні функції ЦОГ полягають в організації доступу до державних, регіональних та міських електронних інформаційних ресурсів, перш за все соціального, правового, освітнього, культурного характеру; забезпеченні взаємодії населення з органами державної влади та місцевого самоврядування за допомогою інформаційно-ко-

мунікаційних технологій; наданні можливостей жителям оволодівати інформаційно-комунікаційними технологіями та інструментами електронного урядування. Цільовою аудиторією ЦОГ є жителі міста незалежно від статі, віку, національності, соціального статусу, рівня володіння ІКТ.

Ефективна співпраця з численними партнерами дала змогу бібліотеці вирішити питання технічного оснащення ЦОГ, навчання бібліотекарів навичкам тренерів-консультантів. На сьогодні 53 бібліотекарі ЦБС пройшли інтенсивний курс навчання під назвою «Школа електронного урядування» із залученням висококваліфікованих фахівців, зокрема із Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Отримані знання стають у нагоді бібліотекарям під час навчання жителів міста інструментам та сервісам електронного урядування, надання практичної та консультаційної допомоги у пошуку публічної інформації, організації інтерактивної взаємодії з органами влади. Бібліотека вибудовує свою діяльність на інформаційних ресурсах Національного центру електронного урядування і є майданчиком для апробації проектів НЦЕУ [1, с. 87].

На Всеукраїнському ярмарку бібліотечних інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади» (21–22 травня 2012 р., Київ) Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького стала переможцем у конкурсі на кращу інноваційну бібліотечну послугу в номінації «Економічний розвиток громад» за проект «Центри обслуговування громадян (електронне урядування)». У травні 2013 р. бібліотека отримала перемогу в міжнародному конкурсі «Внесок у відкритий уряд» за Програмою інновацій у публічних бібліотеках EIFL-PLIP за організацію доступу до послуг електронного урядування.

Висновки. Отже, зарубіжний досвід свідчить, що бібліотечні заклади мають усі можливості ставати локомотивами впровадження сервісів електронного урядування, майданчиками для діалогу громадян із органами влади, місцями доступу до найрізноманітнішої інформації.

Серед основних прогресивних тенденцій розвитку комунікаційної взаємодії бібліотек та їх користувачів – забезпечення останнім віддаленого доступу до всіх видів офіційної інформації за допомогою нових електронних технологій; постійне розширення послуг електронного урядування; посилення інтерактивної складової в процесі обслу-

говування користувачів шляхом проведення консультацій, лекцій та семінарів.

Завдяки своїй специфіці бібліотеки виступають зручними локаціями комунікації між урядовими установами та клієнтами, які потребують допомоги. В останні роки вони дедалі більше відіграють роль навігаторів інформаційних потоків та електронних послуг у системі електронного урядування, максимально оптимізуючи процеси пошуку необхідної інформації і задоволення запитів користувачів. При цьому бібліотеки не претендують на монополію на експертному ринку, але надаючи електронні послуги, вони тим самим стають активними учасниками формування системи електронного урядування, займаючи, таким чином, власну унікальну нішу в інформаційно-комунікаційній взаємодії органів державної влади і суспільства, громадських інституцій, бізнесу.

Сучасні зарубіжні бібліотеки долучаються до е-урядування на будь-якому етапі його розвитку, від організації користувачам доступу до електронних інформаційних ресурсів окремих державних органів, органів місцевого самоврядування, до підпорядкування Єдиного веб-порталу електронного урядування ефективній взаємодії влади і громадянина. Вони навчають різні групи населення користуватися електронними послугами національного та регіонального рівнів, ефективно спілкуватися з урядовими структурами, брати участь в ухваленні рішень органів влади, отримувати необхідні адміністративні послуги у новому форматі. З кожним днем розширяється коло осіб, які користуються інструментами електронного урядування, підвищується поінформованість населення про наявні електронні послуги.

Тож вкрай важливо вивчати і знати досвід зарубіжних бібліотек у сфері розвитку електронного урядування та, не зволікаючи, адаптувати його технології до українських реалій.

Список бібліографічних посилань

1. *Влада – бібліотека – громада : приєднуємося до електронного урядування: практичний посібник для бібліотек з надання послуг електронного урядування / Центральна бібліотека ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Николаєва ; уклад. Г. М. Гич, Т. О. Михайловська, О. М. Некипелова, А. Є. Цуканова. Миколаїв : ФОП Швець В. Д., 2013. 120 с.*
2. *Звіт про діяльність Мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації у 2009–2012 рр.* [Електронний ресурс]. URL: http://govinfo.library.files.wordpress.com/2012/12/report_caps_2013.pdf
3. *Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні* : розпорядження Кабінету Міністрів України

від 20 вересня 2017 р. № 649-р [Електронний ресурс]. URL: www.rada.gov.ua.

4. *Официальный сайт Карагандинской областной универсальной научной библиотеки Н. В. Гоголя*. URL: <http://www.karlib.kz/index.php/ru/o-biblioteke>

5. *Официальный сайт Национальной библиотеки Беларуси*. URL: <https://www.nlb.by/>

6. *Официальный сайт Вентспилской библиотеки Латвийской Республики* URL: <http://biblioteka.ventspils.lv/ru/>

7. *Официальный сайт Архангельской областной научной библиотеки им. Н. А. Добролюбова (Російська Федерація)* URL: <http://www.aonb.ru/library/today.html>

8. *Ametlik veebisait Eesti rahvus raamatukogu*. URL: <http://vana.nlib.ee/index.php>

References

1. Hich, H. M., Mykhailovska, T. O., Nekypelova, O. M., Tsukanova, A. E. (Comp.) (2013). *Vlada-biblioteka-hromada: pryednuemosia do elektronnoho uriaduvannia: praktychnyi posibnyk dlia bibliotek z nadannia posluh elektronnoho uriaduvannia* [Government-library-community: join e-government: practical guide for libraries to provide e-government services]. Mykolaiv, Ukraine. [In Ukrainian].

2. (2013). *Zvit pro diialnist Merezhi punktiv dostupu hromadian do ofitsiinoi informatsii u 2009-2012 rr.* [Report on the activities

of the Network of access points of citizens to official information in 2009-2012]. Retrieved from http://govinfolibrary.files.wordpress.com/2012/12/report_caps_2013.pdf [In Ukrainian].

3. (2017). *Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku elektronnoho uriaduvannia v Ukraini: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 veresnia 2017 r. № 649-r* [On Approval of the Concept of e-Governance Development in Ukraine: the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from www.rada.gov.ua [In Ukrainian].

4. *Ofitsialnyi sait Karagandinskoi oblastnoi universalnoi nauchnoi biblioteki imeni N. V. Gogolia* [Official site of the M. Gogol Karaganda Regional Universal Scientific Library]. Retrieved from <http://www.karlib.kz/index.php/ru/o-biblioteke> [In Russian].

5. *Ofitsialnyi sait Natsionalnoi biblioteki Belarusi* [Official site of the National Library of Belarus]. Retrieved from <https://www.nlb.by/> [In Russian].

6. *Ofitsialnyi sait Ventspilskoi biblioteki Latviiskoi Reuspubliki* [Official website of the Ventspils Library of the Republic of Latvia]. Retrieved from <http://biblioteka.ventspils.lv/ru/> [In Russian].

7. *Ofitsialnyi sait Arkhangelskoi oblastnoi naukovoii biblioteki im. N. A. Dobroliubova* [Official site of the Arkhangelsk Regional Scientific Library. N. A. Dobroliubov]. Retrieved from <http://www.aonb.ru/library/today.html> [In Russian].

8. *Ametlik veebisait Eesti rahvus raamatukogu*. Retrieved from <http://vana.nlib.ee/index.php> [In Estonian].

UDC 027.5:[35.072.21:004](47+57)

Aliona Plachtii,

post-graduate student, Kyiv National University of Culture and Arts (Kyiv, Ukraine)

LIBRARY SERVICES OF E-GOVERNMENT: FOREIGN EXPERIENCE

The article is devoted to the study of the foreign public libraries experience in improving electronic government development. The article highlights the theoretical and technological issues of the electronic government implementation in the light of public libraries of such countries as Latvia, Estonia, Russia, Belorussia, USA and Kazakhstan.

К е у о р д с: e-government technologies, library public centers of legal information, access points to e-governance, e-digital signature services, online government services.

Kyiv National University of Culture and Arts
36, Yevhen Konovalets st., Kyiv, 01133, Ukraine
E-mail: bonheur_1317@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 30.04.2019 р.

УДК 027.021(477):342.951

Оксана Клименко,

кандидат історичних наук, доцент, старший наук. співробітник,
 Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
 проспект Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна
 E-mail: klimenko_oz@ukr.net

Олена Сокур,

молодший наук. співробітник,
 Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
 проспект Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна
 E-mail: sokurolo@ukr.net

Нормативно-правова база взаємодії бібліотек Національної академії наук України. Історія формування

У статті висвітлюється історія нормативно-правового забезпечення взаємодії бібліотек НАН України від становлення бібліотечної мережі до її функціонування як потужного наукового інформаційного ресурсу. Розкрито роль Інформаційно-бібліотечної ради та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського щодо методичного супроводу діяльності бібліотек НАН України.

К л ю ч о в і с л о в а: нормативно-правове забезпечення діяльності бібліотек, постанови Президії НАН України, моделі взаємодії бібліотек, Інформаційно-бібліотечна рада НАН України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Історія взаємодії бібліотек Національної академії наук України (далі – НАН України) свідчить про складний шлях розвитку різних форм співпраці – від простих, нерегулярних відносин між окремими книгозбірнями до керованих, чітко визначених форм міжвідомчої взаємодії, що охоплюють всі напрями бібліотечної діяльності.

Мета статті – дослідити історію нормативно-правового забезпечення взаємодії бібліотек НАН України.

Виклад основного матеріалу. Становлення бібліотечної мережі НАН України невіддільне від розбудови Української Академії наук¹. Засновники Академії, видатні вчені Д. І. Багалій, М. П. Василенко, В. І. Вернадський, С. О. Єфремов, Г. П. Житецький, В. О. Кордт, А. Ю. Кримський, В. Л. Модзалевський, П. Я. Стебницький, П. А. Тутковський та інші, усвідомлюючи високу суспільну місію та роль Національної бібліотеки у системі наукових комунікацій, чітко визначили її місце в інфраструктурі науки. Передбачалося, що паралельно з Національною бібліотекою Української держави²

(далі – Бібліотека) при наукових установах діятиме мережа невеликих бібліотек із ретельно дібраними тематичними фондами. Планувалося також створення при Бібліотеці об'єднаного каталогу всіх наукових бібліотек України [4, с. 78, 213].

У першому Статуті УАН (1918) зазначалося, що «при Відділах, при наукових установах Академії та при окремих катедрах організуються відповідні бібліотеки», передбачалося, що «... все, що друкується в межах України будь-якими мовами, засилається в одному примірнику до Академії за-для бібліотек Відділів, установ та кафедр, незалежно від тих примірників, які надходять до Національної бібліотеки» [16, с. 12, 6]. Отже, взаємодія бібліотек Академії наук вибудовувалася на засадах раціонального формування і ефективного використання інформаційних ресурсів.

Діяльність бібліотек наукових установ постійно перебувала у полі зору Президії ВУАН. До прикладу, упродовж 1929 р. 11 разів на засіданнях Президії заслуховувалися питання організації бібліотечно-бібліографічної роботи в бібліотеках наукових установ [5].

¹ 1918 р. – засновано Українську Академію наук (УАН) у Києві; 1921–1936 рр. – Всеукраїнська академія наук (ВУАН); 1936–1991 рр. – АН УРСР; 1991–1993 рр. – АН України; з 1993 р. – НАН України.

² 1918 р. – засновано Національну бібліотеку Української Держави; 1919 р. – Національна бібліотека України в м. Києві при Українській Академії наук; 1919–1920 рр. – Всенародна (Національна) бібліотека України при Всеукраїнській

Академії наук у м. Києві; 1920–1934 рр. – Всенародна бібліотека України в Києві; 1934–1936 рр. – Державна бібліотека ВУАН; 1936–1948 рр. – Бібліотека Академії наук УРСР; 1948–1965 рр. – Державна публічна бібліотека УРСР; 1965–1988 рр. – Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР; 1988–1996 рр. – Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР імені В. І. Вернадського; з 1996 р. – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

З організацією бібліотек постало питання єдиного координаційного органу, який би опікувався налагодженням активної співпраці між книгозбірнями задля усунення дублювання в роботі, організаційної допомоги тощо [15]. У 1929 р. створюється Бібліотечна комісія (далі – БК)³ при Президії ВУАН, яка відповідала за налагодження взаємодії бібліотек наукових установ ВУАН та координацію їхньої діяльності [1]. До складу БК входили представники Відділів Академії та установ при Президії ВУАН, бібліотек наукових установ, Бібліотеки. На БК поклалися обов'язки загального керівництва діяльністю бібліотек наукових установ ВУАН (крім Бібліотеки).

На формування бібліотечної мережі та організаційне закріплення їхньої внутрішньовідомчої взаємодії справив вплив «План раціоналізації бібліотечної справи в ВУАН», затверджений Президією ВУАН 14 листопада 1930 р. [5]. За цим документом, всі книгозбірні ВУАН на чолі з Бібліотекою об'єднувалися в мережу з єдиним книжковим фондом, управлінням, уніфікованою бібліотечною технологією, зведеними каталогами, планом бібліографічної роботи, координацією комплектування та книгокористування. Таким чином, План окреслював широке коло проблем, які ВБУ як координаційний центр почала реалізовувати, у такий спосіб закладаючи підґрунтя взаємодії бібліотек наукових установ як єдиної мережі [2, с. 126–130].

У 1936 р. на січневій сесії Академії наук ухвалюється низка рішень щодо вдосконалення діяльності Бібліотеки та бібліотек наукових установ. Бібліотека, не відкладаючи, розпочинає цілеспрямоване формування бібліотек Академії наук у мережу, зміцнює зв'язки з ними: започатковується науково-методичне керівництво діяльністю бібліотек, організується підвищення кваліфікації бібліотекарів, посилюється бібліографічне забезпечення наукової тематики установ Академії, централізовано передплачується зарубіжна література, обстежується стан кожної бібліотеки [2, с. 261–262]. У процесі розроблення організаційних засад взаємодії ВБУ і бібліотек наукових установ було підготовлено проект положення про спеціальну бібліотеку при науково-дослідній установі АН УРСР, яким визначалися основи співпраці академічних книгозбірень.

У червні 1946 р. Президія АН УРСР ухвалює Постанову «Про стан бібліотечної справи в системі Академії наук УРСР», якою передбачалося створення

при Бібліотеці керівного Центру мережі наукових бібліотек АН [6, с. 13]. На виконання цієї постанови було розроблено «Тимчасове положення про керівництво мережею бібліотек наукових установ Академії наук УРСР» [17, с. 104]; за єдиним планом вдалося обстежити 37 бібліотек наукових установ АН УРСР Києва і Львова (крім бібліотеки Інституту фізико-технічних наук у Харкові) щодо стану їхніх приміщень, досягнень і недоліків у питаннях відновлення фондів та бібліотечно-бібліографічного забезпечення наукових досліджень установ Академії [12].

Для забезпечення якісно нового рівня діяльності книгозбірень упродовж 1946–1950-х рр. було підготовлено і затверджено пакет організаційно-методичних документів: «Положення про керівництво мережею бібліотек наукових установ АН УРСР»; «Положення про бібліотеку науково-дослідного інституту»; «Типові правила користування бібліотекою науково-дослідного інституту»; планово-звітні форми.

У 1950 р. Президія АН УРСР затверджує «Положення про Бібліотечну комісію АН УРСР» [3, с. 71–72], на основі якого були переглянуті та суттєво доповнені основоположні документи стосовно упорядкування книжкових фондів, налагодження системи каталогів і картотек, розгортання бібліографічної діяльності. За результатами обстежень, що регулярно проводились, готувалися узагальнені відомості про роботу бібліотечної мережі, які обговорювалися на засіданнях Президії АН УРСР, постійно вівся пошук шляхів удосконалення її діяльності. Зокрема, після перевірки дев'яти бібліотек Президією АН УРСР було ухвалено низку заходів щодо поліпшення стану справ зі збереження цінних та рідкісних видань у наукових установах. На базі головної бібліотеки Академії наук запрацювали спеціальні групи з надання консультаційної допомоги та підготовки цілого пакета методичної документації. Саме у цей період розробляється «Положення про організацію бібліотечних рад при бібліотеках науково-дослідних інститутів АН УРСР».

Міжнародний книгообмін (далі – МКО), як важливе джерело централізованого комплектування бібліотек НАН України зарубіжною літературою, також постійно перебував у полі зору Президії АН УРСР. У вересні 1955 р. нею ухвалюється Постанова «Про заходи щодо поліпшення використання наукової і технічної літератури зарубіжних країн», а у жовтні того ж року – Постанова «Про порядок організації обміну друкованими виданнями установ АН УРСР з закордонними установами та організаціями». Зокрема, остання надавала Бібліотеці право книгообміну з

³ 1929 р. – засновано Бібліотечну комісію ВУАН; 1936–1964 рр. – Бібліотечна комісія Президії АН УРСР; 1964–1990 рр. – Бібліотечна рада Президії АН УРСР; 1990 р. – Інформаційно-бібліотечна рада Президії НАН України.

країнами народної демократії без посередництва Бібліотеки АН СРСР у Ленінграді. Для удосконалення МКО керівникам наукових установ АН УРСР рекомендувалося подавати до Бібліотеки конкретні замовлення на потрібну їм літературу, крім того, всі наукові установи АН були зобов'язані передавати Бібліотеці для книгообміну по 20 примірників своїх видань. Бібліотека мала скласти зведений каталог іноземних журналів за 1945–1955 рр. за всіма джерелами надходження, що зберігаються у бібліотеках Академії наук УРСР, регулярно публікувати списки нових зарубіжних надходжень. З 1 січня 1957 р. Бюро Президії АН УРСР вводить у дію «Положення про поточний внутрішньосоюзний обмін працями науково-дослідних установ АН УРСР» та «Положення про міжнародний книгообмін АН УРСР». Цим документом Бібліотеці вперше у повоєнні роки надавалося право безпосереднього книгообміну із зарубіжними країнами. Діяльність бібліотек АН УРСР з комплектування зарубіжною літературою координувала Бібліотечна комісія при Президії АН УРСР. МКО і листування із зарубіжними партнерами проводилися централізовано через Бібліотеку [7, с. 38].

У 1969 р. Президія АН УРСР ухвалює Постанову «Про поліпшення комплектування ЦНБ АН УРСР і бібліотек наукових установ АН УРСР суспільно-політичною літературою». На виконання цієї постанови та рекомендацій Бібліотечної ради АН УРСР на базі Бібліотеки створюється зал соціально-економічної літератури, співробітники якого надавали консультаційну допомогу фахівцям мережі щодо упорядкування фондів бібліотек наукових установ цією групою видань, також було розроблено типовий профіль комплектування бібліотек наукових установ суспільно-політичною літературою та обов'язковий перелік передплатних суспільно-політичних журналів.

Наприкінці 1960-х рр. з метою удосконалення централізованого комплектування та уточнення стану інформаційного забезпечення бібліотек АН УРСР проводився моніторинг надходжень зарубіжних наукових журналів. За його результатами вдалося встановити співвідношення отриманих і відсутніх часописів, з'ясувати повноту комплектів, визначити перелік видань, що потребували доукомплектування. З метою поліпшення комплектування зарубіжними виданнями наукових установ АН УРСР та раціонального використання валютних коштів Президія Академії наук УРСР у лютому 1970 р. утворює експертну комісію з представників 11 відділень трьох секцій АН УРСР для вироблення рекомендацій стосовно замовлення нових зарубіжних видань.

У 1970-х рр. координація роботи бібліотек Академії наук зосереджувалася головним чином на наданні організаційної і методичної допомоги з питань комплектування фондів бібліотек наукових установ зарубіжними документами та підготовки зведеної інформації стосовно надходжень іноземних видань, організації депозитарного зберігання фондів, бібліографічної, довідково-інформаційної роботи. Задля піднесення рівня бібліотечно-бібліографічної роботи в бібліотеках АН УРСР розробляється єдиний перспективний план мережі, затверджується «Положення про організацію та координацію інформаційно-бібліографічної роботи в Академії наук УРСР» (1975) [8].

Якісному комплектуванню бібліотечних фондів зарубіжною літературою сприяли, затверджені Бібліотечною радою Президії АН УРСР, такі документи: «Зведений профіль комплектування зарубіжною літературою фондів бібліотек наукових установ АН УРСР» (1971); «Положення про міжнародний книгообмін Академії наук Української РСР» (1977); низка удосконалених інструктивно-методичних матеріалів, які регламентували роботу МКО.

У 70–80-х роках ХХ ст. відбувалася тотальна централізація бібліотечної галузі Радянського Союзу, мета якої – об'єднання самостійних бібліотек у Централізовані бібліотечні системи. Запроваджувалося єдине керівництво і штат працівників, централізоване комплектування і опрацювання документів [14]. Централізація бібліотек АН СРСР та академій наук союзних республік визначалася Постановою ЦК КПРС «О повышении роли библиотек в коммунистическом воспитании трудящихся и научно-техническом прогрессе» (1974) та «Положением о централизации библиотек Академии наук СССР и академий наук союзных республик» (1979), затвердженням Бюро Бібліотечної ради з природничих наук при Президії СРСР.

Централізація бібліотек академій наук союзних республік здійснювалася двома шляхами: повна централізація (єдині фонд, управління, штат, фінанси, основні процеси бібліотечної роботи) та функціональна централізація окремих бібліотечно-бібліографічних процесів. В АН УРСР віддали перевагу функціональній централізації бібліотечної системи. На допомогу фахівцям бібліотек наукових установ готувалися організаційно-інструктивні матеріали стосовно управління, бібліотечного обслуговування, інформаційно-бібліографічної діяльності, формування та збереження фонду, організації каталогів. Були розроблені та апробовані норми часу на всі бібліотечні процеси.

Зі здобуттям Україною незалежності координаційні органи та структури у бібліотечній галузі ліквідовуються, у тому числі міжвідомчі ради. На початку 90-х років ХХ ст. якісно новий рівень інформаційного забезпечення наукового процесу вимагав об'єднання зусиль бібліотек та їхніх ресурсів. Тому було започатковано підготовку систематичних покажчиків «Довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах бібліотек наукових установ НАН України» (1993). Відновився випуск систематичних покажчиків «Зарубіжні періодичні видання, замовлені бібліотеками НАН України шляхом валютної передплати на ... рік». У 1995 р. було започатковано інформаційно-аналітичне видання «Робота бібліотек наукових установ Національної академії наук України в ... році», яке готувалося на базі НБУВ за матеріалами річних звітів бібліотек наукових установ НАН України. На сьогодні підготовлено 23 випуски. З 1997 р. почав виходити збірник матеріалів «Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи НАН України», який містить нормативно-методичні матеріали на допомогу бібліотекарям НАН України (вже підготовлено п'ять випусків).

Президією НАН України вживалися заходи щодо покращення стану забезпечення наукових установ новими виданнями. Постановою від 1992 р. «Про розвиток Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського АН України» [10] було затверджено «Положення про міжнародний книгообмін Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського та Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка АН України», яким визначалися загальні принципи, основні завдання, організаційні, правові і фінансові аспекти здійснення МКО. Одночасно з цим положенням Президія НАН України затверджує «Інструкцію про організацію міжнародного книгообміну АН України», в якій зазначалося: контроль за додержанням вимог щодо організації та проведення МКО в наукових установах покладається на Інформаційно-бібліотечну раду АН України, у Бібліотеці і Львівській науковій бібліотеці АН України – на відповідальних працівників. Вчена рада ЦНБ імені В. І. Вернадського затвердила «Зведений профіль та положення про централізоване комплектування фондів бібліотек системи Національної академії наук України іноземною літературою» (1994), який регламентував науково обґрунтований відбір зарубіжних видань до фондів бібліотек НАН України. Він став, по суті, динамічною моделлю єдиної структури бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України.

Національна академія наук України неодноразо-

во розглядала питання співпраці галузевих академій наук та координації роботи їхніх бібліотечно-інформаційних мереж. Так, у 1994 р. була ухвалена Постанова «Про співробітництво НАН України з галузевими академіями наук України» [11]. Як спільний проект Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, НБУВ, Національної наукової медичної бібліотеки України та Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського розпочалася розбудова системи реферування української наукової літератури.

У 1996 р. задля координації інформаційної взаємодії, інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів, вирішення завдань їх оптимального взаємовикористання, поглиблення наукових зв'язків із зарубіжними бібліотеками та інформаційними установами, забезпечення розвитку академічної науки створюється Рада директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів міжнародної асоціації академій наук (МААН) – неурядової міжнародної самоврядної організації. Постановою Ради МААН від 12.10.1996 р. № 43 «О развитии информационного обмена между библиотеками национальных академий наук» базовою організацією було визначено НБУВ.

З метою збереження та підтримки книгообміну, розширення безвалютного обміну між академіями наук – членами МААН Президією НАН України ухвалюється Постанова «Про забезпечення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського науковими виданнями для міжнародного книгообміну» (1999), якою керівники наукових установ НАН України зобов'язувалися забезпечувати регулярне надходження до НБУВ по 40 примірників наукових збірників, продовжуваних видань, препринтів, кожного номера наукових журналів, які видаються на базі установ НАН України, щорічно надавати НБУВ відомості про підготовку до друку наукової продукції.

Задля покращення стану надходжень до НБУВ видань наукових установ, збереження взаємовигідних обмінних зв'язків, що гарантують одержання видань та зростання обсягів книгообміну між академіями наук – членами МААН, Президією НАН України ухвалюються постанови «Про стан та завдання розвитку в Національній академії наук України бібліотечно-інформаційної справи» (2003) і «Про забезпечення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського науковими виданнями для міжнародного книгообміну» (2009) [13; 9]. Останнім документом організація систематичного надходження до НБУВ видань, що випускаються за державним замовленням, покладалася на Науково-видавничу раду НАН

України. Необхідно було забезпечити надсилання по 40 примірників журналів та продовжуваних видань та по 20 примірників наукових видань, що друкувалися у видавництві «Наукова думка» та Видавничому домі «Академперіодика». Для збереження репертуару і комплектності наукових журналів, що надходять до бібліотек НАН України, вже впродовж багатьох років у НБУВ проводиться систематичне вивчення інформаційної цінності передплачених ресурсів та ефективність використання зарубіжних журналів користувачами бібліотек НАН України з метою корегування репертуару та внесення відповідних змін до переліку видань, які отримують бібліотеки наукових установ за джерелом МКО.

Поглибленню обміну електронною науковою інформацією, активізації міжакадемічної інформаційної співпраці сприяла Постанова Ради МААН від 7.06.2012 р. № 228 «О деятельности Совета директоров научных библиотек и информационных центров академий наук – членов МААН». Цією постановою, зокрема, передбачалися створення ефективної системи електронної доставки документів по міжбібліотечному абонементу; організація між академічними бібліотеками систематичного обміну відомостями щодо підготовки наукових видань у країнах СНД; здійснення постійного обміну бібліографічними, біографічними і тематичними довідками та формування на базі НБУВ їх електронного архіву.

Нині роботу мережі бібліотек НАН України скеровує Інформаційно-бібліотечна рада НАН України (далі – Рада) – постійнодіючий дорадчий орган Президії НАН України. Упродовж свого існування Рада неодноразово змінювала назву, структуру, проте її чільною метою залишається координація роботи бібліотек наукових установ зі створення документно-інформаційної бази для забезпечення наукових досліджень Національної академії наук України. Рішення Ради є обов'язковими для наукових установ НАН України, у структурі яких функціонують бібліотеки та науково-інформаційні відділи.

За рішенням Ради було розроблено такі організаційно-методичні документи: «Положення про мережу бібліотек Національної академії наук України» (1997); «Положення про бібліотеку науково-дослідної установи Національної академії наук України» (2006); «Типові правила користування бібліотекою науково-дослідної установи Національної академії наук України» (2006); «Інструкція з організації прийому–передачі бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України» (1997); «Інструкція про перевірку бібліотечного фонду бібліотеки науко-

во-дослідної установи Національної академії наук України» (1997); «Нормування праці» (1999) та ін.

Велику увагу Рада приділяє науково-дослідній роботі, залученню бібліотек до наукових досліджень, які проводяться НБУВ. За результатами досліджень, Президією НАН України готуються постанови і розпорядження щодо удосконалення традиційних бібліотечних процесів та впровадження інноваційних рішень у роботу бібліотек. Важливими складниками діяльності цього органу стали прогнозування основних напрямів розвитку бібліотечної справи, методичний супровід упровадження комп'ютерних технологій у бібліотечні процеси, виконання комплексних програм і проектів тощо.

За ініціативи Ради питання удосконалення діяльності бібліотек НАН України регулярно заслуховуються на засіданнях Президії НАН України. Лише в останні роки предметом розгляду були питання збереження бібліотечних фондів, передплати іноземних періодичних видань, забезпечення доступу до світових баз даних наукової інформації, технічне й програмне оснащення бібліотек тощо.

Висновки. Генеза взаємодії бібліотек НАН України пройшла складний шлях реалізації різних форм співпраці – від простих, епізодичних відносин між окремими бібліотеками до керованих НАН України моделей взаємодії, які охоплюють основні напрями організації бібліотечно-інформаційних ресурсів, удосконалення нормативно-правової бази діяльності наукових бібліотек. Вони сприяли підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної бібліотечної справи, піднесенню престижу країни. Нині бібліотеки НАН України поєднують традиційні та інноваційні форми обслуговування, задовольняють інформаційні потреби користувачів-науковців, забезпечуючи доступ до документних фондів, локальних і мережевих ресурсів (як придбаних, так і власної генерації) та сервісів, організованих за допомогою автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем. Цьому сприяє напрацьована нормативно-правова база взаємодії бібліотек НАН України.

У сучасних умовах місце і роль бібліотек НАН України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору визначатиметься їхньою здатністю до системної трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності через інновації, через організацію новітніх моделей їхньої взаємодії. Відсутність програм корпоративного розвитку, нормативно-методичного забезпечення корпоративної взаємодії, необхідність посилення впливу Інформаційно-бібліотечної ради НАН України як керівної ланки для бібліотек НАН України, інтенсифікація

внутрішньовідомчої координації – всі ці питання потребують нагального вирішення.

Науковим бібліотекам відведена визначальна роль у сучасній інформаційній взаємодії. Вони покликані сприяти міжнародному співробітництву в бібліотечно-інформаційній сфері, заохочувати до обміну інформацією незалежно від кордонів, забезпечувати рівноправну участь у міжнародних інформаційних потоках. Адже кінцева мета об'єднання інтелектуальних ресурсів людства – це забезпечення збереження культурної та наукової спадщини, організація необхідного сервісу для вільного доступу користувачів до наукової інформації.

Список бібліографічних посилань

1. Витяг з протоколу № 40 засідання Президії Всеукраїнської Академії наук від 22 жовтня 1929 року. *Вісті ВУАН*. 1929. № 9–10. С. 13–16.
2. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. *Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941* / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Наук. думка, 1998. 337 с.
3. *Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України : історія діяльності, документи і матеріали* / НАН України, Інформ.-бібл. рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; авт.-упоряд. : А. А. Свобода, Г. І. Солоіденко, Т. Л. Кулаковська ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 2013. 142 с.
4. *Історія Академії наук України. 1918–1923 : док. і матеріали* / АН України, Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т рукопису ; відп. ред. О. С. Онищенко. Київ, 1993. 575 с.
5. *Історія Національної академії наук України (1929–1933) : док. і матеріали* / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; відп. ред. П. С. Сохань. Київ, 1998. 542 с. (Джерела з історії науки в Україні).
6. *Історія Національної академії наук України. 1946–1950* : Ч. 2. Додатки / упоряд. : Л. М. Яременко, С. В. Старовойт, О. М. Березовський, В. А. Кучмаренко ; голов. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2008. 716 с. (Джерела з історії науки в Україні).
7. Малолетова Н. І., Красій Р. Л. *Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–2008. Започаткування. Становлення. Розвиток* : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2009. 144 с.
8. *Положення про організацію та координацію інформаційно-бібліографічної роботи в Академії наук УРСР / АН УРСР*. Київ, 1975. 7 с.
9. *Про забезпечення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського науковими виданнями для міжнародного книгообміну* : постанова Президії НАН України від 11.11.2009 р. № 306. URL: http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2009/regulations/OpenDocs/091111_306.pdf (дата звернення: 05.06.2019).
10. *Про розвиток Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського АН України* : постанова Президії АН України від 9.09.1992 р. № 241 / АН України. Київ, 1992. 5 с.
11. *Про співробітництво НАН України з галузевими ака-*

деміями наук України : постанова Президії НАН України від 13.05.1994 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132550-94/sp:wide:max100> (дата звернення: 05.06.2019).

12. Про стан мережі бібліотек наукових установ Академії Наук УРСР : доповідь директора Бібліотеки АН УРСР Ю. О. Меженка на Президії АН УРСР 21 червня 1946 року. *Журнал бібліотеки Академії Наук УРСР*. 1946. № 2. С. 3–13. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00000766 (дата звернення: 20.06.2019).

13. Про стан та завдання розвитку в Національній академії наук України бібліотечно-інформаційної справи : постанова Президії НАН України від 09.07.2003 р. № 186. *Бібліотечний вісник*. 2003. № 5. С. 9–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2003_5_6 (дата звернення: 18.06.2019).

14. *Руководящие материалы по библиотечному делу* : справочник / под ред. В. В. Серова. Москва : Книга, 1975. С. 222 с.

15. Свобода А. А., Смаглова Н. І., Солоіденко Г. І. Становлення мережі бібліотек наукових установ. *Бібліотечний вісник*. 1993. № 5–6. С. 14–18.

16. *Статут і штати Української Академії Наук у Києві*. Київ : Друкарня Українського Наукового Товариства, 1919. 23 с.

17. Тимчасове положення про керівництво мережею бібліотек наукових установ Академії наук УРСР (27.12.1946). *Журнал Бібліотеки Академії наук УРСР*. 1947. № 1(3). С. 104–105.

References

1. (1929). Vytiah z protokolu № 40 zasidannia Prezydii Vseukrainskoi Akademii nauk vid 22 zhovtnia 1929 roku [Excerpt from the minutes of the 40th session of the Presidium of the All-Ukrainian Academy of Sciences from October 22, 1929]. *Visti VUAN*, 9-10, 13-16. [In Ukrainian].
2. Dubrovina, L. A., & Onyshchenko, O. S. (1998). *Istoriia Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho, 1918-1941* [History of the Vernadsky National Library of Ukraine, 1918-1941]. Kyiv, Ukraine: Naukova dumka. [In Ukrainian].
3. Svoboda, A. A., Soloidenko, H. I., & Kulakovska, T. L. (Comps.). (2013). *Informatsiino-bibliotchna rada Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy: istoriia diialnosti, dokumenty i materialy* [Information and Library Council of the National Academy of Sciences of Ukraine: history of activities, documents and materials]. (Onyshchenko, O. S. (Ed.)). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
4. Onyshchenko, O. S. (Ed.). (1993). *Istoriia Akademii nauk Ukrainy. 1918-1923* [History of the Academy of Sciences of Ukraine. 1918-1923]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
5. Sokhan, P. S. (Ed.). (1998). *Istoriia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy (1929-1933)* [History of the National Academy of Sciences of Ukraine (1929-1933)]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
6. Yaremenko, L. M., Starovoi, S. V., Berезovskiy, O. M., & Kuchmarenko, V. A. (Comps.). (2008). *Istoriia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. 1946-1950* [History of the National Academy of Sciences of Ukraine. 1946-1950]. (Onyshchenko, O. S. (Ed.)). (Ch 2). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
7. Malolietova, N. I., & Krasii, R. L. (2009). *Mizhnarodnyi knyhoobmin Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. 1918-2008. Zapochatkuvannia. Stanovlennia. Rozvytok* [International book exchange of the Vernadsky National Library of Ukraine. 1918-2008. Launching. Incipience. Development]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
8. (1975). *Polozhennia pro orhanizatsiiu ta koordynatsiiu informatsiino-bibliografichnoi roboty v Akademii nauk URSR* [Regulations on the organization and coordination of informational and bibliographic

work at the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

9. (2009). *Pro zabezpechennia Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho naukovymu vydanniamy dlia mizhnarodnoho knyhoobminu* : postanova Prezydii NAN Ukrainy vid 11.11.2009 r. № 306 [On providing of the Vernadsky National Library of Ukraine with scientific publications for international book exchange (2009, November 11, n. 306)]. Retrieved from http://www1.nas.gov.ua/infrastructures/Legaltexts/nas/2009/regulations/OpenDocs/091111_306.pdf. [In Ukrainian].

10. (1992). *Pro rozvytok Tsentralnoi naukovoï biblioteki im. V. I. Vernadskoho AN Ukrainy* : postanova Prezydii AN Ukrainy vid 9.09.1992 r. № 241 [About the development of the Vernadsky Central Scientific Library of Academy of Sciences of Ukraine (1992, September 9, n. 241)]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

11. (1994). *Pro spivrobotnytstvo NAN Ukrainy z haluzevymy akademiiamy nauk Ukrainy* : postanova Prezydii NAN Ukrainy vid 13.05.1994 r. № 132 [About cooperation of National Academy of Sciences of Ukraine with the branch academies of sciences of Ukraine (1994, May 13, n. 132)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132550-94/sp:wide:max100>. [In Ukrainian].

12. Mezhenko, Yu. O. (1946). Pro stan merezhi bibliotek naukovykh ustanov Akademii Nauk URSR [About the state of the network of scientific institutions libraries of the Academy of Sciences of the Ukraine SSR]. *Zhurnal Biblioteki Akademii Nauk URSR*, 2, 3-13. Retrieved from <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-in/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKR-LIB&P21DBN=UKRLIB&>

S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00000766. [In Ukrainian].

13. Pro stan ta zavdannia rozvytku v Natsionalnii akademii nauk Ukrainy bibliotечно-informatsiinoi spravy : postanova Prezydii NAN Ukrainy vid 09.07.2003 r. № 186 [On the State and Development Problems of the Library and Information Affairs at the National Academy of Sciences of Ukraine (2003, July 9, n. 186)]. *Bibliotечnyi Visnyk*, 5, 9–10. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2003_5_6 [In Ukrainian].

14. Serov, V. V. (Ed.). (1975). *Rukovodiashchie materialy po bibliotечnomu delu* [Librarianship of guidelines]. Moscow, Russia: Kniga. [In Russian].

15. Svoboda, A. A., Smahlova, N. I., & Soloidenko, H. I. (1993). Stanovlennia merezhi bibliotek naukovykh ustanov [Incipience of the network of libraries of scientific institutions]. *Bibliotечnyi Visnyk*, 5–6, 14–18. [In Ukrainian].

16. (1919). *Statut i shtaty Ukrainskoi Akademii Nauk u Kyivi* [Regulations and personnel of the Ukrainian Academy of Sciences in Kyiv]. Kyiv, Ukraine: Drukarnia Ukrainskoho Naukovoho Tovarystva. [In Ukrainian].

17. (1947). Tymchasove polozhennia pro kerivnytstvo merezheiu bibliotek naukovykh ustanov Akademii nauk URSR (27.12.1946) [Temporary position on the management of the network of libraries of scientific institutions of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR (27.12.1946)]. *Zhurnal Biblioteki Akademii Nauk URSR*, 1(3), 104–105. [In Ukrainian].

UDC 027.021(477):342.951

Oksana Klymenko,

PhD (in History), Senior Research Associate, Docent, Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Olena Sokur,

Junior Research Fellow, Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

NORMATIVELY-LEGAL BASIS OF THE LIBRARY'S INTERACTION OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE. HISTORY OF FORMATION

The formation of the library network of the National Academy of Sciences of Ukraine is inseparable from the development of the Ukrainian Academy of Sciences. The activity of the libraries of scientific institutions was constantly in the view of the Academy, and a number of decisions were taken on improving the network libraries.

The international book exchange as an important source of centralized acquisition of the libraries of the National Academy of Sciences of Ukraine by foreign literature for many years has been highlighted. With the independence of Ukraine, the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine took measures to improve the status of providing scientific institutions with new foreign publications.

The National Academy of Sciences of Ukraine has repeatedly considered the issue of cooperation between branch academies of sciences and the coordination of the work of their library and information networks.

The current development and functioning of the network of libraries of the National Academy of Sciences of Ukraine is directed by the Information and Library Council of the National Academy of Sciences of Ukraine (Council). According to the Council's decision, organizational and methodological documents were developed. Activities of libraries were regularly heard at the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Today, the role of the Information Library Council in the organization of a new model of interaction between libraries of the National Academy of Sciences of Ukraine needs to be strengthened.

К е y o r d s: normative-legal support of activity of libraries, resolutions of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine, models of interactions between libraries, Information and Library Council, Vernadsky National Library of Ukraine.

Vernadsky National Library of Ukraine
3, Holosiivskyi ave., Kyiv, 03039, Ukraine
E-mail: klimentko_oz@ukr.net
E-mail: sokurolo@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 5.07.2019 р.

Виталий Жук,

кандидат исторических наук, старший научный сотрудник,
Государственное учреждение «Белорусская сельскохозяйственная библиотека им. И. С. Лупиновича»
Национальной академии наук Беларуси
(г. Минск, Беларусь)

ул. Казинца, 86/2, г. Минск, 220108, Республика Беларусь
E-mail: Research@belal.by

К вопросу установления года выпуска украинских изданий аграрной тематики первой трети XX в., недатированных при опубликовании (по материалам Белорусской сельскохозяйственной библиотеки)

В статье рассматриваются украинские издания аграрной тематики первой трети XX в. из фондов Белорусской сельскохозяйственной библиотеки им. И. С. Лупиновича Национальной академии наук Беларуси, у выходных сведений которых отсутствует информация о датировке. Приведённые в статье факты и аргументированные доводы позволили установить даты выхода в свет работ В. В. Добровлянского, М. А. Мальцева, Б. Н. Лебединского.

К л ю ч е в ы е с л о в а: книговедческие исследования, украинские аграрные издания первой трети XX в., недатированные издания, деятели аграрной науки, фонды Белорусской сельскохозяйственной библиотеки.

Научное наследие, представленное в форме печатных изданий, может использоваться не только в качестве ресурса по источниковедению, историографии науки, но и содействовать развитию современных фундаментальных и прикладных исследований. В библиотеках, музеях, частных коллекциях хранятся тысячи библиографических раритетов, представляющих интерес как с точки зрения научного наследия, изложенного в них, так и в качестве объектов книговедческих исследований.

Книжный фонд Белорусской сельскохозяйственной библиотеки им. И. С. Лупиновича Национальной академии наук Беларуси (БелСХБ) располагает ценной коллекцией редких изданий по аграрной тематике, которая включает более 2200 наименований. В силу исторически сложившихся тесных связей с сопредельными странами наша книжная коллекция имеет немало изданий, связанных со становлением и развитием сельскохозяйственной науки европейских государств. Среди них можно выделить небольшую группу документов, изданных на территории Украины в последней четверти XIX – первой трети XX вв. В процессе их изучения было установлено, что у четырёх изданиях первой трети XX в. отсутствует датировка в выходных сведениях. Чем это вызвано, какие причины лежали в основе нарушения издательских правил, являлось ли это оплошностью со стороны типографских наборщиков или было преднамерен-

ным действием руководителей печатного дела. На эти вопросы мы однозначно ответить не можем из-за молчания свидетелей прошлого.

Тем не менее, нам удалось провести самостоятельное исследование с целью конкретизации года выпуска недатированных редких украинских изданий, хранящихся в БелСХБ. В процессе работы использовались различные методы познания: от общелогических (исторический и логический методы, сравнение, анализ и синтез, обобщение) до специфических (историко-книговедческий анализ, библиографический метод, метод статистических группировок). С помощью этого научного инструментария были получены определённые результаты – выводы, на наш взгляд, вполне объективные и достоверные.

Изложение основного материала исследования. Начнём с брошюры В. В. Добровлянского «О капустной тле (*Aphis brassicae* L.)» [1]. В издании отсутствует передняя сторона переплёта с выходными сведениями издания. Поскольку текст брошюры, не имея предисловия, начинается не с 3-й страницы, как должно было быть при наличии титульного листа, а с 1-й, можно предположить, что его там не было изначально. Косвенно на это указывает и последняя (16-я) страница книжного блока брошюры, где приводятся, хотя и в урезанном виде, выходные сведения издания: фамилия и инициалы автора, название издательства (товарищество «Печатня С. П. Яковлева») и пометка, что это оттиск из № 5 и 6 журнала «Хозяйство» за 1912 г. Такие све-

дения обычно помещаются в начале книги и потом не повторяются. Как бы там ни было, у нас появилась зацепка относительно даты выхода в свет книжного издания — не ранее 1912 г. Поскольку журнал «Хозяйство» являлся еженедельником (в год выходило около 50 номеров), не трудно догадаться, что журнальный вариант работы В. В. Добровлянского увидел свет в начале 1912 г. (январь–февраль), а это значит, что времени для переиздания её в книжном варианте в том же году вполне хватало. Это предположение подтверждается аналогичной историей с брошюрой В. Г. Батыренко «Люцерна (*Medicago sativa* L.)», изданной в 1911 г. в товариществе «Печатня С. П. Яковлева» в Киеве. На передней стороне ее переплёта имеется пометка о том, что это оттиск из журнала «Хозяйство» за 1911 г. [2]. В другом печатном издании – брошюре П. П. Залесского «Опыт изслѣдованія наслѣдственности высоты растений у Псковскихъ льновъ-долгунцовъ» [3] – на второй странице обложки имеется запись, сообщающая о том, что первоначально статья была напечатана в № 33–40 журнала «Хозяйство» за 1916 г. Отдельное издание П. П. Залесского также датировано этим годом. Если судить по цитированию указанной работы В. В. Добровлянского, то авторы диссертаций и научных статей, ссылаясь на данный источник, везде указывают только 1912-й и никогда 1913 г. [4–6]. Мы придерживаемся такого же мнения.

Еще одно украинское издание, оказавшееся без даты выпуска, – 2-е издание учебника ординарного профессора Харьковского ветеринарного института М. А. Мальцева «Оперативная хирургия. Руководство для ветеринарных врачей и студентов» [7]. На титульном листе книги даны следующие выходные сведения: имя автора, заглавие издания, название типографии («1-я тип. ГСНХ»), её местонахождение (г. Екатеринослав), есть даже номер заказа и тираж (зак. № 37 — 5000). Нет только названия издательства и года издания.

При жизни М. А. Мальцева его учебник неоднократно переиздавался. Об этом можно узнать из работ его последователей. Так, в фундаментальном труде профессора Б. М. Оливкова «Общая хирургия» 1949 г. читаем: «Профессор Мальцев написал руководство по оперативной хирургии, выдержавшее шесть изданий; эта книга в течение многих лет служила лучшим учебником для студентов и настольной книгой для ветеринарных врачей» [8, с. 4]. Эту информацию подтверждает и профессор И. И. Магда: «Учебник М. А. Мальцева выдержал шесть изданий» [9, с. 6]. Профессор В. К. Чубарь в своей работе «Оперативная хирур-

гия домашних животных», изданной в 1951 г., уточняет: «...учебник проф. Мальцева за период с 1904 по 1931 г. выдержал 6 изданий...» [10, с. 5].

Лично нам известны только три издания учебника М. А. Мальцева. Все они в какой-то мере отличаются друг от друга названием, впрочем, как и текстом. Мы считаем, что 1-е издание, напечатанное в 1908 г. с применением дореволюционной орфографии, называлось «Курсъ оперативной хирургіи для ветеринарныхъ врачей и студентовъ. Лекціи проф. Харьковск. вет. ин-та М. А. Мальцева» [11]. Из-за утери многих публикаций этого учёного, говорить о других вариантах не приходится. Во всяком случае, у нас имеются сильные сомнения относительно того, чтобы считать его работу, опубликованную в 1904 г., первым изданием.

3-е издание, напечатанное в Москве в 1929 г., вышло под названием «Оперативная хирургия для ветеринарных врачей и студентов» [12]. Его описание мы отыскали по электронному каталогу в Российской государственной библиотеке (г. Москва). Там же имеется экземпляр и 2-го издания учебника, который подтверждает общее положение: тираж книги действительно печатался без даты выпуска. В его библиографическом описании год выхода книги в свет, а именно 1919 г., заключён в квадратные скобки. То есть, это предположение библиотекарей.

На чём же основывалась аргументация специалистов библиотечного дела? Полагаем, на простой логике мышления. В упомянутой книге имеется два предисловия автора — к 1-му и 2-му изданиям. Первое почему-то датировано 1910-м, второе — 1919 г. Последняя дата и стала условным обозначением года выпуска 2-го издания.

Однако не всё так однозначно. Изучая группу редких украинских изданий по аграрной тематике в БелСХБ, мы обратили внимание на то, что до 1923 г. выходные сведения книг не включали информацию о тиражах. Учебник же М. А. Мальцева такие сведения содержит. И хотя, как оказалось впоследствии, данный довод не нашёл фактологического подтверждения, тем не менее, это послужило импульсом для проведения дополнительного исследования по установке даты выпуска книги.

Что нам известно об авторе вышеупомянутой книги? Михаил Александрович Мальцев – известный ветеринарный хирург первой половины XX в., основоположник курса оперативной хирургии с топографической анатомией, выдающийся клиницист и ортопед. Родился в 1862 г. Дата смерти точно не установлена, по одним сведениям, 1954-й. [13], по другим – 1955 г. [14, с. 7]. По окончании

Харьковского ветеринарного института в 1887 г. был оставлен при нём ассистентом хирургической клиники. В 1889 г. защитил диссертацию на степень магистра ветеринарных наук. Вскоре утверждён сверхштатным профессором. В том же году стал заведующим амбулаторной клиникой, а в 1904-м – клиникой малых животных. В дореволюционное время публиковал статьи в таких журналах, как «Труды Харьковского ветеринарного института», «Русская Медицина», «Вестник Общества Ветеринаров», издавал книги «Курс лекций оперативной хирургии» (1903–1904), «О предохранительных прививках против бешенства у собак» (1904) и др. [15]. Его перу принадлежит 75 печатных работ по различным вопросам оперативной, клинической хирургии, ортопедии и организации высшего образования в Советском Союзе [16, с. 4].

В выходных сведениях учебника М. А. Мальцев представлен как ординарный профессор Харьковского ветеринарного института. С таким названием данное учреждение функционировало на протяжении 1872–1960 гг., последний год стал датой его преобразования в «Харьковский зооветеринарный институт» [9, с. 6; 17]. В 1930–1949 гг. М. А. Мальцев заведовал кафедрой хирургии в Ветеринарном институте [18].

Согласно выходных сведений, эта книга печаталась в Екатеринославе. Как известно, с таким наименованием город просуществовал до июня 1926 г., когда был переименован в Днепропетровск [19]. То есть, позднее указанного времени книга выйти в свет не могла. Итак, у нас есть крайние даты: 1919–1926 гг. Попытаемся сузить эти временные рамки. Начнём с 1919 г. Какие события происходили тогда в Украине? Известно какие: там полыхала гражданская война. В тех условиях Екатеринослав не раз становился ареной боёв. Одна власть сменялась другой.

С февраля по июль 1919 г. в городе действовал Исполнительный комитет Екатеринославского губернского Совета [22]. 5 мая 1919 г. ВУЦИК принял постановление «Об объединении всех отдельных советских издательств во Всеукраинское издательство» [23, с. 25, 26]. По сути, это означало начало национализации в книгоиздательской отрасли советской Украины.

Зададимся вопросом: могли ли советские полиграфические предприятия в бурное, беспокойное время развить активную книгоиздательскую деятельность в Екатеринославе? Во-первых, мы не обладаем сведениями относительно наличия в то время национализированных крупных типографий в Екатеринославе. Во-вторых, учитывая дли-

тельность процесса подготовки книги к печати, а также условия, когда в распоряжении советских печатников оставалось менее 2 месяцев, выпуск книги наподобие учебника М. А. Мальцева был нереальным делом. Но это не единственная причина, по которой мы отвергаем 1919 г.

Когда большевики в конце 1919 г. отвоевали город, первоначально им управлял Екатеринославский губернский революционный комитет (январь–апрель 1920 г.), затем власть перешла к Исполнительному комитету. Но город не перешел к мирной жизни. Вспыхнувшая польско-советская война 1919–1920 гг., хотя и проходила вдали от города, все же давала о себе знать. Осенью 1920 г. Екатеринослав и вовсе оказался в прифронтовой полосе Южного фронта, созданного большевиками с задачей разгрома Русской армии под командованием барона П. Н. Врангеля [24, с. 224, 225, 438 и др.]. Несмотря на близость к фронту, город в 1920 г. разрушениям и артобстрелам не подвергался, и население худо-бедно имело возможность заниматься мирным трудом. Тогда же стал действовать Екатеринославский губернский совет народного хозяйства (сокр. Екатеринославский ГСНХ).

Фронтальный просмотр электронных каталогов таких библиотек, как Российская государственная библиотека, Российская национальная библиотека, Национальная библиотека Беларуси, БелСХБ, Национальная научная сельскохозяйственная библиотека Национальной академии аграрных наук Украины, а также изучение исторической литературы по соответствующей тематике дал следующие результаты.

21 января 1920 г. Отдел печати и пропаганды Всеукраинского революционного комитета был преобразован во Всеукраинское издательство (Всеиздат) при ВУЦИК, ставшее центром координации и организации издательского дела на Украине.

Что касается Екатеринослава, то в 1920 г. там было создано отделение указанного издательства. Тогда же, предположительно, в середине года, часть национализированных полиграфических предприятий, находящихся в городе, были переданы в ведение Екатеринославского губернского советского народного хозяйства (ЕГСНХ). Четыре городских типографии имели собственную нумерацию и в выходных данных книг за 1920 г. писались в сочетании со словом «советская», иногда в полной, но чаще в сокращённой форме («2-я советская типография», «Третья Советская тип.», «1-я Сов. тип.» – «4-я Сов. тип.»). С 1921 г. к этим словосочетаниям стали прибавлять аббревиатуру «ЕГСНХ», а слово «советская» постепенно выходило из употребле-

ния, правда, в отдельных изданиях его продолжали применять. В названии слово «типография» нередко имело сокращённую форму, наподобие «1-я тип. ЕГСНХ», «4-я т. ЕГСНХ».

Начиная с октября 1921 г. и особенно в первой половине 1922 г., в условиях холода, массового голода, недостатка материальных средств, сокращений производства, полиграфические предприятия Екатеринослава лишились ряда квалифицированных работников печати, была закрыта 4-я типография ЕГСНХ [26, с. 11, 12]. Примечательно, что в 1922 г., предположительно в первом его полугодии, и 2-я, и 3-я типографии продолжали использовать в своём наименовании аббревиатуру «ЕГСНХ», тогда как 1-я типография решила соригинальничать – в выходных данных книг, как правило, стали писать «Екатеринослав, 1-я тип. ГСНХ» либо «Екат., 1-я тип. ГСНХ». Во второй половине 1922 г. аббревиатура трансформировалась в «ЕГОНХ» (надеюсь, это не опечатка; предполагаем, что буква «О» должна расшифровываться как «отдел» или «отделение»). За 1923-й и последующие три года нами не найдено ни одного печатного издания, где бы в названии екатеринославских типографий фигурировала аббревиатура «ЕГСНХ», «ГСНХ» или «ЕГОНХ». Это наводит на мысль, что с приближением 1923 г. полиграфические предприятия Екатеринослава, или, по меньшей мере, часть из них, подверглись какой-то коренной реорганизации.

Поскольку в книге М. А. Мальцева в названии типографии использовалась аббревиатура «ГСНХ», а в 1923 г. и последующее время это сложносокращённое слово не применялось, вполне логично говорить о сужении временных рамок до 1922 г. Дальнейшая научно-поисковая работа дала положительные результаты в подтверждение этого вывода. Более того, мы нашли этому неопровержимые доказательства.

В 1920 г. в Ленинграде на базе бывшего издательства «Общины св. Евгении» был основан Комитет популяризации художественных изданий при Российской Академии истории материальной культуры. В его структуре функционировало несколько книжных магазинов – в Ленинграде и Москве. Деятельность Комитета была направлена в русло пропаганды искусства и популяризации художественных знаний, издавались работы ведущих художников и искусствоведов того времени.

В первой половине 1920-х гг. количество наименований печатной продукции, выпущенной Комитетом, составляло в среднем 3 наименования в год. С 1926 г. издательский процесс стал набирать силу.

В частности, уже в указанном году было выпущено 8 наименований. В следующем — ещё больше. И так до начала 1930-х годов [27]. Однако для выживания в трудных экономических условиях приходилось торговать не только собственной продукцией, но и книгами других издательств. Об этом, в частности, говорит «Каталог книг по математике, технике, естествознанию и медицине кн[ижного] маг[азина] Комитета популяризации худож[ественных] изд[аний]», выпущенный 1926 г. в Ленинграде.

В Российской национальной библиотеке (г. Санкт-Петербург) сохранилась старая каталожная карточка на книгу М. А. Мальцева «Оперативная хирургия. Руководство для ветеринарных врачей и студентов» [13]. Со ссылкой на упомянутый «Каталог...», включая указание на номер страницы (с. 186), в карточке приводятся выходные данные на книгу М. А. Мальцева, в т.ч. и по году выпуска учебника — 1922 (рис. 1). Иными словами, книга М. А. Мальцева имелась в ассортименте ленинградского книжного магазина упомянутого Комитета и в 1926 г. ещё не была продана. Референт (товаровед), составлявший «Каталог...», несомненно, разбирался в нюансах книжного рынка и добросовестно выполнял свою работу. Если бы это было не так, он мог бы зафиксировать любую другую дату, например, 1919-й или 1925 г. Но референт записал именно 1922 г. Полагаем, причин исказить действительность у него не было.

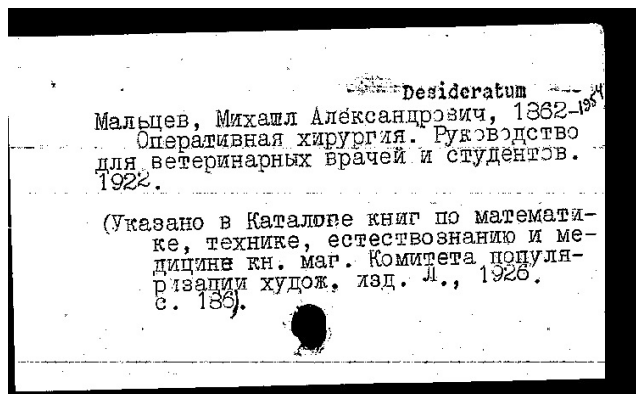

Рис. 1. Каталожная карточка Российской национальной библиотеки

К тому же этот факт (выпуск книги М. А. Мальцева в 1922 году) согласуется с не менее важными обстоятельствами. Работая в Национальной библиотеке Беларуси, автор статьи обратил внимание на сочинение неаполитанского профессора Джузеппе Сальвиоли «Капитализм в античном мире» [28]. Как выяснилось, его работа была переведена с французского языка (N.B.) на русский и в 1922 г. отпечатана в ека-

теринославской 1-й типографии ГСНХ. Эти сведения мы почерпнули из выходных данных указанной книги, которые были обозначены внизу титульного листа – «Екат., 1-я Сов. тип. ГСНХ» (рис. 2).

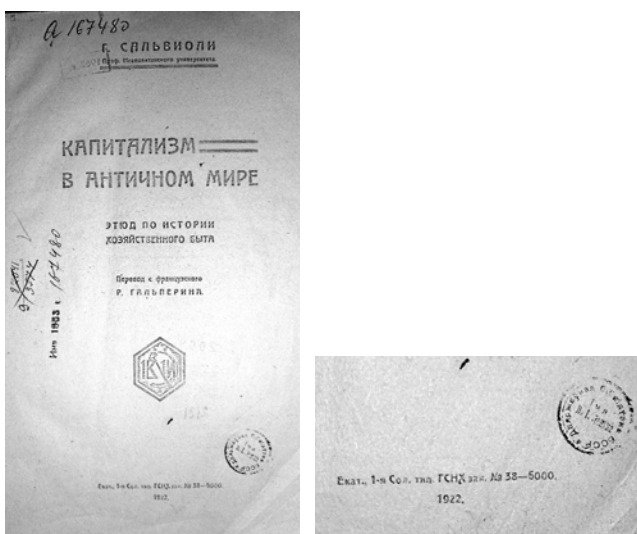

Рис. 2. Титульный лист и его увеличенный фрагмент из книги Д. Сальвиоли «Капитализм в античном мире» (г. Екатеринослав, 1922)

Примечательно то, что номер заказа на книгу Д. Сальвиоли (№ 38) почти совпадал с номером заказа на книгу М. А. Мальцева (№ 37) (рис. 3), т. е. произведение итальянского учёного печаталось вслед за произведением советского учёного. Если принять во внимание, что отсчёт нумерации, как правило, ведётся с начала года, то получается, что книги М. А. Мальцева и Д. Сальвиоли были опубликованы в одном и том же году.

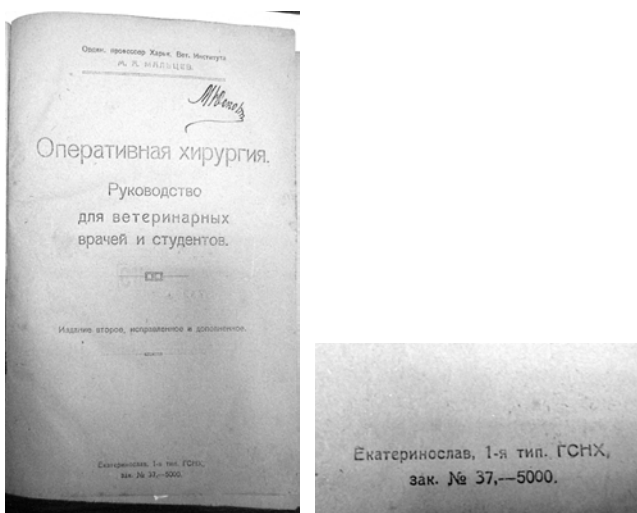

Рис. 3. Титульный лист и его увеличенный фрагмент из книги М. А. Мальцева «Оперативная хирургия» (г. Екатеринослав, 1922)

Таким образом, приведённые выше факты, независимо друг от друга, показывают на один и тот же год – 1922-й. Полагаем, что этот год и является

фактической датой выпуска 2-го издания учебника М. А. Мальцева.

Когда данная статья была почти завершена, возникли новые обстоятельства, которые в полной мере подтвердили правильность наших рассуждений. Это выяснилось во время проработки 3-го издания «Оперативной хирургии» М. А. Мальцева. Во время работы с книгой обнаружилось, что 3-е издание имеет «Предисловие», да к тому же не одно, а целых три – к 1, 2 и 3-му изданиям, только в последовательности они были расположены в точности наоборот. В предисловиях к 1 и 2-му изданиям ничего нового в тексте не содержалось. Зато в третьем мы выявили очень ценную для нас информацию. Судите сами. Предоставляем слово М. А. Мальцеву: «Со времени последнего издания курса Оперативной хирургии, вышедшего в 1922 году, прошло около шести лет и, несмотря на то, что оно выпущено было Государственным издательством Украины в количестве 5000 экземпляров, к началу 1927 года это издание уже всё разошлось...» [12, с. III].

А теперь перейдём к рассмотрению 11-го и 12-го выпусков «Трудов Ивановской сельскохозяйственной опытной и селекционной станции» [29; 30]. Помимо указанных изданий, где отсутствовали датировки, в нашем распоряжении находился 8-й выпуск тех же «Трудов...» за 1921 г. [31]. Из содержания текста последнего издания мы установили, что автор «Трудов...» – заведующий станцией Б. Н. Лебединский (он же составитель 11-го и 12-го выпусков) – изучал показатели не только предшествующего времени, но и статистику 1921 г. Аналогичная ситуация отмечалась в 11-м и 12-м выпусках, только здесь уже прибавился 1922 г. Из приведённых фактов следовало, что книги были напечатаны в 1922-м или 1923 г., либо и в том, и другом году последовательно. В отличие от 8-го 11-й и 12-й выпуски указанных «Трудов...», за исключением номеров выпуска и частного заглавия, по образцу выходных данных на первой стороне переплёта и титульном листе (т. е. формат издания, общее заглавие, название издательства, кегль шрифта, языковой компонент, цвет обложки) были идентичны. Более того, на обоих изданиях стоял одинаковый номер заказа (№ 205). Это указывает на то, что выпуски печатались в одно и то же время, следовательно, в один и тот же год.

О том, что 11-й и 12-й выпуски не могли быть напечатаны в 1921 г., говорит и название издательства – «Издание Сахаротреста». Известно, что Сортоводно-семенное управление (ССУ) Сахаротреста свою деятельность начало осуществлять в советской Украине только с 1922 г. [32]. Следова-

тельно, и издательство, находящееся под началом этой организации, появилось не раньше этого года.

В ходе научных изысканий было установлено, что сотрудники Ивановской сельскохозяйственной опытной и селекционной станции особое внимание уделяли селекции сахарной свеклы и озимой пшеницы как основным культурам свекловичного севооборота. Когда Б. И. Лебединский в своих исследованиях приводил данные о результатах урожая за 1922 г., следует иметь в виду, что это относилось к летне-осеннему периоду (июль–сентябрь). Стало быть, свою работу Б. Н. Лебединский не мог написать раньше осени 1922 г. Это согласуется с тем фактом, что в декабре 1922 г. в советской Украине проходил 3-й съезд по сортоводно-семенному делу [33; 34], а из текста обеих работ Б. Н. Лебединского следует, что они являлись докладами к съезду. Если к тому же принять во внимание, что в 11-м и 12-м выпусках «Трудов...» на второй стороне обложки имеется печатная запись о том, что данные работы являются оттисками из «Бюллетеня» ССУ № 5, то получается, что исследования Б. Н. Лебединского были опубликованы не ранее мая 1923 г.

Это умозаключение соответствует сведениям современного украинского исследователя Г. В. Кулика, в научной работе которого даются ссылки на «Труды Ивановской сельскохозяйственной опытной и селекционной станции», в частности, на выпуск 8, 10, 11 и 12. Все выпуски издания отмечены датами публикации: 8-й – 1921 г., 10, 11 и 12-й – 1923 г. [35]. Указанные даты не противоречат результатам проведённого нами анализа и, на наш взгляд, являются достоверными.

Выводы. Проведённая научно-исследовательская работа позволила практически со 100-процентной вероятностью установить неизвестные даты выхода в свет отдельных редких изданий. Вместе с тем, разностороннее изучение вопроса не только расширило познавательную базу о состоянии украинского книжного дела в первой трети XX в., но и углубило представление о развитии социально-политических процессов, происходивших в то время в Украине.

Список библиографических ссылок

1. Добровлянський В. В. *О капустной тле (Aphis brassicae L.)*. Киев : Товарищество «Печатня С. П. Яковлева», [1912.]. 16 с.
2. Батыренко В. Г. *Люцерна (Medicago sativa L.)*. Киев : Печатня С. П. Яковлева, 1911. 24 с.
3. Заліський П. П. *Опыт изслѣдованія наслѣдственно-сти высоты растений у Псковскихъ льновъ-долгунцовъ*. Киев : Печатня С. П. Яковлева, 1916. 43 с.

4. Патрикеева Е. Г. *Эколого-экономическое обоснование защиты поздней белокочанной капусты от капустной тли Brevicoryne brassicae L. в условиях Саратовского Заволжья* : автореф. дис. ... канд. с.-х. наук : 06.01.11 / Саратов. гос. аграр. ун-т им. Н. И. Вавилова. Саратов, 2004. 24 с.

5. Липп Л. Е. *Эколого-биологическое обоснование элементов защиты капусты белокочанной от капустной тли в условиях северной лесостепи Челябинской области. Материалы LI Международной научно-технической конференции «Достижения науки – агропромышленному производству»* / Челяб. гос. агроинженер. акад. Челябинск, 2012. Ч. 7. С. 54–62.

6. Штейнберг П. Н., Богданов-Катков Н. Н., Дорогин Г. Н. *Северное огородничество : практ. рук. к правильному устройству огорода и выращиванию овоц. растений в грунте*. 8-е изд., перераб. и доп. Санкт-Петербург : БХВ-Петербург, 2012. 496 с.

7. Мальцев М. А. *Оперативная хирургия : рук. для ветеринар. врачей и студентов*. Изд. 2-е, испр. и доп. Екатеринбург : [Всеукр. гос. изд-во, 1922.]. 268 с.

8. Оливков Б. М. *Общая хирургия* : [учебник]. Москва : Гос. изд. с.-х. лит. 16-я тип. Главполиграфиздата, 1949. 480 с.

9. Магда И. И. *Оперативная хирургия с основами топографической анатомии домашних животных* : [учебник]. Москва : Сельхозиздат, 1963. 448 с.

10. Чубарь В. К. *Оперативная хирургия домашних животных* : [учебник]. Москва : Сельхозгиз, 1951. 424 с.

11. Мальцев М. А. *Курсъ оперативной хирургіи для ветеринарныхъ врачей и студентовъ* : лекціи. Харьков : Тип. фирмы «Адольфъ Дарре», 1908. 321 с.

12. Мальцев М. А. *Оперативная хирургия для ветеринарных врачей и студентов*. Изд. 3-е (1-е Гиза), испр. и доп. Москва : 1-я Образц. тип. ; Ленинград : Гос. изд-во, 1929. 340 с.

13. *Генеральный алфавитный каталог книг на русском языке (1725–1998)*. Российская национальная библиотека. URL : nl.ru/e-case3/sc2.php/web_gak (дата обращения : 09.08.2018).

14. Кузнецов А. К., Семёнов Б. С., Высоцкий Д. И. *Ветеринарная хирургия, ортопедия и офтальмология* / под ред. А. К. Кузнецова. Москва : Агропромиздат, 1986. 432 с.

15. *Мальцев Михаил Александрович. Slovar. cc*. URL : <https://slovar.cc/enc/brokhauz-efron2/1912495.html> (дата обращения : 05.12.2018).

16. Оливков Б. М. *Общая хирургия домашних животных* : [учебник]. 2-е испр. изд. Москва : Сельхозгиз, 1954. 456 с.

17. *Харківська державна зооветеринарна академія*. URL : <https://hdzva.edu.ua> (дата обращения : 09.08.2018).

18. *Кафедра хірургії ім. професора І. О. Калашника. Харківська державна зооветеринарна академія*. URL : <https://hdzva.edu.ua/chirurgia/istoriya-kafedry> (дата обращения : 09.08.2018).

19. Днепр (город). *Википедия*. URL : [https://ru.wikipedia.org/wiki/Днепр_\(город\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Днепр_(город)) (дата обращения : 09.08.2018).

20. *Гражданская война на Украине 1918–1920* : в 3 т. / отв. ред. С. М. Короливский. Киев : Наук. думка, 1967. Т. 1. 491 с.

21. *Гражданская война на Украине 1918–1920* : в 3 т. / отв. ред. С. М. Короливский. Киев : Наук. думка, 1967. Т. 2. 918 с.

22. *Справочник по истории Коммунистической партии и Советского Союза 1898–1991*. URL : http://www.knowbysight.info/1_ukra/06141.asp (дата обращения : 09.08.2018).

23. *Книга и книжное дело в Украинской ССР : сб. док. и материалов, 1917–1941* / АН УССР, Центр. науч. б-ка, Кн. палата УССР ; сост. : Л. И. Гольденберг [и др.]. Киев : Наук. думка, 1985. 480 с.

24. *Гражданская война на Украине 1918–1920* : в 3 т. / отв. ред. С. М. Короливский. Киев : Наук. думка, 1967. Т. 3. 910 с.

25. Залесский К. А. *Империя Сталина* : биограф. энцикл. слов. Москва, 2000. С. 214.

26. *История Екатеринославской школы полиграфического производства имени 5-й годовщины Октябрьской революции с приложением статей работников школы 1920–1925*. [Екатеринослав : б. и.], [1925]. 56 с.

27. Романенкова О. А. *Комитет Популяризации Художественных Изданий как тип специализированного издательства по изобразительному искусству* : дис. ... канд. филол. наук : 05.25.04. Санкт-Петербург, 2000. 167 с.

28. Сальвиоли Д. *Капитализм в античном мире: этюд по истории хозяйственного быта* / пер. с фр. Р. Гальперина. Харьков ; Екатеринослав : Всеукр. гос. изд-во, 1922. 188 с.

29. Индивидуальный и массовый отборы при селекции сахарной свекловицы / сост. Б. Н. Лебединский. *Труды Ивановской сельско-хозяйственной опытной и селекционной станции*. Киев : Изд. Сахаротреста, [1923.]. Вып. 11. 19 с.

30. Очередные задачи селекции озимой пшеницы в связи с достигнутыми результатами / сост. Б. Н. Лебединский. *Труды Ивановской сельско-хозяйственной опытной и селекционной станции*. Киев : Изд. Сахаротреста, [1923.]. Вып. 12. 10 с.

31. Практические выводы из работ Ивановской станции по селекции озимой пшеницы (1909–1921 гг.) / сост. Б. Н. Лебединский. *Труды Ивановской сельско-хозяйственной опытной и селекционной станции*. Ахтырка : Тип. Отнархоза, 1921. Вып. 8. 22 с.

32. Ситникова А. С. Развитие селекции сельскохозяйственных культур в сортоводно-семенном управлении Сахаротреста (1921–1927 гг.). *Фундам. исслед.* 2014. № 9. Ч. 1. С. 124–127. URL : <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=34655> (дата обращения : 07.09.2018).

33. Присяжнюк М. В. Науково-організаційна діяльність сортивничо-наслідного управління Цукротресту у 20-х роках ХХ ст. *Вісн. Полтав. держ. аграр. акад.* 2011. № 3. С. 9, 11.

34. Хроника : 3-й Съезд по сортоводно-семенному делу. *Бюлетень / Сортив.-наслід. упр. Цукротресту*. Київ, 1922. Ч. 1. С. 63–69.

35. Кулик Г. В. Наукова та організаційна діяльність видатного селекціонера Б. М. Лебединського. *Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин*. 2006. № 3. С. 129–136.

References

1. Dobrovlianskii, V. V. (1912). *O kapustnoi tle (Aphis brassicae L.)* [About the cabbage aphid (*Aphis brassicae* L.)]. Kiev : Tovarishchestvo «Pechatnia S. P. Yakovleva». [In Russian].

2. Batyrenko, V. G. (1911). *Lutserna (Medicago sativa L.)* [Alfalfa (*Medicago sativa* L.)]. Kiev : Pechatnia S. P. Yakovleva. [In Russian].

3. Zalisskii, P. P. (1916). *Opyt izslidovaniia naslidstvennosti vysoty rastenii u Pskovskikh inov-dolguntsov* [Experience of research on heredity of plant height in Pskov flax]. Kiev : Pechatnia S. P. Yakovleva. [In Russian].

4. Patrikeeva, E. G. (2004). *Ekologo-ekonomicheskoe obosnovanie zashchity pozdnei belokochannoi kapusty ot kapustnoi tli Brevicoryne brassicae L. v usloviakh Saratovskogo Zavolzhia* [Ecological and economic rationale for the protection of late white cabbage from cabbage aphids *Brevicoryne brassicae* L. in the conditions of the Saratov Volga region] (Extended abstract of PhD dissertation) / Saratov State Agrarian University named after N. I. Vavilov. Saratov, Russia. [In Russian].

5. Lipp, L. E. (2012). *Ekologo-biologicheskoe obosnovanie elementov zashchity kapusty belokochannoi ot kapustnoi tli v usloviakh severnoi lesostepi Cheliabinskoi oblasti* [Ecological and biological substantiation of the protection elements of white cabbage

from cabbage aphids in the conditions of the northern forest-steppe of the Chelyabinsk region]. *Materialy LI Mezhdunarodnoi nauchno-tekhnicheskoi konferentsii «Dostizheniia nauki – agropromyshlennomu proizvodstvu»* [Proceedings of the LI International Scientific and Technical Conference «Achievements of science for the agro-industrial production»] (Ch. 7), (pp. 54–62). Cheliabinsk, Russia. [In Russian].

6. Shteinberg, P. N., Bogdanov-Katkov, N. N., Dorogin, G. N. (2012). *Severnoe ogorodnichestvo : prakt. ruk. k pravilnomu ustroistvu ogoroda i vyrashchivaniiu ovoshch. rastenii v grunte* (8-e izd., pererab. i dop.) [Northern gardening: a practical guide to the proper construction of the garden and growing vegetables in the field (8th ed., rev. ed.)]. Sankt-Peterburg, Russia : BHV-Peterburg. [In Russian].

7. Maltsev, M. A. (1922). *Operativnaia khirurgiia : ruk. dlia veterinar. vrachei i studentov* (izd. 2-e, ispr. i dop.) [Operative surgery: a guide for veterinarians and students (2nd ed., rev. ed.)]. Ekaterinoslav, Ukraine : [Vseukr. gos. izd-vo]. [In Russian].

8. Olivkov, B. M. (1949). *Obshchaia khirurgiia* : [uchebnik] [General Surgery : [textbook]]. Moscow, Russia : Gos. izd. s.-kh. lit. 16-ia tip. Glavpoligrafizdata. [In Russian].

9. Magda, I. I. (1963). *Operativnaia khirurgiia s osnovami topograficheskoi anatomii domashnikh zhivotnykh* : [uchebnik] [Operative surgery with the basics of topographic anatomy of domestic animals : [textbook]]. Moscow, Russia : Selkhozizdat. [In Russian].

10. Chubar, V. K. (1951). *Operativnaia khirurgiia domashnikh zhivotnykh* : [uchebnik] [Operative surgery of domestic animal : [textbook]]. Moscow, Russia : Selkhoziz. [In Russian].

11. Maltcev, M. A. (1908). *Kurs operativnoi khirurgii dlia veterinarnykh vrachei i studentov* : lektzii [The course of operative surgery for veterinarians and students: lectures]. Kharkov, Ukraine : Tip. firmy «Adolf Darre». [In Russian].

12. Maltcev, M. A. (1929). *Operativnaia khirurgiia dlia veterinarnykh vrachei i studentov*. Izd. 3-e (1-e Giza), ispr. i dop. [Operative surgery for veterinarians and students. 3rd ed. (1st State Publishing House), rev. ed.]. Moscow, Russia : 1-ia Obrazts. tip. ; Leningrad, Russia : Gos. izd-vo. [In Russian].

13. Generalnyi alfavitnyi catalog knig na russkom yazyke (1725-1998) [General alphabetical catalog of books in Russian (1725-1998)]. *Rossiiskaia natsionalnaia biblioteka* [Russian National Library]. Retrieved from nlr.ru/e-case3/sc2.php/web_gak (date of treatment : 09/08/2018). [In Russian].

14. Kuznetsov, A. K., Semenov, B. S., Vysotskii, D. I. (1986). *Veterinarnaia khirurgia, ortopediia i oftalmoloria*. [Veterinary surgery, orthopedics and ophthalmology]. Moscow, Russia : Agropromizdat. [In Russian].

15. *Maltcev Mikhail Aleksandrovich. Slovar. cc*. Retrieved from <https://slovar.cc/enc/brokhauz-efron2/1912495.html> (date of treatment : 05/12/2018). [In Russian].

16. Olivkov, B. M. (1954). *Obshchaia khirurgiia domashnikh zhivotnykh* [General surgery of domestic animal : [textbook]]. 2nd rev. ed. Moscow, Russia : Selkhoziz. [In Russian].

17. *Kharkivska derzhavna zooveterynarna akademiia* [Kharkiv State Veterinary Academy]. Retrieved from <https://hdzva.edu.ua> (date of treatment : 05/12/2018). [In Ukrainian].

18. *Kafedra khirurgii im. profesora I. O. Kalashnyka. Kharkivska derzhavna zooveterynarna akademiia* [Department of Surgery named after Professor I. O. Kalashnikov. Kharkiv State Veterinary Academy]. Retrieved from <https://hdzva.edu.ua/chirurgia/istoriyakafedry> (date of treatment : 05/12/2018). [In Ukrainian].

19. Dnepr (gorod) [Dnieper (city)]. *Vikipediia* [Wikipedia]. Retrieved from [https://ru.wikipedia.org/wiki/Днепр_\(город\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Днепр_(город)) (date of treatment : 05/12/2018). [In Russian].

20. Korolivskii, S. M. (Ex. ed.). (1967). *Grazhdanskaia voina na*

Ukraine 1918-1920 : v 3 t. [The civil war in Ukraine 1918-1920: in 3 vol.]. (Vol. 1). Kiev, Ukraine : Nauk. dumka. [In Russian].

21. Korolivskii, S. M. (Ex. ed.). (1967). *Grazhdanskaia voina na Ukraine 1918–1920* : v 3 t. [The civil war in Ukraine 1918–1920: in 3 vol.]. (Vol. 2.). Kiev, Ukraine : Nauk. dumka. [In Russian].

22. *Spravochnik po istorii Kommunisticheskoi partii i Sovetskogo Soiuzu 1898-1991* [Handbook of the history of the Communist Party and the Soviet Union 1898-1991]. Retrieved from http://www.knowbysight.info/1_ukra/06141.asp (date of treatment : 09/08/2018). [In Russian].

23. Goldenberg, L. I. (Comp.). (1985). *Kniga i knizhnoe delo v Ukrainiskoi SSR : sb. dok. i materialov, 1917-1941* [Book and book publishing industry in the Ukrainian SSR: collection of documents and materials, 1917-1941]. Kiev, Ukraine : Nauk. dumka. [In Russian].

24. Korolivskii, S. M. (Ex. ed.). (1967). *Grazhdanskaia voina na Ukraine 1918-1920* : v 3 t. [The civil war in Ukraine 1918-1920: in 3 vol.]. (Vol. 3.). Kiev, Ukraine : Nauk. dumka. [In Russian].

25. Zalesskii, K. A. (2000). *Imperia Stalina : biograf. entsikl. slov.* [Stalin's Empire: a biographical encyclopedic dictionary]. Moscow, Russia. [In Russian].

26. [1925]. *Istoria Ekaterinoslavskoi shkoly poligraficheskogo proizvodstva imeni 5-oi godovshchiny Oktiabrskoi revoliutsii s prilozheniem statei rabotnikov shkoly 1920-1925* [The history of the Ekaterinoslav school of printing production named after the 5th anniversary of the October Revolution with the enclosed articles of the school workers of 1920-1925]. [Ekaterinoslav : b. i.], Ukraine. [In Russian].

27. Romanenkova, O. A. (2000). *Komitet Populiarizatsii Khudozhestvennykh Izdaniy kak tip spetsializirovannogo izdatelstva po izobrazitelnomu iskusstvu* [Committee for the Promotion of Art Editions as a type of specialized publishing house in the visual arts] (PhD dissertation). Saint-Petersburg, Russia. [In Russian].

28. Salvioni, D. (1922). *Kapitalizm v antichnom mire: etiid po istorii khozaistvennogo byta / per. s fr. R. Galperina* [Capitalism in the ancient world: a study on the history of economic life; transl. from the French by R. Halperin]. Kharkov, Ukraine ; Ekaterinoslav, Ukraine : Vseukr. gos. izd-vo. [In Russian].

29. Lebedinskii, B. N. (Comp.) (1923). Individualnyi i massovyi otbory pri selektsii sakharnoi sveklovitcy [Individual and mass selections in the selection of sugar beet]. *Trudy Ivanovskoi sel'sko-khoziaistvennoi opytnoi i selektsionnoi stantsii*, 11. Kiev : Izd. Saharotresta. [In Russian].

30. Lebedinskii, B. N. (Comp.). [1923]. Ocherednye zadachi selektsii ozimoi pshenitcy v svyazi s dostignutymi rezultatami [The next task of breeding winter wheat in connection with the results achieved]. *Trudy Ivanovskoi sel'sko-khoziaistvennoi opytnoi i selektsionnoi stantsii*, 12. Kiev : Izd. Saharotresta. [In Russian].

31. Lebedinskii, B. N. (Comp.). (1921). Prakticheskie vyvody iz rabot Ivanovskoi stantsii po selektsii ozimoi pshenitcy (1909-1921 hh.) [Practical conclusions from the work of the Ivanovo station on the breeding of winter wheat (1909–1921)]. *Trudy Ivanovskoi sel'sko-khoziaistvennoi opytnoi i selektsionnoi stantsii*, 8. Ahtyrka : Tip. Otnarhoza. [In Russian].

32. Sitnikova, A. S. (2014). Razvitie selektsii sel'skoho-ziaistvennykh kultur v sortovodno-semennom upravlenii Saharotresta (1921-1927 hh.) [Development of crop selection in the Variety and Seed Department of the Sugar Trust (1921-1927)]. *Fundam. issled.* 9 (1), 124-127. Retrieved from <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=34655> (date of treatment : 09/08/2018). [In Russian].

33. Prysiazhniuk, M. V. (2011). Naukovo-orhanizatsiina diialnist sortivnycho-nasinnovoho upravlinnia Tsukrotrestu u 20-kh rokakh XX st. [Scientific-organizational activity of the Variety and Seed Department of the Sugar Trust in the 20's of the XX century]. *Visn. Poltav. derzh. ahrar. akad.*, 3, 9, 11. [In Ukrainian].

34. (1922). Khronika: 3-i Sezd po sortovodno-semennomu delu [Chronicle: 3rd Congress on the variety and seed business]. *Biuletyn / Sortiv.-nasin. upr. Tsukrotrestu*, 1, 63-69. [In Russian].

35. Kulyk, H. V. (2006). Naukova ta orhanizatsiina diialnist vydatnoho selektsionera B. M. Lebedynskoho [Scientific and organizational activities of the outstanding breeder B. M. Lebedinsky]. *Sortovyvchennia ta okhorona prav na sorty roslyn*, 3, 129-136. [In Ukrainian].

UDC 094.5(94:63)"20"(477):655.535.28

Vitalii Zhuk,

PhD (in History), Senior Research Associate of the Department of Research, Scientific and Methodological Activity, State Institution «I. S. Lupinovich Belarus Agricultural Library», National Academy of Sciences of Belarus (Minsk, Belarus)

ON THE ISSUE OF ESTABLISHING THE YEAR OF THE UNDATED EDITIONS OF UKRAINIAN AGRARIAN PUBLICATIONS OF THE FIRST THIRD OF THE 20th CENTURIE (BASED ON THE MATERIALS OF BELARUS AGRICULTURAL LIBRARY)

Printed editions of the XVIII – the first half of the XX century, testifying to the formation and development of agricultural scientific knowledge, are of interest both as the scientific heritage and as objects of bibliological studies. The article considers the Ukrainian editions on agriculture of the first third of the XX century, stored in the collection of I. S. Lupinovich Belarus Agricultural Library of the National Academy of Sciences of Belarus. The publisher's imprint of these editions have no information on dating. Based on a combination of a complex of general logical (historical and logical methods, comparison, analysis, synthesis, generalization) and specific methods (bibliographical, statistical groupings, historical and bibliological analysis), the author conducted research on the establishment of the year of publication of undated editions.

To achieve this goal the peculiarities of publishing as well as the development of social and political processes in Ukraine in the first third of the XX century were studied; the library funds of Belarus, Russia and Ukraine were reviewed for the presence of similar (place, date and type of publication; the same authors) publications, their analytics was performed; original agricultural scientific works that are directly related to the objects of the study (previous and subsequent numbers of periodical and editions of published books) were studied. The facts and arguments presented in the article led to the conclusion that the brochure of V. V. Dobrovlyanskiy «About the cabbage aphid (*Aphis brassicae* L.)» was published in 1912. The second edition of the textbook of M. A. Maltsev «Operational Surgery. Guide for veterinarians and students» was published in 1922, the 11th and 12th editions of «Works of Ivanovo Agricultural Experimental and Breeding Station» – in 1923.

К е у о р д с: Ukrainian publications of the first third of the XX century, agrarian publications, undated editions, bibliological studies, history of agricultural science, figures of agrarian science, agricultural experimental work.

State Institution «I. S. Lupinovich Belarus Agricultural Library» of the National Academy of Sciences of Belarus
86/2, Kazinets St., Minsk, 220108, Belarus
E-mail: Research@belal.by

Стаття надійшла до редакції 15.07.2019 р.

Світлана Лісіна,

кандидат історичних наук, доцент, Scopus ID 57200319232,
Національний університет «Львівська політехніка»

вул. С. Бандери, 12, м. Львів, 49013, Україна

E-mail: svitava@gmail.com

Бібліотекознавча термінологія у довідкових виданнях

У статті представлено універсальні українські енциклопедичні видання, які відображають поняттєво-термінологічний апарат бібліотекознавства та суміжних наук. Проаналізовано словники та довідники з бібліотекознавства, книгознавства, бібліографознавства та системи наукової інформації. Розкрито їхні характерні особливості, структуру та принципи пошуку матеріалу.

Ключові слова: бібліотекознавча термінологія, універсальна енциклопедія, термінологічний словник, галузевий довідник, фахові терміни, довідковий апарат.

Одним з основних критеріїв, що визначають стан розвитку галузевої бібліотечної науки, є наявність довідкової літератури, яка подає у синтезованому вигляді фактологічну та візуальну інформацію. Тому дослідження довідкових видань з бібліотекознавства та суміжних дисциплін необхідне для характеристики документного ресурсу української бібліотечної науки. Документознавчі праці дають загальне уявлення про види довідкових видань [19; 34]. Але досліджень документного потоку (ДП) українських довідкових видань з бібліотекознавства та суміжних дисциплін до цього часу не проводилося. Це зумовило потребу в їх докладнішому вивченні і стало метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. За роки незалежності України у вітчизняному бібліотекознавстві, книгознавстві, бібліографознавстві та системі наукової інформації накопичився потужний масив різних видань, де значна частка належить саме довідковим. Енциклопедичні проекти у всі часи творили традиції, моделі систематизації та подання знання. Власну традицію має й українська енциклопедистика, витoki якої сягають, щонайменше, кінця ХІХ — початку ХХ ст., коли з'явилася низка проектів систематизованого представлення гуманітарного знання про Україну [9; 33].

У 1930 р. відомий вчений, голова НТШ І. Раковський писав, що «ми, українці, мусимо зважитись видати свою власну енциклопедію і то не переклад чужої, невідповідної для нас, а своєї рідної, відповідаючої потребам нашого загалу. ...І можемо бути певні, що вона буде культурним ділом гідним нашого Народу» [21; 24]. У свій час науковим товариством ім. Т. Шевченка було видано «Українську загальну енциклопедію» [31], яка за

структурою, змістом стала коротким універсальним зведенням (майже 8000 загальних гасел) відомостей. Україномовна «Енциклопедія українознавства» видрукувана в Мюнхені. У її ХVІ розділі «Бібліотеки, архіви, музеї» подається огляд книгознавчих досліджень, міститься інформація про діяльність книгознавчих установ, діячів, які долучилися «...до в'яснення різних книгознавчих питань» [8, с. 6]. Бібліографічний матеріал суттєво доповнює зміст та подає найважливіші джерела за підрозділами: історія української книги, теорія книги й книгознавства, мистецтво книги, історія бібліотек, бібліотечна техніка, бібліотечна психологія і педагогіка, бібліографія.

16 випусків «Української малої енциклопедії» Євгена Онацького, які побачили світ в Аргентині (1957–1967), змусили радянський уряд піти на створення україномовної ідеологічно витриманої «Української радянської енциклопедії» (УРЕ) у 17-ти томах (1959–1965). У статті Ф. Максименка «Книгознавство» [32, с. 504] першого видання УРЕ зазначається, що книгознавчі дисципліни розглядають книгу в історичному, теоретичному й практичному аспектах. Універсальні енциклопедії ХХ ст. містять загальні терміни та поняття бібліотечної справи, але сучасні вимоги до термінології потребують нових тлумачень.

Відкриту електронну енциклопедію «Інтернет-Енциклопедія України» [36] можна вважати сучасним енциклопедичним виданням універсального характеру. Базові статті тут редагуються, оновлюються і лише після цього поступово оприлюднюються у мережі. Ресурс має зручну систему навігації, пошуку і презентації останніх надходжень до бази даних. Так, на головній сторінці ІЕУ користувачам представлено тематичні блоки

статей – «Історія», «Земля», «Люди», «Культура», «Мистецтво», «Література». Кожен із підрозділів розділу «Культура» має, у свою чергу, внутрішню деталізацію, де присутні теми книгознавства, бібліотекознавства та інших суміжних дисциплін.

10-томна «Енциклопедія історії України» (ЕІУ) [6] комплексно репрезентує здобутки гуманітарних та суспільних наук з української минувшини від найдавніших часів і до сьогодення. ЕІУ є фундаментальним фаховим зведенням сучасних знань про Україну у розширеному енциклопедичному форматі.

Тут варто відзначити й проект «Енциклопедія сучасної України» (ЕСУ) [7]. Специфіка ЕСУ полягає в тому, що в ній переважає сучасний матеріал, особлива увага приділяється явищам, процесам, котрі характеризують добу державної незалежності України. 25-томне видання міститиме не менш 100 тис. статей.

Упродовж 2013–2026 рр. має бути здійснене видання «Великої української енциклопедії» (ВУЕ) [3]. На сьогодні Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво» вже опрацювала організаційні засади загальнонаціонального проекту, створила тематичний сайт. Для розгортання інших інтернет-версій галузевих енциклопедичних ресурсів створюються суміжні новітні мережеві енциклопедичні проекти [2; 4]. Абсолютна більшість наявних у Мережі енциклопедичних ресурсів має освітній характер і спрямування.

Нині суттєвою проблемою є розпорошення фахових знань, забезпечення працівників бібліотечної галузі узагальненою та чітко структурованою інформацією. Найпоширенішими для користувачів та найгрунтовнішими, з погляду максимально повного висвітлення досягнень окремої науки, є галузеві енциклопедії. Саме такі видання дають змогу представити фахове знання в усьому його багатстві та розмаїтті, вони узагальнюють, систематизують та популяризують досягнення тієї чи іншої науки, представляють інтелектуальний потенціал професійних кадрів у різні історичні періоди.

За останні десятиріччя бібліотечна наука України набула ознак істотного прискорення у своєму розвитку, зазнала фундаментальних змін. Зокрема, проведено ґрунтовні дослідження з історії бібліотекознавства, оприлюднено імена багатьох відомих науковців – бібліотекознавців, бібліографознавців, книгознавців, оновлено теорію і практику бібліотекознавства, започатковано підготовку наукових кадрів, більш динамічного

розвитку набули бібліотечна освіта та система професійних видань. Значний масив знань, інформаційних ресурсів у цій галузі накопичено і у довідкових виданнях.

Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого нині працює над реалізацією наукового проекту під назвою «Українська бібліотечна енциклопедія» (УБЕ) [30]. Його мета – створити УБЕ як зручний для використання, інформативний, максимально актуалізований науково-довідковий ресурс, адресований не лише бібліотечним фахівцям, а й широкому колу читачів. З розвитком нових інформаційних технологій, орієнтованих на забезпечення максимальної доступності користувачам до ресурсів УБЕ, видання функціонуватиме в електронній версії на сайті Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого в режимі онлайн. Це уможливило оперативне внесення змін до статей, включення нових матеріалів, оновлення контенту УБЕ, застосування внутрішніх та гіперпосилань у тексті, що забезпечує миттєвий перехід від однієї статті до іншої. Основними критеріями, покладеними в основу створення УБЕ, є актуальність, універсальність, науковість, вичерпність та достовірність інформації. Основний текст УБЕ формується з окремих статей (гасел) різного типу: статті-огляди, статті-довідки, статті-дефініції, статті-відсилання. Вони розміщуються за алфавітним принципом. До енциклопедії включаються статті про: історичне минуле та сучасний стан бібліотечної справи в Україні загалом та в окремих її регіонах; мережі бібліотек за різними типологічними ознаками; великі бібліотеки – науково-методичні, бібліографічні, інформаційні центри у своїй галузі; науково-дослідну, бібліографічну, методичну діяльність бібліотек; бібліотечні фонди; користувачів бібліотек та їх вивчення; бібліотечні кадри; видатних діячів бібліотечної справи; окремі питання суміжних наук та дисциплін (документознавство, книгознавство, інформатика, архівна справа, соціологія); термінологічні аспекти, пов'язані з бібліотечною справою, бібліографією, інформатикою [16]. Отже, реалізацію наукового проекту «Українська бібліотечна енциклопедія» варто розглядати як прагнення бібліотечної спільноти зробити внесок у подальше узагальнення знань, які стосуються бібліотечної сфери, уніфікацію бібліотечно-інформаційної термінології.

Надзвичайно важливим компонентом системи довідкових видань є термінологічні словники. На сьогодні термінографія виокремляє різні види

термінологічних словників, які класифікуються за різними критеріями: а) призначення термінологічного словника; б) об'єкт словникового опису; в) тип відомостей про об'єкт; г) структура термінологічного словника. Можливі класифікації термінологічних словників В. Лейчик [20] подає графічно за диференційними ознаками у вигляді схем. На сьогоднішній день випущено у світ значну кількість термінологічних словників із бібліотекознавства та суміжних дисциплін.

Перші лексикографічні, термінологічні розвідки з бібліотекознавчих, книгознавчих питань проводилися у 1925–1928 рр. Українським бібліографічним товариством в Одесі. За результатами цієї роботи з'явився невеликий за обсягом словник бібліотечної термінології, укладений комісією Української секції Одеського бібліотечного об'єднання на чолі із Б. Комаровим. Він покликаний був допомогти бібліотекарям у оволодінні українською термінологією. Видання викликало підвищений інтерес у фахівців [15].

Термінологія бібліотекознавства та суміжних наук знайшла своє відображення і у перекладних словниках. 1996 р. у Львівській політехніці вперше з часу видання у 1920-х рр. словника Б. Комарова уклали перекладний словник сучасної спеціальної термінології – «Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів» (укладач М. Сташко) обсягом 7,5 тисячі термінів. Його пошуковий апарат збагачений абетковим покажчиком українських термінів. Крім бібліотечно-бібліографічних термінів, словник містить значну кількість книгознавчих, видавничих, інформаційних термінів, що вкрай важливо, зважаючи на розширення функціонально-стильового використання української мови і на потребу в уніфікації спеціальної термінології в наукових, навчальних, ділових документах [28].

В наші дні працівники бібліотек теж активно долучаються до творення словників з бібліотечної термінології. Так, «Словник основних термінів з бібліотечно-інформаційної діяльності» [25], підготовлений Науково-технічною бібліотекою Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, містить основні терміни з питань бібліотечно-бібліографічного обслуговування, комплектування фонду, інформатизації та автоматизації видавничої діяльності. Розраховане видання на бібліотекарів, викладачів та студентів, які вивчають бібліотечно-інформаційну діяльність, документознавство.

Помітною подією у справі творення тлумачних

термінологічних словників стало видання «Короткого термінологічного словника із бібліографознавства та соціальної інформатики» [18] під науковим керівництвом Г. Швецової-Водки. У виданні систематизовано найпоширеніші терміни бібліографознавства, показано їхній зв'язок та співвідношення з дефініціями у галузі соціальної інформатики. Систему термінів унаочнює схема за розділами відповідно до певних тем. Крім того, поряд з основними унормованими термінами, іноді наводяться синоніми, а також відповідники українських термінів російською та англійською мовами. Таке подання матеріалу сприяє кращому засвоєнню поняттєвого апарата фахових дисциплін, розширює можливості використання словника при упровадженні сучасних інформаційних технологій. Ще один словник-довідник цього ж автора (Г. Швецової-Водки) [35] містить терміни і визначення, подані в різних джерелах, але іноді зі змінами, що відповідають авторському баченню. Основний текст (визначення термінів) подано за алфавітом, додатки до словника – у вигляді таблиць. Так, у додатку № 3 «Таблиці класифікації документа, систем документації, літератури, видань» представлена інформація, яка вважається важливою складовою бібліотекознавства: класифікація системи документації, типи літератури, жанри текстових (літературних) документів, класифікація усіх друкованих видань; види неперіодичних видань та ін. Безперечно, це суттєвий внесок у вітчизняне бібліотекознавство.

«Короткий тлумачний словник термінів з УДК» [17], розроблений Книжковою палатою України, є допоміжним виданням для бібліотекарів, котрі опікуються термінологією класифікаційних систем. Словник містить 125 термінологічних статей, кожна з яких складається з таких елементів: порядковий номер; термін або термінологічне словосполучення українською мовою (виділені жирним шрифтом); синоніми термінам, аббревіатури тощо (виділені курсивом і подані після термінів); тлумачення термінів; посилання на взаємопов'язані терміни (виділені курсивом і подані після тлумачення термінів); еквіваленти термінів англійською та російською мовами. Українські терміни з тлумаченнями розміщено за алфавітом. Подано також алфавітно-предметні покажчики їхніх іншомовних еквівалентів.

Довідник «Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.)» [12] класифікується як науковий словник про діячів бібліотечної галузі, котрі були розробниками те-

орії, історії, методики бібліотекознавства та простими бібліотекарями. До видання також включені матеріали про осіб, які справили вплив на розвиток та функціонування бібліотечної справи в Україні. Біобібліографічний словник побудовано за абетковим принципом, де кожна біографічна стаття складається з двох частин. Перша – це біографічні відомості, а друга – праці вченого, література про нього та архівні джерела. Слід зауважити, що позитивом видання є наведення інтернет-джерел та іконографічних матеріалів. Вирізняється зручністю і довідково-пошуковий апарат словника, який включає розшифрування абrevіатур, список умовних скорочень, іменний та географічний покажчики. Цілком слушним є зауваження автора словника стосовно того, що у подальшому поповнення цього ресурсу може стати основою для створення загальноукраїнського масиву бібліотекознавчої біографістики.

У «Словнику-довіднику основних видавничих термінів» [26], підготовленому працівниками НАН України, подано перелік національних стандартів, інших чинних в Україні нормативних документів стосовно видавничої справи, а також електронних ресурсів, якими можуть зацікавитися працівники бібліотек. Видання доповнено абетковими покажчиками наведених термінів українською та російською мовами, а також абетковим англomовним покажчиком.

Дослідження термінології книгознавства як суміжної дисципліни здійснюється фахівцями провідних установ України вже упродовж багатьох років, і вони вже набули системного характеру. У 2003 р. вийшов друком «Словник книгознавчих термінів» [27], який розглядається авторами як етапний у підготовці галузевої енциклопедії та довідкової бази для подальшого термінотворення. До терміносистеми словника включено велику кількість нових понять, що з'явилися у зв'язку з ухваленням нормативно-правових актів України, національних стандартів, програм розвитку видавничої справи та збереження книжкових пам'яток.

За загальною редакцією доктора філософських наук, професора В. О. Жадька видано термінологічний словник «Книгознавство» [13], де книгознавчі терміни представлено з огляду на здійснення видавничого бізнесу.

Українська академія друкарства у 2002 р. підготувала до друку «Українсько-російський і російсько-український словник-довідник з видавничої справи» [22] і російсько-український тлумачний словник «Поліграфія та видавнича справа» [23].

Укладачі останнього лаконічно і досить доступно пояснюють спеціалістам, усім, хто виявляє інтерес до поліграфії, видавничої справи, зміст основних термінів. Тут у достатній кількості представлені сучасні терміни, що стосуються комп'ютерних технологій, але відсутні такі поняття, як голографія, голограма, лазерно-голографічний друк, оформлення пластмасових (пластикових) карток, друк літографський. Тому, з огляду на це, повнішим є перекладний «Англо-український словник друкарської і видавничої справи» [14].

Покращити стан справ з вивченням зарубіжної, зокрема англomовної, термінології покликаний «Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології» [29], підготовлений Н. Стрішенець. Він вміщує близько 6 тис. термінів з бібліотекознавства, проблем інформації, бібліографознавства, книгознавства, друкарства, архівної справи.

Довідник «Бібліотекознавство» [1], підготовлений викладачами кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи КНУКіМ Н. Бачинською і Г. Салатою, адресується, у першу чергу, майбутнім фахівцям бібліотечної справи. Він містить понад 500 дефініцій, які наводяться у законах, національних стандартах України, а також близько 100 навчально-пізнавальних денотацій за абеткою. Важливим складником видання є довідкова біобібліографія на понад 100 персоналій бібліотечної справи України та світу. Навчальний обсяг видання складається з понад 800 джерельно-інформаційних конкретизацій з дисципліни «Бібліотекознавство». Істотною перевагою видання є наявність бібліографій авторів та посилань на джерела у мережі Інтернет.

Важливу роль у позначенні понять сфери інформаційних ресурсів сучасного суспільства відіграє термінологічний словник «Інформаційні ресурси» [11]. Він подає стандартизовану термінологію за такими тематичними напрямками: бібліотекознавство, бібліографознавство; видавнича справа; інформаційна політика держави; електронний документообіг; книгознавство, музеєзнавство; архівознавство, документознавство, діловодство; аудіовізуальні(електронні) засоби масової інформації. До словника увійшло понад 1700 термінів, які розміщено за абеткою. І що важливо. Якщо термін має декілька визначень, вміщених у різних законах або стандартах, то у словнику подаються всі варіанти, виявлені упорядниками. Довідковий апарат видання містить абетковий покажчик термінів, список абrevіатур та використану літера-

туру. Все це сприяє швидкому пошуку матеріалу. Необхідність такого видання зумовлена сучасними проблемами підготовки фахівців у сфері соціальних комунікацій та інформаційної діяльності.

Бібліотечна наука нині значну увагу приділяє електронним виданням. Поняття «електронні видання» охоплює книги, журнали, газети, що розповсюджуються в будь-якому іншому (недрукованому) форматі. Останнім часом до електронних видань почали вносити ще й мультимедійні компоненти, а також анімаційні вставки. Довідник «Електронні видання» [5] розкриває процеси створення мережевих видань засобами мови гіпертексту HTML та каскадних листів стилів (CSS). В окремому розділі наведені види носіїв, виписана технологія тиражування електронних видань з використанням спеціального обладнання.

У словнику-довіднику «Социальные коммуникации» [10] авторства професора Харківської державної академії культури В. О. Ільганаєвої розтлумачується зміст понад 1 тис. понять, які належать до теорії соціальних комунікацій, а також використовуються у бібліотекознавстві, соціології, інформатиці та інших науках. Належним чином тут представлена і термінологія, яка стосується теорії і практики бібліотечної справи.

Зазначені вище видання певною мірою відображають термінологію бібліотекознавства та суміжних з ним наук, і ця тематика, як можна було переконатися, перебуває у полі зору фахівців галузі. Тому вирішення цілого комплексу питань, пов'язаних з історичними чинниками та закономірностями формування української бібліотекознавчої термінології є актуальним і вкрай важливим завданням подальшої діяльності науковців. Для розв'язання термінологічних проблем потрібні висококваліфіковані спеціалісти, яких потрібно готувати у вишах, увівши до навчальних програм спецкурси з основ термінології та фахової мови.

Висновки:

- наукова дисципліна «бібліотекознавство» вимагає чітко сформованої системи понять, термінів, ґрунтовної їх характеристики з урахуванням українських надбань і досліджень;
- систематична робота з укладання енциклопедій, словників українських термінів, довідників з питань бібліотекознавства сприятиме подальшому розробленню теоретичних положень низки наукових дисциплін соціально-комунікаційного циклу;

- підготовка та видання довідкових видань актуалізує інтерес науковців до проблем бібліотекознавства, стимулює розвиток української енциклопедичної та словникової справи.

Список бібліографічних посилань

1. Бачинська Н. А., Салата Г. В. *Бібліотекознавство* : довідник для вищих навчальних закладів. Київ : Медінформ, 2016. 228 с.
2. Борjak Г. В., Папакін Г. В. Відкриті енциклопедичні гуманітарні ресурси в Інтернеті : сучасний стан і проблеми функціонування. *Спеціальні історичні дисципліни*. Київ, 2013. Вип. 21. С. 73–89.
3. *Велика українська енциклопедія* [Електронний ресурс]. URL: <http://gue.microdb.com/>.
4. Добко Т. В. Українська енциклопедія в електронному середовищі. *Українська енциклопедистика* : матер. III міжнар. наук. конф. (22–23 жовтня 2013 р., Київ). Київ, 2014. С. 45–50.
5. *Електронні видання* : довідник / уклад. Т. Ю. Киричок. Київ : КП, 2011. 400 с.
6. *Енциклопедія історії України*: У 10 т. / ред. : В. А. Смолій та ін. Київ : Наук. думка, 2003–2013.
7. *Енциклопедія Сучасної України* : У 25 т. / гол. редкол. : І. М. Дзюба (співгол.), А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, Наукове товариство ім. Шевченка. Київ: 2001–... .
8. *Енциклопедія українознавства*/ під гол. ред. В. Кубійовича. Мюнхен;Париж; Нью-Йорк, 1949–1989. Т. 1. С. 6.
9. Железняк М. Г. Історія енциклопедичної справи в Україні. *Україна дипломатична*. Київ, 2009. Вип. 10. С. 1077–1081.
10. Ільганаєва В. А. *Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность)* : словарь-справочник. Харьков : КН Городская типография, 2009. 392 с.
11. *Інформаційні ресурси* : словник законодавчої та стандартизованої термінології / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського / [уклад. : П. І. Рогова, Я. О. Чепуренко, С. М. Зозуля, І. Г. Лобановська]. Київ : [Нілан-ЛТД], 2012. 283 с.
12. *Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.)* : матеріали до біобібліографічного словника / авт.-уклад. Л. В. Гарбар ; редкол. : Г. В. Борjak, Л. А. Дубровіна (голова), В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. Київ, 2017. 616 с.
13. *Книгознавство* : термінологічний словник (редакційно-видавничі справа, журналістика, поліграфія, видавничий бізнес, інформаційно-бібліотечна діяльність) / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; [за заг. ред. В. О. Жадька]. Київ : Експрес-Поліграф, 2012. 304 с.
14. Коллін П. Г. *Англо-український словник друкарської і видавничої справи* : понад 9000 термінів. Харків : Каравела, 2002. 424 с.
15. Комова М. В. *Українська документознавча термінологія: шляхи формування та функційні особливості* : монографія / Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2011. 315 с.
16. Концепція «Української бібліотечної енциклопедії». Проект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 2. С. 5–7.
17. *Короткий тлумачний словник термінів з УДК* / [уклад. : М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа «Кн. Палата України ім. Івана Федорова». Київ. : Кн. Палата України, 2011. 27 с.

18. *Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики* / наук. ред. : Г. М. Швецова-Водка. Київ : Кн. Палата України, 1999. 115 с.
19. Кушнарченко Н. Н. *Документоведение* : учеб. для студ. вузов культуры. Киев : Знання, 2006. 459 с.
20. Лейчик В. М. Исходные понятия, основные положения, определения современного терминоведения и терминографии. *Вестник Харьковского политехнического университета*. 1994. № 19. Вып. 1. С. 147.
21. ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України. Ф. 270 (І. Раковський). Спр. 133. Арк. 8.
22. Огар Е. *Українсько-російський і російсько-український словник-довідник з видавничої справи*. Львів : Палітра друку, 2002. 264 с.
23. *Поліграфія та видавнича справа* : рос.-укр. тлумач. слов. / уклад. : Б. В. Дурняк та ін. Львів : Афіша, 2002. 456 с.
24. Раковський І. Якою буде наша енциклопедія? Деякі сумніви й їх розв'язка. *Діло*. 1930. 8 лют. № 30. С. 3.
25. *Словник основних термінів з бібліотечно-інформаційної діяльності* / уклад. М. В. Безрука. Івано-Франківськ: НТБФНТУНГ, 2013. 48 с.
26. *Словник-довідник основних видавничих термінів* (для практики наук. установ) / пер. і упорядк. А. І. Радченко ; Наук.-вид. рада НАН України. Київ : Академперіодика, 2009. 72 с.
27. *Словник книгознавчих термінів: понад 1400 термінів* / уклад.: В. Я. Буран [та ін.]. Київ : Книжкова Палата України, 2003. 160 с.
28. Сташко М. В. *Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів* / наук. ред. Л. М. Полюга. 2-е вид., перероб. і доп. Львів : СП «Бак», 1996. 197 с.
29. Стрішенець Н. В. *Англо-український словник-довідник бібліотечно-інформаційної термінології* / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ, 2004. 332 с.
30. Українська бібліотечна енциклопедія [Електронний ресурс]. *Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого* : [веб-сайт]. Електрон. дані. Київ : Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, 2016. URL : <http://ube.nplu.org>.
31. *Українська Загальна Енциклопедія. Книга Знання* : у 3 т. / за ред. Івана Раковського. Львів ; Станіславів ; Коломия, 1930. 1935 с.
32. *Українська радянська енциклопедія*. Київ, 1961. Т. 6. С. 504.
33. Черниш Н. І. *Українська енциклопедична справа : історія розвитку, теоретичні засади підготовки видань*. Львів : Фенікс, 1998. 243 с.
34. Швецова-Водка Г. М. *Документознавство* : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 398 с.
35. Швецова-Водка Г. М. *Документознавство : Словник-довідник термінів і понять* : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Знання, 2012. 319 с.
36. Internet Encyclopedia of Ukraine = Енциклопедія України в Інтернеті [Електронний ресурс]. URL : <http://www.encyclopediaofukraine.com>.

References

1. Bachynska, N. A., Salata, H. B. (2016). *Bibliotekoznavstvo: dovidnyk dlia vyshchykh navchalnykh zakladiv* [Library science, Reference book for Higher Educational Institutions Specialty]. Kyiv, Ukraine: Medinform. [In Ukrainian].
2. Boriak, H. V., Papakin, H. V. (2013). *Vidkryti entsyklopedychni humanitarni resursy v Interneti: suchasnyi stan i problemy funkcionuvannia*. [Open Encyclopedic Humanitarian Resources on the Internet; current state and problems of functioning].

Spetsialni istorichni dystsypliny [Special Historical Disciplines]. (Vol. 21), (pp. 73-89). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

3. *Velyka ukrainska entsyklopediia* [Great Ukrainian Encyclopedia]. Retrieved from <http://gue.microdb.com/>.
4. Dobko, T. V. (2014, Oktober). *Ukrainska entsyklopediia v elektronnomu seredovysshchi* [Ukrainian Encyclopedia in the electronic environment]. In *Ukrainska entsyklopedystyka* [Ukrainian Encyclopedics]. The materials of the III International Science Conference (22-23 October 2013, Kyiv), (pp. 45-50). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
5. Kyrychok, T. (Ed.). (2011). *Elektronni vydannia* [Electronic editions]: reference book. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
6. Smoliiy, V. A. (Ed.). (2003-2013). *Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of History of Ukraine]. (Vols. 1-10). Kyiv, Ukraine: Naukova Dumka. [In Ukrainian].
7. Dziuba, I. M., Zhukovskyyi, A. I., Zhelezniak, M. H. (Eds.). (2001-...). *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Contemporary Ukraine]. (Vols. 25). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
8. Kubiiovych, V. (Ed.) (1949-1989). *Entsyklopediia ukrainoznavstva* [Encyclopedia of Ukrainian Studies]. (Vol. 1). Munich; Paris; New York. [In Ukrainian].
9. Zhelezniak, M. H. (2009). *Istoriia entsyklopedychnoi spravy v Ukraini* [The History of Encyclopedia Studies in Ukraine] *Ukraina Dyplomatychna* [Ukrainian Diplomacy], 10, (1077-1081). [In Ukrainian].
10. Ilganaeva, V. A. (2009). *Sotsialnye komunikatsii (teoriia, metodologiya, deiatelnost)* [Social communications (theory, methodology, activity)]. Kharkov, Ukraine. [In Russian].
11. Rohova, P. I., Chepureno, Ya. O., Zozulia, S. M., Lobanovska, I. H. (Comp.). (2012). *Informatsiini resursy: slovnyk zakonodavchoi ta stand. terminolohii* [Information Resources: glossary of legislative and standardized terminology]. Kyiv, Ukraine: [Nilan-LTD]. [In Ukrainian].
12. Harbar, L. V. (2017). *Istoriia ukrainskoi biblioteknoi spravy v imenakh (kinets XIX st. – 1941 r.)* [The History of Ukrainian Library Affairs in names (the end of XIX cent.-1941)]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
13. Zhadko, V. O. (Ed.) (2012). *Knyhoznavstvo: terminolohychyi slovnyk* [Book science Glossary of terminology (editorial and publishing, journalism, printing, publishing business, information library activities)]. Kyiv, Ukraine: Express-Polihrاف. [In Ukrainian].
14. Kollin, P. H. (2002). *Anhlo-ukrainskyi slovnyk drukarskoi i vydavnychoi spravy* [English-Ukrainian Glossary of typographical and publishing business]. Kharkiv, Ukraine: Karavela. [In Ukrainian].
15. Komova, M. V. (2011). *Ukrainska dokumentoznavcha terminolohiia: shliakhy formuvannia ta funktsiini osoblyvosti* [Ukrainian documentation terminology: the ways of formation and functional features]. Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
16. (2011). *Kontseptsiiia «Ukrainskoi biblioteknoi entsyklopedii»* [The Concept «Ukrainian Bibliographic Encyclopedia»]. Proekt. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, (5-7). [In Ukrainian].
17. Akhverdova, M. I. (Comp.). (2011). *Korotkyi tлумachnyi slovnyk terminiv z UDK* [Sport Explanatory Dictionary of terms with UDC]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
18. Shvetsova-Vodka, H. M. (Ed.) (1999). *Korotkyi terminolohychnyi slovnyk iz bibliografoznavastva ta sotsialnoi informatyky* [Sport Glossary on Library Science Terminology on bibliography and Social informatics]. Kyiv, Ukraine: Knyzhkova Palata Ukrainy. [In Ukrainian].
19. Kushnarenko, N. N. (2006). *Dokumentovedenie* [Documentation : The textbook for students of the institute of Culture]. Kiev, Ukraine. [In Russian].

20. Leichik, V. M. (1994). Iskhodnye poniatiia, osnovnyye polozheniia, opredeleniia sovremennoho terminovedeniia i terminohrafiu [Initial concepts general Statements, definitions of contemporary terminology and terminography]. *Vestnik Kharkovskogo Polytechnicheskogo Universiteta*, 19 (1), 147. [In Russian].
21. LNB im. V. Stefanyka HAH Ukrainy [LNL named after V. Stefanyka NAS of Ukraine], f. 270 (I. Rakovskiy) /133/8.
22. Ohar, E. (2002). *Ukrainsko-rosiiskiy i rosiisko-ukrainskiy slovnyk-dovidnyk z vydavnychoi spravy* [Ukrainian-Russian and Russian-Ukrainian reference book in publishing business]. Lviv, Ukraine: Palitra Druku. [In Ukrainian].
23. Durniak, B. V. (Comp.). (2002). Polihrafiia ta vydavnycha sprava [Printind and Publishing Affairs: Russian-Ukrainian explanatory dictionary]. Lviv, Ukraine: Afisha. [In Ukrainian].
24. Rakovskiy, I. (1930, February). Yakoiu bude nasha entsyklopediia? Deiaki sumnivy i yikh rozviazka [What will our encyclopedia be? Some doubt and their resolution]. *Dilo*, (30), 3. [In Ukrainian].
25. Bezruka, M. V. (Comp.). (2013). *Slovnyk osnovnykh terminiv z bibliotechno-informatsiinoi diialnosti* [Dictionary of basic terms in library information activities]. Ivano-Frankivsk, Ukraine. [In Ukrainian].
26. Radchenko, A. I. (Comp.). (2009). *Slovnyk-dovidnyk osnovnykh vydavnychkykh terminiv* [Reference Book of basic publishing terms (for the practice of scientific institutions)]. Kyiv, Ukraine : Akadempriodyka. [In Ukrainian].
27. Buran, V. I. (Comp.). (2003). *Slovnyk knyhozhnavchkykh terminiv* [Dictionary of bibliographic Terms]: over 1400 terms. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
28. Stashko, M. V. (1996). *Rosiisko-ukrainskiy slovnyk bibliotechno-bibliohrafichnykh terminiv* [Russian-Ukrainian Dictionary of Librarian bibliographic terms]. Lviv, Ukraine: SP «Bak». [In Ukrainian].
29. Strishenets, N. V. (2004). *Anhlo-ukrainskiy slovnyk-dovidnyk bibliotechno-informatsiinoi terminolohii* [English-Ukrainian Reference Book of Library information terminology]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
30. (2016). *Ukrainska bibliotechna entsyklopediia* [Ukrainian Library Encyclopedia]. *Natsionalna Biblioteka Ukrainy im. Yaroslava Mudroho: [website]*. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian]. Retrieved from <http://ube.nplu.org>.
31. Rakovskiy, Iv. (Ed.). (1930-1935) *Ukrainska Zahalna Entsyklopediia. Knyha Znannia*. [Ukrainian General Encyclopedia. The Book of Knowledge]. (Vols. 1-3). Lviv; Stanislaviv; Kolomyia, Ukraine. [In Ukrainian].
32. (1961). *Ukrainskaadianska entsyklopediia* [Ukrainian Soviet Encyclopedia]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
33. Chernysh, N. I. (1998). *Ukrainska entsyklopedychna sprava: istoriia rozvytku, teoretychni zasady pidhotovky vydan* [Ukrainian Encyclopedic Affair: The History of the development of the theoretical principles of preparation of editions]. Lviv, Ukraine: Feniks. [In Ukrainian].
34. Shvetsova-Vodka, H. M. (2007). *Dokumentoznavstvo* [Dokument Science]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
35. Shvetsova-Vodka, H. M. (2012). *Dokumentoznavstvo* [Dokument Science. Reference Book of terms and concepts]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
36. *Entsyklopediia Ukrainy v Interneti* [Internet Encyclopedia of Ukraine]. Retrieved from <http://www.encyclopediaofukraine.com> [In Ukrainian].

UDC 02:001.4]:030(477)

Svitlana Lisina,

PhD (in History), Sciences, Associate Professor, Scopus ID 57200319232, Lviv Polytechnic National University (Lviv, Ukraine)

LIBRARY SCIENCE TERMINOLOGY IN REFERENCE EDITIONS

The paper presents a study of reference publications on librarianship and related disciplines that give a description of the documentary resource of Ukrainian library science. For the period of Ukraine's independence in domestic librarianship, book science, bibliography and the system of scientific information a powerful information array of publications has been accumulated. A significant part of it belongs to reference publications. Ukrainian encyclopedias has its own tradition at least from the end of the XIX to the beginning of the XX century. These universal encyclopedias: Ukrainian General Encyclopedia, Encyclopedia of Ukrainian Studies, Ukrainian Small Encyclopedia, Ukrainian Soviet Encyclopedia, Internet Encyclopedia of Ukrainian, Encyclopedia of the History of Ukraine, Encyclopedia of Contemporary Ukraine, Great Ukrainian Encyclopedia contain terms and the notion of bibliographic affairs, but modern requirements for terminology require new interpretations.

The dispersion of professional information, therefore the issue of providing library industry employees with a generalized and structured information intensified. It's the industry's encyclopedias that allow you to provide professional knowledge, generalize, systematize and popularize the achievement of bibliographic science created by the Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine «Ukrainian Bibliographic Encyclopedia» is a convenient for us, informative as much as possible actualized scientific reference resource which is addressed to library specialists.

Also in the article terminology dictionaries on library science and related sciences are presented. In Lviv Polytechnic in 1996 for the first time a translated dictionary of the modern terminology of the time was concluded. It was Russian-Ukrainian Dictionary of the Bibliography Terms. A notable event in the creation of interpretive terminology dictionaries became publications: Short Terminology Dictionary on Bibliographic Study and Social Informatics and Glossary of Main Terms on Library Information Activities. Study and research on the terminology of book science, publishing and informational activities as adjacent disciplines has been going on for many years and also presented in the form of reference journals.

Thus, the formation of librarian terminology is an urgent and extremely important task for the further activities of scientists. To solve the terminological problem the specialists should be highly qualified. They need to be trained in higher education institutions by introducing special courses on the basics of terminology and professional language into the curriculum.

Key words: The terminology of Library science, the universal encyclopedia, glossary of terminology, special reference book, professional terms.

Lviv Polytechnic National University
12, S. Bandery St., Lviv, 49013, Ukraine
E-mail: svitlana@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 10.06. 2019 р.

УДК 026:37](477-25)ДНПБ:025.5

Надія Мацібора,

науковий співробітник,

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського

вул. М. Берлинського, 9, м. Київ, 04060, Україна

E-mail: nadiyamacibora@gmail.com

Інформаційний ресурс Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: історія й сучасність

Стаття присвячена двадцятій річниці від дня заснування Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Висвітлено історію формування інформаційного ресурсу бібліотеки, стан його збереження та перспективи розвитку.

К л ю ч о в і с л о в а: Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, джерела формування інформаційного ресурсу, рідкісні та цінні видання бібліотеки, об'єднаний електронний ресурс.

У жовтні 2019 р. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського відзначатиме своє 20-річчя. Фундаторами бібліотеки були президент НАПН України, академік В. Г. Кремень, міністр освіти В. О. Зайчук, віце-президенти НАПН України, академіки В. М. Мадзігон, О. Я. Савченко, академіки О. В. Сухомлинська, М. С. Вашуленко. Бібліотеку засновано згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 1999 р. № 2018 [10]. У листопаді 2003 р. їй присвоєно ім'я видатного українського вченого, педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського [9]. Першим директором ДНПБ України постановою Президії АПН України від 17 листопада 1999 р. було призначено кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника, заслуженого працівника культури України П. І. Рогову. Під її керівництвом колектив ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського провів значну роботу з організації фонду. Було здійснено капітальний ремонт будівлі (вул. Берлинського, 9), який дав змогу створити комфортні умови для роботи персоналу і користувачів. П. І. Рогова очолювала бібліотеку впродовж 1999–2014 рр. З січня 2015-го директором Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського призначено доктора педагогічних наук, професора Л. Д. Березівську (Постанова Президії НАПН України від 22 січня 2015 р.). Сьогодні наша бібліотека є багатофункціональною науковою установою у складі Національної академії педагогічних наук України.

Основою інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського стали фонди двох спеціальних педагогічних бібліотек – наукової

бібліотеки Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України та Центральної освітянської бібліотеки Міністерства освіти.

Наукова бібліотека Українського науково-дослідного Інституту педагогіки (УНДІП) бере свій початок від книгозбірні Харківського товариства поширення в народі грамотності (1869–1920 рр.). Частина фонду, який до 1917 р. налічував 8645 примірників, стала основою книжкового зібрання бібліотеки [4]. У 1918 р. бібліотека об'єднала більшість книгозбірень відділів Губнаросвіти у м. Харкові. Було створене інформаційно-консультативне бюро «Книгозбірня по питаннях освіти», яке виконувало консультативні функції за фаховими запитами.

У 1920–1921 рр. книгозбірня стала Центральною педагогічною бібліотекою Харківської Губнаросвіти. Через рік її на правах відділу приєднали до Харківської наукової бібліотеки (нині – ХДНБ ім. В. Г. Короленка). Після організації у 1926 р. Всеукраїнського інституту педагогіки, педагогічну бібліотеку за пропозицією комітету Укрнауки, включають до складу новоствореного Українського науково-дослідного інституту педагогіки. Положенням про науково-педагогічну бібліотеку, схваленим Укрнаукою 21 травня 1927 р., було визначено основні завдання книгозбірні: створити книжкову базу для забезпечення науково-дослідної роботи інституту, забезпечити обслуговування наукових працівників і педагогів інших наукових установ, бути центром педагогічного життя [1]. На бібліотеку поклалися функції всеукраїнського центру з галузевої інформації. Незважаючи на важкий економічний стан у державі, бібліотека як всеук-

раїнська науково-педагогічна книгозбірня отримувала безоплатний фаховий примірник спеціальної літератури – педагогічної, педологічної, психологічної, а також вітчизняні та іноземні фахові періодичні видання (близько 30 назв) [12].

У 1930 р. в Києві відкривають філію УНДІП з науково-педагогічною бібліотекою. Фонд книгозбірні, що розміщувався на вул. Воровського, 4, на той час налічував 600 примірників педагогічних журналів. Завдяки копійчкій праці бібліотекарів на чолі із завідувачкою бібліотеки Е. О. Івановою за кілька років її фонд зріс до 6 тис. одиниць зберігання. Нарощування інформаційного ресурсу відбувалося за рахунок документів, що надходили від науковців, із приватних зібрань містян.

У 1934 р. УНДІП зі своєю бібліотекою переїжджає до Києва. Об'єднаний фонд бібліотеки зростає до 50 тис. примірників. На початку 1941 р. у їх книгозбищах зберігалось уже 70 тис. документів. Під час війни інститут евакуювали до Харкова, а бібліотеку залишили в Києві. За розпорядженням заступника міністра освіти Є. А. Любера завідувачці Е. О. Івановій доручили зберегти фонд педагогічної літератури, що й було зроблено. У січні 1944 р. бібліотека УНДІП відновила роботу. З фондом 87 600 одиниць зберігання та зі штатом чотирьох бібліотекарів вона обслуговувала понад 230 читачів.

У різні роки бібліотеку УНДІП очолювали Ф. С. Лісник, О. В. Піскорська, Е. О. Іванова, К. М. Бердичевська, І. П. Рожківська, М. О. Самборська. Вагомий внесок у розбудову книгозбірні зробили рядові бібліографи, бібліотекарі: А. М. Марголіна, Н. Г. Павелко, А. Н. Резніченко, М. Г. Ракитська, С. Д. Корнейко, І. О. Соколовська, Т. І. Наumenко, О. Г. Момот, А. Г. Дмитрієва, О. Н. Єрмолинська, Т. В. Зануда, Л. М. Заліток.

У повоєнні роки фонд книгозбірні постійно зростає. Упродовж 1950–1991 рр. бібліотека отримувала обов'язковий платний примірник педагогічної літератури з Центрального колектора наукових бібліотек (м. Москва). В УРСР це була єдина спеціальна наукова педагогічна бібліотека, яка формувала галузевий фонд. Аналіз інвентарних і сумарних книг бібліотеки УНДІП засвідчує, що наприкінці 1990 р. її фонд становив 283 891 примірник, а за 1991–1999 рр. зріс ще на 96 212. У бібліотечному фонді переважали тематичні зібрання документів з питань історії педагогіки, дидактики, організації й системи освіти, навчання й виховання, школознавства, шкільної педагогіки, методики викладання шкільних предметів, спеціальної педагогіки тощо. Досить повним був

фонд з історії, філософії, суспільно-політичної літератури, енциклопедичних і довідкових видань.

У 1999 р. провідні науковці Інституту педагогіки Н. Бібік і М. Бурда перемогли в конкурсі Міжнародного фонду «Відродження» і отримали грант на реалізацію проекту «Бібліотека сучасного підручника». В результаті випущені підручники стали частиною фонду бібліотеки. Всього надійшло понад 2,5 тис. видань сучасних українських підручників, підручників мовою оригіналу з країн СНД та зарубіжжя. Нові надходження були такими значними, що дали можливість організувати у бібліотеці читальну залу сучасного підручника.

Другою важливою складовою інформаційного ресурсу ДНІПБ України ім. В. О. Сухомлинського є фонди колишньої Центральної освітянської бібліотеки Міністерства освіти, яка успадкувала надбання педагогічної бібліотеки Київського будинку вчителя (КБВ), заснованої у 1923 р. як структурний підрозділ Будинку працівників народної освіти м. Києва. Аналіз складу її фонду показав, що спочатку тут переважали благодійні внески киян, дари педагогів, науковців, освітянських установ, видавництв, а також придбані за державні кошти книжки педагогічної, історичної, філософської тематики, літературно-художні видання кінця XIX – початку XX ст. У подальшому бібліотека формувала свій фонд з урахуванням потреб читачів. У 1993 р. на час реорганізації педагогічної бібліотеки Київського будинку вчителя у Центральну освітянську бібліотеку її фонд налічував 80 тис. примірників, а на 01.01.2000 р. – майже 150 тис. примірників (40 % – фахові документи). Цей інформаційний ресурс істотно доповнювали періодичні видання України та країн СНД (загалом 560 назв) [11].

Упродовж двадцятирічного становлення й розвитку ДНІПБ України ім. В. О. Сухомлинського активно формує національне галузеве книгозбище. Фонд бібліотеки за змістом є універсальним, але пріоритет надається документам з питань освіти, педагогіки, психології, адже головне завдання колективу – сформуванню універсуму галузевого знання для максимального повного задоволення інформаційних запитів користувачів: наукових працівників педагогічної і психологічної галузі, практичних фахівців освітянської галузі України.

Одним із основних напрямів діяльності головної бібліотеки освітянської галузі є науково-дослідна робота з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства та інформаційної діяльності. Упродовж 2000–2019 рр. нашими фахівцями було розроблено понад десять наукових

тем, зокрема це: «Створення, становлення і розвиток мережі освітянських бібліотек України (X–XX ст.)», «Теоретичні засади створення всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського», «Теоретичні та науково-практичні аспекти створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського» та ін. Результати наукових досліджень викладено у збірниках матеріалів підсумкових конференцій і семінарів. У бібліотеці започатковано серійні науково-допоміжні бібліографічні посібники: «Видатні педагоги світу» (з 2000 р.), «Ювіляри НАПН України» (з 2001 р.), «Академіки НАПН України» (з 2002 р.), «Майстри бібліотечної справи» (з 2009 р.).

У 2009 р. бібліотечній спільноті було представлено наукові дослідження кандидата історичних наук, директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогової, зокрема її фундаментальну монографію «Педагогічні бібліотеки України (друга половина XIX – 20-ті роки XX ст.)» [12].

Наукові співробітники бібліотеки виконують велику науково-методичну роботу, спрямовану на удосконалення діяльності бібліотек освітянської мережі, створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу та організації його активного використання, підвищення кваліфікації фахівців освітянських бібліотек. З огляду на визначені пріоритети розроблено та втілено в практику понад сто нормативно-інструктивних, методичних документів. Зв'язок між бібліотеками освітянської мережі та користувачами підтримується через галузевий центр міжбібліотечного абонементу (МБА), надання різноманітних інформаційних послуг.

З 2002 р. до бібліотеки надходить безкоштовний обов'язковий примірник навчальних, навчально-методичних, наукових видань з питань педагогіки і психології; навчальна і науково-просвітницька аудіопродукція для вчителів [8]. Користувачі бібліотеки, науковці, вчителі дарують бібліотеці книжки, свої творчі напрацювання. Так, родина українського педагога В. О. Сухомлинського подарувала 3,5 тис. документів зі своєї особистої бібліотеки. 24 квітня 2003 р. відкрито читальну залу Фонду В. О. Сухомлинського, що стала науковою лабораторією для вивчення й популяризації спадщини великого українського педагога-новатора. Сьогодні цей фонд налічує понад 5 тис. документів.

За двадцятирічний період роботи бібліотечний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

збільшився на 105 611 примірників і на 01.04.2019 р. становить 578 939 одиниць зберігання.

З метою збереження фонду у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ухвалили відповідну програму (2008–2015, 2016–2020 рр.). Мета програми – розробити і реалізувати комплекс наукових, організаційних, технологічних, адміністративно-господарських, культурно-виховних заходів щодо збереження фонду бібліотеки як сегмента культурного й інформаційного спадку держави та частини Державного фонду України.

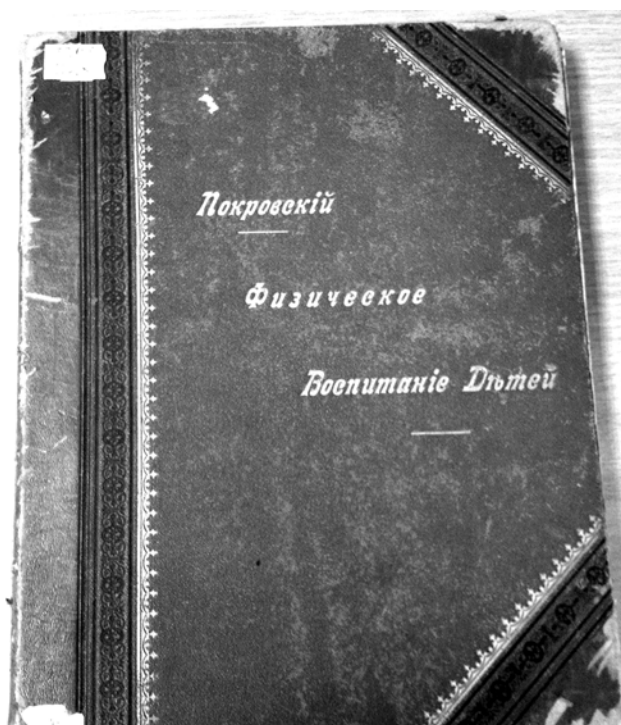
В історичному вимірі спеціалізація роботи зі збереження бібліотечних ресурсів існує приблизно стільки, скільки існує бібліотека як культурне, духовне і матеріальне явище сучасної цивілізації.

У нашій установі особлива увага приділяється збереженню документного спадку, і насамперед, книжковим пам'яткам (рукописні книги, стародруки, рідкісні та цінні видання XIX–XX ст.). Рідкісна книга це: 1) видання, що має певну цінність (суспільну, естетичну, наукову, художню, друкарську, історичну, мемуарну, краєзнавчу, бібліографічну) і збереглося у відносно малій кількості примірників; 2) примірник видання, що має неповторні прикмети, які відрізняють його від решти тиражу видання – підносний, іменний, розфарбований, з автографом письменника, читацькими помітками, цікавим екслібрисом, в особливій оправі, з додатковими вкладками тощо [3]. Статус книжкової пам'ятки можуть мати також примірники з автографами та коментарями визначних осіб. В якості колекційної книжкової пам'ятки можна розглядати цілісні зібрання наукової, галузевої літератури, особові бібліотеки тощо.

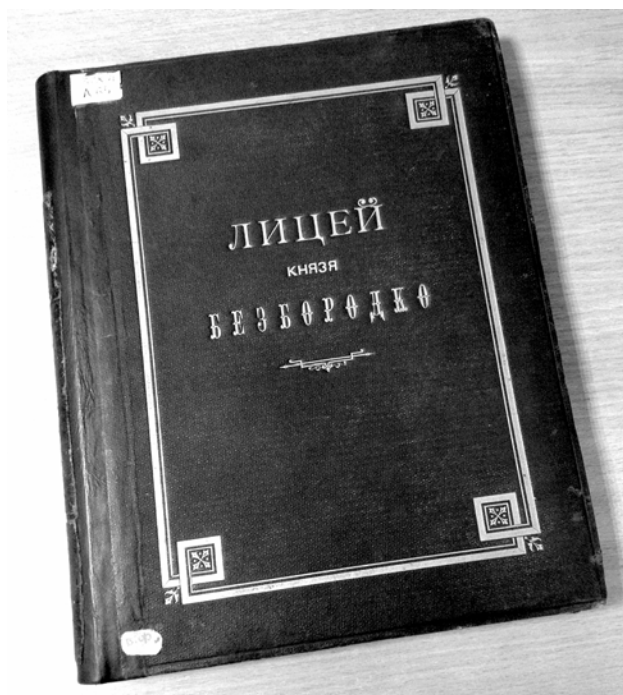
Фонди двох педагогічних бібліотек, об'єднані в єдиному галузевому інформаційному ресурсі, дають можливість користувачам отримувати фахову інформацію з рідкісних книжкових джерел. Гордістю нашої книгозбірні є раритетні видання XVIII – початку XX ст.: енциклопедії, словники: «Энциклопедический словарь» Брокгауза і Ефрона. СПб., 1891–1904 рр.; «Педагогическая энциклопедия» в 3 томах. М., 1927–1930 рр.; «Большая энциклопедия». СПб., 1896–1909 рр.; видання з питань педагогіки, освіти та психології: Кант И. О педагогике (1896); Диттес Ф. Очерк практической педагогики (1875); прижиттєві видання О. Духновича, К. Ушинського, М. Корфа, С. Русової, В. Гіляровського, Г. Челпанова та інших; підручники для гімназій, ліцеїв: Яценко Л. Граматика для українського народу (1862); Мороз Д. Арифметика або щотниця (1862, 1863); Дмитриев А. Русская первая языкоучебная читанка (Львов, 1862);

унікальні за своєю значущістю дореволюційні періодичні видання: «Вестник воспитания» (1840–1917), «Журнал Министерства просвещения» (1835–1916), «Педагогический сборник» (1865–1917), «Наша школа» (1909–1914, 1916–1918), «Учитель» (1889–1914), «Киевская старина» (1882–1906) [5].

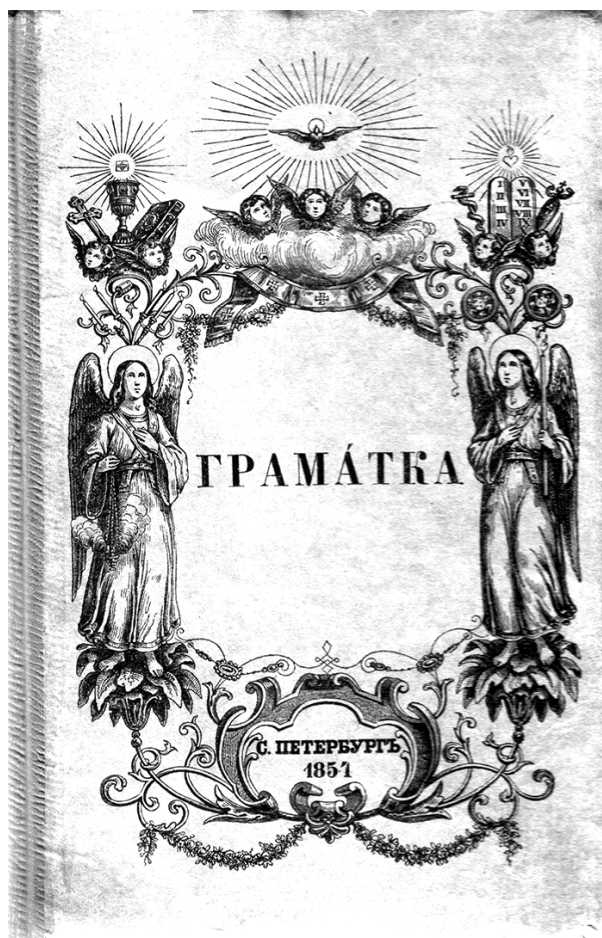
Варто зауважити, що книжкові пам'ятки сьогодні перебувають у центрі уваги міжнародного співтовариства, насамперед ЮНЕСКО, відповідних інституцій і фахівців. Тому виокремлення та реєстрація найціннішої історичної частини сукупного національного бібліотечного фонду України – стародруків та рідкісних видань – важливий напрям книгознавчих і бібліотекознавчих досліджень. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2001 р. № 1709 «Про затвердження переліку наукових об'єктів, що становлять національне надбання, та внесення змін до Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. № 174» [7], означеній частині фонду нашої бібліотеки (документи психологічного, педагогічного та історико-культурного напрямку XVIII–XIX ст.) надано статус наукового об'єкта, що становить національне надбання України. Цей факт підтверджено Свідомством № 82 від 19 лютого 2009 р., виданим Міністерством освіти і науки України. Рідкісні та цінні видання сформовано у підфонди «Педагогіка», «Психологія», колекції «Шкільні підручники і посібники», «Часописи педагогічного та психологічного змісту».

Покровскій Е. А. Физическое воспитаніе дѣтей.
Москва, 1884

Лицей Князя Безбородко.
Санкт-Петербург, 1859

Граматка (Тип. П. Куліша).
Санкт-Петербург, 1854

Русова С. Український букварь
Санкт-Петербург, 1905

Лубенець Т. Граматка. Київ, 1917

Часописи

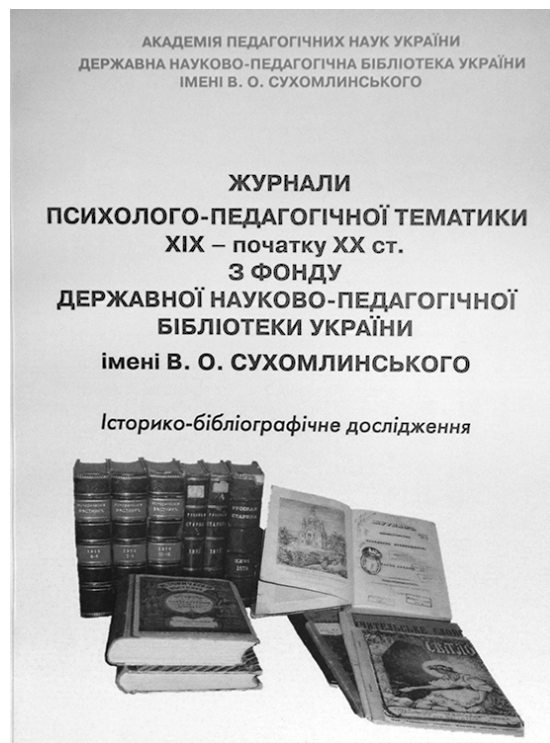
У січні 2016 р. відкрито кімнату-музей рідкісної книги, яка є творчою лабораторією для науково-педагогічних досліджень. У музейній експозиції представлено документи педагогічної, психологічної й навчальної книги 1748–1917 рр. видання, що мають наукову, історичну й культурну цінність. Наполеглива робота наших фахівців дає змогу розкрити безцінні документні ресурси у фондах бібліотек освітянської мережі і допомагає користувачам ширше використовувати ці ресурси у своїй науковій і практичній роботі.

Сучасні бібліотеки, незалежно від носіїв інформації та поділу ресурсів, вступили в нову еру мереж електронних документів і не залишаються осторонь інформаційних технологій. Сьогодні для них актуальним є не «володіння документом», а «доступ до джерел інформації». З огляду на це, створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу, який є складовою відкритого інформаційного простору, сукупністю максимально повної вітчизняної документної інформації в електронній формі з питань педагогіки і психології, наданої в користування, – нагальна потреба часу. Для максимально повного задоволення потреб суспільства в інформації та збереження бібліотечних ресурсів, зокрема й рідкісних видань, у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського впродовж 2003–2019 рр. виконано комплекс робіт з оцифрування видань, що здобули статус національного надбання України. Для здійснення зазначених робіт бібліотека отримує державну фінансову підтримку. За цей період оцифровано 1250 документів (353 257 с.). Видання XVIII–XIX ст., серед яких: «Граматка» (Тип. П. Куліша, 1748 р.); М. Гатцюка «Українська абетка» (1861 р.); Я. А. Коменський «Великая дидактика» (1896 р.); И. Сикорский «Душа ребенка с кратким описанием...» (1911 р.);

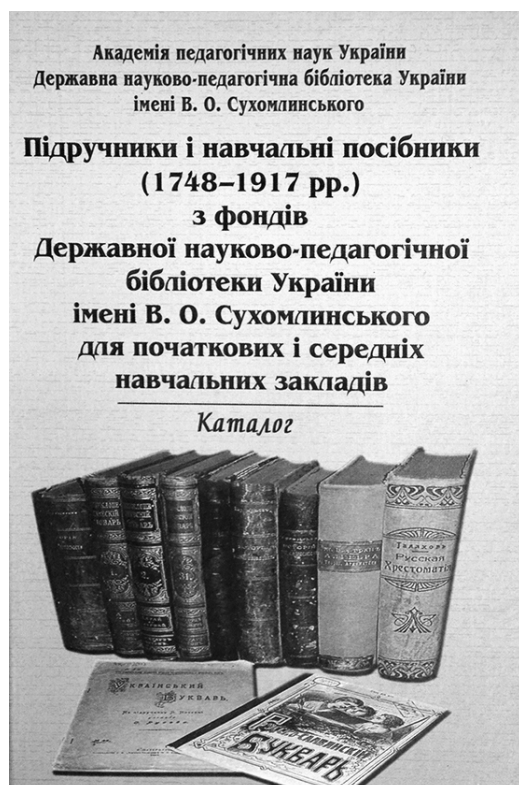
М. В. Ломоносов «Краткое руководство к красноречию» (1748 р.); прижиттєві видання видатних педагогів, письменників, істориків XIX – початку XX ст.: М. Пирогова, К. Ушинського, В. Корфа, І. Огієнка, С. Русової, Я. Чепіги, П. Лубенця та ін. Електронні копії рідкісних і цінних видань сьогодні доступні на веб-порталі бібліотеки, а також прислужилися національній Програмі поповнення страхового фонду документів України.

У бібліотеці розроблено організаційні засади створення об'єднаного електронного ресурсу, зокрема й рідкісних та цінних видань освітянської мережі МОН України і НАПН України, доступ до яких надається через веб-портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Для більш широкого представлення інформаційного ресурсу нині створюється об'єднаний каталог з фондів бібліотек мережі, які увійдуть до Реєстру національного й культурного надбання нашої країни.

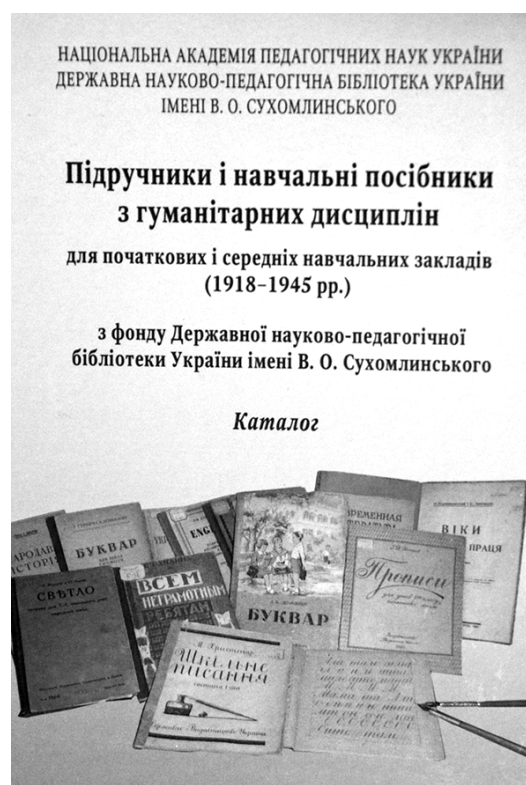
В електронному каталозі сформовано базу даних «Рідкісні книги». Для популяризації унікального фонду укладено бібліографічні посібники, зокрема, каталоги «Підручники і навчальні посібники (1748–1917 рр.) для початкових і середніх навчальних закладів з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухом-

Журнали психолого-педагогічної тематики XIX – початку XX ст. з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : історико-бібліографічне дослідження. Київ, 2009

Підручники і навчальні посібники (1748–1917 рр.) з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського для початкових і середніх навчальних закладів : каталог. Київ, 2005

Підручники і навчальні посібники з гуманітарних дисциплін для початкових і середніх навчальних закладів (1918–1945 рр.) з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : каталог. Київ, 2014

линського»; «Підручники і навчальні посібники з гуманітарних дисциплін для початкових і середніх навчальних закладів (1918–1945 рр.) з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського»; історико-бібліографічне дослідження «Журнали психолого-педагогічної тематики XIX – початку XX ст. з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» [2; 6].

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського послідовно здійснює системну науково-дослідну, практичну роботу щодо вивчення та популяризації національного спадку, створення й збереження національного галузевого фонду для максимально повного інформаційного забезпечення української науки і практики, надає необмежений доступ користувачам до своїх інформаційних ресурсів як у традиційній формі, так і на електронних носіях.

Список використаних джерел

1. Витяг з Положення про науково-педагогічну бібліотеку при Українському науково-дослідному інституті педагогіки. *Бюлетень народного комісаріату освіти*. 1928. № 9 (96). С. 12.
2. *Журнали психолого-педагогічної тематики XIX – початку XX ст. з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського* : історико-бібліогр. дослідж. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : Четверта хвиля, 2009. 128 с.
3. Ковальчук Г. І. *Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки)* : монографія / Г. І. Ковальчук. Київ : НБУВ, 2004. 644 с.
4. Лісник Ф. С. Педагогічний відділ ... *Путь просвещения*. 1924. № 4–5. С. 323–325.
5. Мацібора Н. Дослідження колекцій рідкісних видань із фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. *Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаніка : історія, сучасність : доповіді та повідомлення* : міжнар. наук. конф., 28–30 жовт. 2010 р. Львів, 2010. С. 221–225.
6. *Підручники та навчальні посібники для початкових і середніх навчальних закладів (1748–1917 рр.) у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*: каталог. Київ : Атіка, 2005. 383 с.
7. Про затвердження переліку наукових об'єктів, що становлять національне надбання, та внесення змін до Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. № 174 : постанова Кабінету Міністрів України від 19 груд. 2001 р. № 1709. *Офіц. вісн. України*. 2001. № 51. Ст. 2305. Перелік наук. об'єктів додається.
8. Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів : постанова Кабінету Міністрів України від 10 трав. 2002 р. № 608. *Уряд. Кур'єр*. 2002. 17 трав. (№ 88). С. 11.
9. Про присвоєння Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського : розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 листоп. 2003 р. № 664-р. *Шкіл. б-ка plus*. 2003, груд. (№ 12). С. 16.
10. Про створення Державної науково-педагогічної бібліотеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовт. 1999 р. № 2018. *Законодавство – бібліотекам України* : довід. Київ: Нац. Парлам. б-ка України, 2000. Вип. 1. С. 162.
11. Рогова П. Нова державна бібліотека – головна бібліотека освітньої галузі України / П. Рогова. *Бібл. планета*. 2000. № 3. С. 17–18.
12. Рогова П. І. *Педагогічні бібліотеки України (II пол. XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)* : монографія. Київ, 2009. 271 с.

Анжела Шумілова,

молодший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
просп. Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна
E-mail: AngelaShumil@gmail.com

Відбиток епохи у кіноплакатах 1947–1994 років

Рец. на кн.: Гутник Л. Український кіноплакат 1947–1994 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : наук. кат. / Людмила Гутник ; авт. вступ. сл. С. В. Тримбач ; авт. вступ. ст. Л. М. Гутник ; відп. ред. Г. М. Юхимець ; НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ : Академперіодика, 2018. 576 с.: 104 с. іл.

Щойно побачило світ видання «Український кіноплакат 1947–1994 років з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». Актуальність каталогу безсумнівна, адже одним з найважливіших завдань бібліографії є інформаційне забезпечення наукових, зокрема історичних, досліджень, цінність яких багато в чому залежить від того, які джерела віднайшли та використали дослідники. Довідник досить інформативний, вдало побудований структурно. Він є свідченням фахового володіння базовими засадами та знанням практики створення такого різновиду друкованих видань. Каталог, що рецензується, – це результат ретельного вивчення багатющого фактичного матеріалу всіма доступними методами, його виклад є цілісним, продуманим і обґрунтованим. Крім того, видання характеризується змістовною завершеністю проведеної роботи відносно фонду кіноплакатів НБУВ.

Кожний примірник кіноплаката переглядався de-visu. Бібліографічні описи плакатів супроводжуються розгорнутими примітками з зазначенням паралельних назв, короткого анонсу рекламованого фільму, відомостями про виконавців головних ролей, вказаних на плакаті. Належна увага приділена і виправленню помилок у написанні назв фільмів, прізвищ, ініціалів окремих персоналій тощо.

Архітектоніку каталогу творчий колектив розробляв, виходячи із змістової компоненти матеріалів, зі структуризації джерел, згідно з їхньою історичною періодизацією. Видання відкриває стаття кінознавця, кінокритика Сергія Тримбача «Кіноплакат у дзеркалі часу», в якій високо оцінюється виконана робота з дослідження українського кіноплаката 1947–1994 рр. Заданий фахівцем дискурс вдало продовжує вступна стаття Людмили Гутник «Графічний літопис історії кіно». Її дослідження повно, послідовно і багатоаспектно розкриває тему, воно ґрунтується на аналізі широкій джерельної бази, здійснене на високому науково-методичному рівні, має теоретичну і практичну цінність. Авторкою детально проаналізовано творчий шлях кінорежисерів, кінодраматургів, скульпторів, художників та питання, на яких кіностудіях здійснювалася екранізація творів класиків української літератури. Вивчення кіноплакатів дало змогу виявити, які літературні твори знайшли відображення у вітчизняному та зарубіжному кіномистецтві.

Базою дослідження Л. Гутник слугував плакатний фонд відділу образотворчих мистецтв Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, зібрання якого вражає своїм розмаїттям і хронологічним охопленням. Фонд містить різні за стилем та манерою виконання графічні зображення, а також аркуші, створені у техніці фотоколажу, що здебільшого презентують виконавців головних ролей кінофільмів.

Кіноплакати в СРСР майже не зберігалися. Відображений у каталозі кількісний склад фонду кіноплакатів НБУВ допомагає підтвердити це: 1947 р. – 1 кіноплакат, 1955 р. – 4, 1956 р. – 1, 1957 р. – 2, 1959 р. – 5, 1960 р. – 2, 1964 р. – 8 кіноплакатів. Цей різновид аркушевих видань відділ образотворчих мистецтв НБУВ почав цілеспрямовано комплектувати лише з 1962 р. Нині тут зберігаються кіноплакати до маловідомих українським

глядачам фільмів. Наприклад, «Єва хоче спати: кінокомедія» (виробництво Лодзинської студії художніх фільмів: творчий колектив «Сирена» (Польща). Вип. Київ, 1962 / художники: Р. Манн, А. Новаковський); «Закон Антарктиди» (виробництво Київської кіностудії імені О. П. Довженка. Київ, 1962 / художник О. Бобровников); «Зумрад: кіноповість» (виробництво «Таджикфільм». Київ, [1962] / художник К. Полянський); «Карамболь» (виробництво «Угорський фільм» (Угорщина). Київ, 1965 / художник невідомий); «Романс для корнета» (виробництво «Барандов», Чехословаччина. Київ, [1968] / художник В. Мельникова); «Пастор на слизькій дорозі» (Українська студія хронікально-документальних фільмів. Київ, [1980] / художники: В. Слуцький, О. Гайдай) та ін.

Даний вид друкованої продукції, цілком слушно відзначає авторка, слугував лише рекламою до демонстрації фільму і не вважався витвором мистецтва. Друкувалися кіноплакати на папері низької якості. Паперу було мало і тому використаний аркуш часто йшов у справу знову – задруковувався зі зворотного боку. Виготовлення кіноплакатів відбувалося централізовано під наглядом держави. Їхнє затвердження відбувалося у Рекламкіно (відділ Радкіно). Наклад від 2000 до 100000 примірників, відображений у вихідних даних кіноплакатів 1947–1994 рр., вказує на розквіт кіноіндустрії на теренах України радянської доби та допомагає з'ясувати, які фільми широко пропагувалися.

У каталозі представлено науково-бібліографічну інформацію про масив українського друкованого кіноплаката. Видання вміщує 3442 назви, 365 кольорових зображень кіноплакатів (104 сторінки), більшість фотокопій з яких репродукуються вперше. Зокрема, «Деся є син» (виробництво Ялтинської кіностудії. Київ, 1962 / художник І. Суржер); «Сейм виходить з берегів» (виробництво Київської студії художніх фільмів імені О. П. Довженка. Київ, 1962 / художник Е. Котков); «День без вечора» (виробництво Ризької кіностудії. [Київ], 1963 / художник І. Дзюбан); «Чарівник зеленого світу» (виробництво Київської студії науково-популярних фільмів. [Київ], 1962 / художник М. Старцев); «Не сотвори горсть пепла» (виробництво публіцистичних науково-популярних фільмів. Київ, 1987 / художник В. Єрко); «Образ»: за творами Ю. Перова «Камені» та «Ревізія» (виробництво «Мосфільм». Київ, 1987 / художник В. Мельникова) та ін. У фонді відділу образотворчих мистецтв НБУВ зберігаються плакати до фільмів: «Котовський» (художники: О. Капітан, Л. Капітан, 1963 р.); «Царева милість» (художник Б. Шац, 1963 р.); «Гамлет» (художник В. Овсянников, 1964 р.); «Замах» (художник О. Лемберський, 1966 р.) та ін.

Особливо слід відзначити довідково-пошуковий апарат наукового каталогу, який складають: покажчик імен художників кіноплаката з короткими біографічними відомостями (датами життя); загальний іменний покажчик; покажчик назв фільмів. Зокрема, в іменному покажчику за алфавітом подано усі прізвища осіб, які зустрічаються у бібліографічному описі, вступному слові С. Тримбача, вступній статті Л. Гутник, а також осіб, зображених на плакатах. Після прізвищ, за комою, зазначено їхній фах: режисер, сценарист, актор, оператор тощо. В окремих випадках подаються перехресні посилання. Довідник містить список скорочень, післямову українською та англійською (у перекладі Т. І. Арсеєнко) мовами.

Робота Л. Гутник привертає увагу не тільки ґрунтовним змістом, фундаментальністю, що стимулює до подальших досліджень, а й своїм художнім оформленням, якістю видавничої підготовки і поліграфічного виконання. У виданні фахово сформовано візуальний ряд, вражають якісні кольорові фото плакатів, виконані Г. М. Юхимцем. Цікавою є знахідка і в оформленні сторінок видання. Зображення порожньої кіноплівки по краю сторінки наводить на думку, що попереду глядачів чекають нові фільми, а значить знайомство з новими роботами кіноплакатистів. Цупка обкладинка прислужиться довгому життю книги. Для зручності користування нею вклені закладки у вигляді двох окремих ляссе білого та сірого кольору – для текстової частини та ілюстративного блоку.

Поза усяким сумнівом довідник займе провідне місце серед джерел, що розкривають інформаційний масив кіноплакатів, адже він доносить до читача об'єктивну картину життя народу за часів радянської влади як на теренах України, так і за її межами, знайомить з незначними досі кінофільмами відомих і маловідомих митців, а також дає змогу прослідкувати злети та занепади кінематографа. Він сприятиме подальшому дослідженню творчого доробку діячів кіно та образотворчого мистецтва, вивченню історії розвитку кіноіндустрії, поліграфічного виробництва тощо. Хоча видання не є вичерпним. Очевидно, що ще багато потрібно зробити, щоб створити повноцінну бібліографію кіноплаката в Україні.

Науковий каталог розрахований на широке коло читачів, на фахівців з історії кінознавства, мистецтвознавців, культурологів, художників, бібліографів, всіх, хто виявляє інтерес до сучасних наукових розвідок з історії кіно та українського кіноплаката.

Наукова діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: визначення пріоритетів

19 червня 2019 р. відбувся семінар для наукових співробітників Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. З головною доповіддю на зібранні виступила генеральний директор НБУВ, д-р іст. наук, професор, член-кореспондент НАН України **Л. А. Дубровіна**. Присутніх було ознайомлено з висновками Експертної комісії з оцінювання ефективності діяльності НБУВ за період 2014–2018 рр., окреслено ключові проблеми та актуальні завдання, котрі потребують негайного вирішення. Доповідачка наголосила, що, не зважаючи на стійкі негативні тенденції сучасності (загроза реформування НАН України, неналежне матеріально-технічне забезпечення, недостатнє фінансування тощо), НБУВ продовжує успішно функціонувати як провідний науково-дослідний, науково-інформаційний, культурний та освітній центр України. І визначальною цінністю Бібліотеки сьогодні, як і у попереднє століття, залишаються її співробітники, які у буремні пореволюційні роки формували її унікальний фонд, зі здобуттям незалежності ввели у науковий обіг безцінні пам'ятки не лише української, а й світової культури, а сьогодні, у цифрову епоху, інтегрують електронні наукові бібліотечні ресурси у світовий інформаційний простір. Л. А. Дубровіна не лише охарактеризувала основні результати напрацювань за попереднє сторіччя і п'ятиріччя, а й окреслила перспективи та можливості НБУВ як провідного багатопрофільного бібліотечно-інформаційного комплексу в історичному і сучасному соціокультурному процесі, запропонувала конкретні шляхи усунення існуючих недоліків. Зокрема, було наголошено на необхідності підвищення публікаційної активності наукових співробітників, посилення їхньої мотивації щодо реалізації інноваційних наукових проєктів, розроблення перспективних тем фундаментальних і прикладних досліджень задля інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, організації наукових публікацій та обміну досвідом як у традиційному, так і мережевому спілкуванні. В якості ілюстрації потужного кадрового потенціалу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського доповідачка виокремила роботу Т. Ю. Гранчак, завідувачки відділу НБУВ, д-ра наук із соціальних комунікацій, старшого наукового співробітника, Т. В. Добко, завідувачки відділу НБУВ, д-ра наук із соціальних комунікацій, старшого наукового співробітника у складі Експертної комісії з оцінювання ефективності діяльності Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України. Були також відзначені провідні фахівці Бібліотеки, які беруть активну участь у розробленні нової редакції Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» спільно з фахівцями Міністерства культури України. У цьому контексті Л. А. Дубровіна назвала цілу низку профільних нормативно-правових актів, до створення яких свого часу належним чином долучилися науковці НБУВ. На завершення свого виступу Л. А. Дубровіна закликала присутніх до максимальної популяризації усіх напрямів наукової роботи установи через публікації у журналах, зокрема індексо-

ваних у бібліографічних і реферативних базах даних Scopus чи Web of Science. Така робота є нагальною вимогою часу з огляду на планову атестацію наукових співробітників за п'ятиріччя (січень 2020 р.) і перевірки МОН України ефективності діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (червень 2020 р.).

Заступник генерального директора НБУВ, канд. іст. наук, старший науковий співробітник **Т. М. Коваль** звернула увагу учасників зібрання на необхідність концентрації зусиль щодо вирішення стратегічно важливих завдань розвитку як традиційних, так і інноваційних напрямів діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, а саме: організація фонду; корегування номенклатури бібліотечно-інформаційних послуг, враховуючи еволюцію читачьких запитів; захист персональних даних користувачів і оптимізація сервісної системи загалом.

Директор Інституту інформаційних технологій НБУВ, д-р наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник **К. В. Лобузін**, порушивши тему формування електронних інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у веб-середовищі, зупинилась на актуальних проблемах розміщення результатів досліджень вітчизняних науковців у світових наукометричних базах даних. Вона наголосила на більш активному пропагуванні довідково-бібліографічних видань НБУВ, на популяризації установи у науково-освітньо-інформаційному просторі через публікації результатів наукових пошуків.

Старший науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук **О. Г. Яковенко** зазначила, що бібліотека сьогодні зобов'язана оперативно реагувати на будь-які зміни в попиті користувачів. З огляду на це, вкрай важливим є модифікація іміджу наукової бібліотеки.

У низці інших виступів (т. в. о. директора ФПУ НБУВ, канд. політ. наук, старшого наукового співробітника **С. В. Полтавця**; старшого наукового співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Т. Л. Кулаковської**, завідувачки відділу НБУВ **Л. А. Пестрецової**; наукового співробітника НБУВ **М. В. Іванової**; молодшого наукового співробітника НБУВ, канд. іст. наук **О. Г. Бублик** та ін.) порушувалися питання особливостей розміщення статей у журналах з високим імпаکت-фактором, підвищення цитованості авторів, які досліджують різні аспекти діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського задля максимального повного задоволення інформаційно-знанневих потреб суспільства.

Майже кожен виступ на семінарі викликав у присутніх підвищений інтерес. Досить часто в аудиторії виникали дискусії, в результаті яких з'ясовувалися позиції сторін, уточнювалося розуміння того чи іншого порушеного питання.

Оксана Клименко,
канд. іст. наук, доцент,
старший науковий співробітник НБУВ

Бібліограф Тетяна Василівна Добко

23 липня 2019 р. ювілейна дата у житті відомого українського вченого, бібліографа, доктора наук із соціальних комунікацій, завідувачки відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Тетяни Василівни Добко.

Народилася Тетяна у Києві, у родині бібліотекознавців Василя Степановича і Євдокії Кононівни Бабичів. У сім'ї завжди панував культ Книги і рідного Слова, що зрештою й визначило професійний шлях доньки.

Після закінчення бібліотечного факультету Київського державного інституту культури ім. О. Є. Корнійчука (нині – Київський національний університет культури і мистецтв) отримала призначення на роботу до Центральної наукової бібліотеки АН УРСР (ЦНБ, нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, НБУВ). Рекомендація тодішнього заступника директора ЦНБ Лілії Вікентіївни Беляєвої працювати у відділі довідково-бібліографічного обслуговування (ВДБО) стала визначальною для молодого спеціаліста. У той час цей підрозділ очолювала високопрофесійний фахівець, чудова людина Зофія Олександрівна Врублевська (1929–2006). Вона і допомогла дівчині влитися у колектив, а головне, зуміла прищепити назавжди любов до бібліографії. Опанувати тонкощі бібліографічного пошуку допомагали їй старші колеги, знані бібліографи – Н. М. Ісаєва, Н. М. Погребецька, А. Л. Панова, М. А. Маєва, І. Б. Вишневецька, які розкривали особливості довідково-бібліографічного обслуговування (ДБО) читачів і абонентів, робили все, щоб перетворити професійний інтерес працівниці на улюблену справу.

Тетяна постійно перебувала у професійному зростанні, активно працювала у Раді молодих спеціалістів, 1990 р. вона закінчила аспірантуру КДІК за спеціальністю «бібліотекознавство та бібліографія».

З призначенням на посаду керівника ЦНБ ім. В. І. Вернадського члена-кореспондента НАН України О. С. Онищенко у бібліотеці активізувалася науково-дослідницька робота, була створена спеціалізована вчена рада із захисту докторських та кандидатських дисертацій. На першому її засіданні, у червні 1994 р., Т. В. Добко захистила дисертацію на тему «Масові бібліотеки України в культурному розвитку суспільства 80-х років» (науковий керівник – д-р іст. наук Ю. О. Курносів) і отримала науковий ступінь кандидата історичних наук.

У липні 1994 р. Тетяна Василівна очолила відділ довідково-бібліографічного обслуговування, який спеціалізувався на науковій організації довідково-пошукового апарата бібліотеки (ДБА), упровадженні нових інформаційних технологій, формуванні довідково-бібліографічного фонду (ДБФ). Вона докладала багато зусиль до розвитку довідково-бібліографічної діяльності, використання у бібліотеках України електронних інформаційних ресурсів.

Середина 90-х років ХХ ст. – початок формування українського сегмента в глобальній мережі Інтернет. У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського активно створювались електронні каталоги, реферативні, проблемно-орієнтовані бази даних. Водночас ці роки були непростими як для становлення і розвитку незалежної Української держави загалом, так і для забезпечення ефективної діяльності Бібліотеки зокрема. Відсутність належного фінансування, криза неплатежів змушували наполегливо шукати позабюджетні джерела підтримки. Хоча з'являлися й нові можливості для реалізації наукових ідей, Тетяні Василівні вдалося успішно реалізувати проект «Доступність інформації», який 1996 р. дав змогу забезпечувати читачів інформацією з баз даних на компакт-дисках та магнітних носіях. У відділі було організовано локальну CD-ROM-мережу, яка не мала аналогів у країнах СНД. Це значно поліпшило обслуговування читачів, надало їм реальну можливість вести оперативний пошук матеріалів для своїх наукових досліджень у колосальних інформаційних масивах, значно заощаджуючи час, відведений для цього.

У 1998–2000 рр. Бібліотека наполегливо опанувала стратегію активної організації доступу до електронних інформаційних ресурсів провідних світових виробників. Т. В. Добко у цей час очолює реалізацію проекту «Читачам провідної бібліотеки України – сучасне інформаційне обслуговування» та «Читачам бібліотеки – сучасні інформаційні ресурси». Ці проекти, підтримані грантами Міжнародного фонду «Відродження», Міжнародного наукового фонду, спрямовувалися на розширен-

ня сегмента інформаційних послуг, піднесення їхньої якості, придбання баз даних на CD-ROM «Journal Citation Reports», «Science Citation Index» Інституту наукової інформації США призначалися для максимально повного задоволення запитів читачів і абонентів НБУВ.

Зі створенням у НБУВ Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади відділ довідково-бібліографічного обслуговування функціонував у складі цього підрозділу. Було удосконалено систему довідково-бібліографічного обслуговування абонентів усіх рівнів оперативною, достовірною, об'єктивною інформацією, розширено асортимент інформаційних продуктів. Здійснювалася активна робота з розкриття фонду, велася систематична підготовка оглядової, бібліографічної інформації за запитом владних структур та в упереджувальному режимі, реферативних інформаційно-бібліографічних матеріалів за надходженнями довідково-бібліографічних видань.

Колектив відділу під керівництвом Т. В. Добко сформував універсальний довідково-бібліографічний ресурс, почав розгортати наукову, науково-інформаційну діяльність. У 2000 р. Т. В. Добко присуджують вчене звання старшого наукового співробітника.

Упродовж 2002–2006 рр. у рамках НДР «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління процесами реформування українського суспільства» співробітники ВДБО вивчали характер запитів владних структур, інших суспільних інститутів, пов'язаних з реформуванням нашого суспільства, досвід ДБО бібліотек зарубіжних країн з інформаційного забезпечення управлінських рішень. Значні зусилля спрямувалися на формування бібліографічних баз даних за надходженнями довідково-бібліографічних видань, а їх оперативне використання забезпечувалося за рахунок застосування інноваційних технологій пошуку, опрацювання, зберігання та доставляння інформації. Тетяна Василівна особисто опікувалася питаннями інформаційного потенціалу Бібліотеки, можливостями сучасного довідково-пошукового апарату щодо оперативного і якісного забезпечення запитів користувачів, налагодження постійного зворотного зв'язку.

Т. Добко брала активну участь в удосконаленні системи бібліографічної діяльності, забезпечення якості й оперативності довідково-бібліографічного обслуговування користувачів, надання інформаційних послуг. Очолюваний нею відділ як провідний науково-методичний центр у галузі ДБО підготував практичний посібник «Бібліографічна довідка у системі довідково-бібліографічного обслуговування» (Т. В. Добко, М. А. Чиж, О. М. Василенко; наук. ред. В. М. Горovий. Київ, 2004), де виокремлено особливості виконання бібліографічних довідок різних типів, звернено увагу на питання обслуговування користувачів у режимі «запит – відповідь» в електронному середовищі, розглянуто проблеми надання платних бібліографічних послуг, їх обліку тощо.

У наступні роки Т. В. Добко разом з науковцями відділу досліджує питання розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах демократи-

зації українського суспільства, зокрема детально аналізує зміни у державних бібліографічних покажчиках і електронних ресурсах, особливості формування довідково-бібліографічного фонду, специфіку підготовки різних інформаційно-аналітичних продуктів, приділяє увагу пошуку шляхів удосконалення організації забезпечення інформаційних запитів сучасних користувачів довідково-бібліографічними ресурсами.

У відділі за час керівництва Т. В. Добко значно зріс його унікальний довідково-бібліографічний фонд (нині він налічує понад 178 тисяч документів), істотно поліпшилася його структура, було сформовано сучасний довідково-пошуковий апарат, розширено сферу та перелік послуг, що надаються читачам. На сьогодні довідково-бібліографічний фонд ВНБІ – найзначніше в Україні за обсягом, унікальне за змістом та науковим значенням зібрання документів нормативного характеру, енциклопедій, довідників, словників, бібліографічних посібників, видань органів національної бібліографії та науково-технічної інформації України і зарубіжних держав, друкованих каталогів найбільших бібліотек світу, електронних інформаційних ресурсів.

З метою оперативного задоволення читачьких запитів співробітники відділу ведуть постійну роботу з наукової організації ДБФ, його упорядкування, наближення до користувача найновіших та найактуальніших видань. Здійснюється систематичне інформування про нові надходження до фонду НБУВ довідкових, енциклопедичних видань, бібліографічних покажчиків шляхом організації віртуальних виставок, публікацій на сторінках інформаційно-аналітичних журналів «Україна: події, факти, коментарі», «Громадська думка про правотворення» тощо.

Обіймаючи адміністративну посаду, Т. В. Добко плідно працює як науковець. За час роботи в НБУВ Тетяна Василівна підготувала користувачам тисячі бібліографічних довідок з різноманітних питань науки, освіти, культури, виробництва. Постійно бере участь у НДР. Зокрема, під її керівництвом розроблено цілу низку наукових тем: «Оптимізація процесу підготовки бібліографічних ресурсів з питань відображення кризових явищ та шляхів їх подолання»; «Бібліографічні покажчики періодичних видань у фондах ВДБО НБУВ»; «Вивчення можливостей удосконалення та розвитку дистанційного обслуговування користувачів» та ін.

Тетяна Василівна долучається до розроблення стратегічних напрямів розвитку Бібліотеки, питань удосконалення довідково-бібліографічного обслуговування, формування сучасного довідково-бібліографічного апарату, онлайн-сервісу віддалених користувачів. Значну увагу вона приділяє впровадженню інновацій у довідково-бібліографічну діяльність, популяризації бібліотечно-бібліографічних знань.

Слід відзначити вагомий внесок Т. В. Добко у розроблення науково-теоретичних, методичних засад довідково-бібліографічної діяльності бібліотек НАН України, спрямованих на піднесення ролі останніх в інформаційному забезпеченні науково-дослідницьких робіт, в

організації інтелектуального доступу до ресурсної бази наукових досліджень. Вона активно розробляє проблеми національної бібліографії, довідково-бібліографічної діяльності, науково-інформаційного забезпечення органів державної влади та управління, науки, культури, освіти; трансформації довідково-бібліографічного обслуговування в електронному середовищі. У статтях, опублікованих у 2000-х рр., Тетяна Василівна аналізує і узагальнює досвід довідково-бібліографічної діяльності, досліджує інформаційно-комунікаційні функції наукових бібліотек, сучасні технології обслуговування та організації доступу до інформації провідних світових виробників науково-інформаційних ресурсів, висвітлює питання надання платних інформаційних послуг. Розкриваючи перспективи діяльності бібліотек як довідково-інформаційних центрів, вона наголошує на посиленні їхніх навігаційних функцій.

Знаковою у творчості Т. Добко є її фундаментальна монографія «Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.)» (Київ, 2013), яка отримала високу оцінку фахівців галузі. У дослідженні ґрунтовно розроблено науково-теоретичні та технологічні засади довідково-бібліографічної діяльності (ДБД) бібліотек, спрямовані на підвищення їхньої ролі в інформаційному забезпеченні науково-дослідницьких робіт і суспільних реформ та організації доступу до ресурсної бази інформації та знань; визначено основні напрями розвитку довідково-бібліографічних служб у період інформаційної глобалізації.

У вересні 2013 р. Т. В. Добко захистила дисертацію на тему «Довідково-бібліографічна діяльність бібліотек НАН України: трансформація змісту, форм і методів під впливом зміни інформаційно-комунікаційного середовища (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.)». Цього ж року їй присуджено науковий ступінь доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. Це перша в незалежній Україні бібліографічна докторська праця, де комплексно досліджено довідково-бібліографічну діяльність бібліотек НАН України в історичному контексті, окреслено етапи її розвитку і доведено необхідність впровадження інновацій у цей важливий сегмент діяльності наукових бібліотек у період інформаційної трансформації суспільства; запропоновано концептуальні засади системної організації сучасного науково-пошукового апарата бібліотек, формування та використання довідково-бібліографічних ресурсів, випереджувального ДБО та комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування; визначено пріоритетність розвитку навігаційної функції у діяльності бібліотек інформаційного суспільства; виявлено тенденції розвитку інформаційної сфери суспільства та електронного середовища науки. У дисертації чітко окреслені перспективи розвитку системи ДБО в електронному середовищі з урахуванням досвіду провідних бібліотек зарубіжних

країн, світових тенденцій міжнародної взаємодії у галузі інформаційного забезпечення суспільства.

Саме Т. В. Добко вперше наголосила на необхідності виокремлення нового типу бібліографічної довідки – бібліометричної. Нею запропонована модель оптимальної організації довідково-бібліографічної служби бібліотек мережі НАН України в умовах інформаційно-комунікаційного середовища, організаційні, технологічні та науково-методичні складники її структури. Дослідниця охарактеризувала стан та перспективи розвитку, основні завдання наукових бібліотек у період інформаційної глобалізації, формування суспільства знань, визначила пріоритетні напрями ДБД в умовах зростання обсягів інформаційних ресурсів, впровадження інноваційних технологій доступу до них. Значну увагу у праці приділено проблемам забезпечення галузі кваліфікованими кадрами, спеціалістами нової генерації, бібліографами-аналітиками інформаційної сфери, сучасним вимогам до їх підготовки і безперервного професійного навчання.

У 2011–2016 рр. Т. В. Добко не лише очолювала відділ довідково-бібліографічного обслуговування НБУВ, а й була керівником Центру науково-бібліографічної інформації, що давало їй змогу реалізовувати на практиці низку інноваційних ідей щодо науково-інформаційного пошуку і електронного доставляння документів віддаленим користувачам.

З грудня 2016 р., після реорганізації НБУВ, Т. В. Добко – завідувачка відділу науково-бібліографічної інформації (ВНБІ). Під її керівництвом здійснюється різнопланова бібліографічна діяльність: організація й удосконалення довідково-бібліографічного апарата ВНБІ; формування ресурсної бази ДБО користувачів: каталогів, картотек, довідково-бібліографічного фонду; створення метабібліографічних баз даних (БД); укладання бібліографічних посібників (списків літератури, бібліографічних покажчиків, анованих каталогів тощо), які розкривають і популяризують ДБФ, сприяють доступності знання. Готуються усні і письмові (документально фіксовані) бібліографічні, фактографічні, бібліометричні, аналітичні довідки за запитами користувачів НБУВ, зокрема і в он-лайнному режимі; розвивається попереджувальне довідково-бібліографічне, довідково-інформаційне обслуговування. Здійснюється популяризація традиційних фондів Бібліотеки, її новітніх інформаційних ресурсів, розширяється сегмент навігаційних послуг.

Виконується науково-дослідницька, науково-методична, науково-організаційна робота у галузі ДБД; здійснюються наукові дослідження з проблем науково-інформаційної діяльності, розвитку та удосконалення довідково-бібліографічних послуг, впровадження новітніх електронних інформаційних технологій. Не залишається поза увагою співробітників відділу висвітлення досвіду довідково-бібліографічної діяльності, популяризація бібліотечно-бібліографічних знань, консультативна допомога бібліотечним фахівцям наукових установ НАН України та інших бібліотек з пи-

тань довідково-бібліографічного обслуговування, поглиблення міжвідомчої бібліотечної взаємодії.

Тетяні Василівні вдалося згуртувати колектив, створити один з провідних відділів НБУВ, що різнобічно розвивається як сучасний науково-інформаційний довідково-бібліографічний центр, інтегруючи знання, формуючи документну базу, впроваджуючи нові технології та форми обслуговування, створюючи сучасні інформаційні продукти і надаючи широкий спектр послуг користувачам.

У підрозділі організовано навчання читачів основам інформаційно-бібліографічної культури; проводяться заходи з популяризації бібліотечно-бібліографічних знань і використання довідково-пошукового апарата, зокрема передплатених баз даних, власних електронних інформаційних ресурсів.

У науковому доробку Т. Добко – понад 350 публікацій історико-книгознавчої, бібліотекознавчої, бібліографознавчої, документознавчої тематики, серед них: монографії, статті, бібліографічні покажчики, навчальні посібники, методичні рекомендації та ін. Багато уваги вчена приділяє науковому редагуванню і рецензуванню наукових праць співробітників НБУВ та інших установ.

Т. В. Добко є співавтором колективних монографій «Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства» (Київ, 2011), «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек як фактор розвитку суспільства знань» (Київ, 2017); автором низки статей до «Енциклопедії Сучасної України» з питань бібліографознавства, української літератури і мистецтва (Т. 1–20, 2002–2018). Слід відзначити, що Тетяна Василівна була науковим керівником авторських колективів і співавтором понад 20 фундаментальних бібліографічних покажчиків, довідників, зокрема: «Зінаїда Павлівна Тулуб» (Київ, 2012), «Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання» (Київ, 2015), «Схід і Південь України; час, простір, соціум» (Київ, 2016) та ін.

Широкий спектр видань, присвячених міжнаціональним зв'язкам, взаємодії літератур відображено у бібліографічних виданнях «Сербські фольклор і література в українських перекладах та дослідженнях: матеріали до бібліографії» (Київ, 2005), «Китай. Корея. Японія» (Київ, 2007), «Українсько-бельгійські літературні зв'язки, 1870–2008» (Київ; Львів, 2010).

Т. В. Добко як бібліографа характеризує, насамперед, професійний підхід до справи, ретельність і вдумливість. Її товариськість і комунікабельність сприяють залученню відомих спеціалістів до укладання покажчиків, рецензування наукових праць. Так, спільно з відповідальним за українську у Бібліотеці Конгресу США Богданом Ясінським було підготовлено бібліографічний покажчик «Вістник: місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. 1933–1939» (Київ; Вашингтон; Нью-Йорк, 2002), на який широко відгукнулися позитивними рецензіями фахівці. У співпраці з відомим сербським літературознавцем, професором Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Деяном Айдачи-

чем створено покажчик «Сербські фольклор і література в українських перекладах та дослідженнях» (укладачі: Д. Айдачич, Н. Дацькова, Т. Добко, Н. Моїсеєнко та ін. Київ, 2005). Покажчик удостоєний Почесної відзнаки Української бібліотечної асоціації «Бібліографічний посібник року» (2005). На виконання доручення Кабінету Міністрів України та Президії НАН України бібліографічний покажчик «Українсько-бельгійські літературні зв'язки» підготовлено спільно з завідувачем кафедри світової літератури Львівського національного університету ім. Івана Франка, професором Яремою Кравцем. Такий підхід, безперечно, сприяє розвитку наукової співпраці між установами, поглиблює взаємообмін знаннями, підносить якість бібліографічної продукції.

На допомогу економістам, історикам, бібліотечно-інформаційним працівникам, усім, хто виявляє інтерес до проблем подолання кризових явищ в економіці, було підготовлено бібліографічний покажчик «Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання (2008–2012)» (укладачі: Т. В. Добко, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна та ін. Київ, 2015). У виданні представлено монографії, збірники, матеріали наукових конференцій, автореферати дисертацій та дисертації, статті з періодичних та продовжуваних видань, нормативно-правові документи, електронні ресурси з питань подолання кризових явищ в економіці України та інших країн світу. До покажчика включено понад 3200 бібліографічних записів, що висвітлюють літературу з широкого кола проблем економічної кризи, причин, наслідків і шляхів її подолання.

З появою ресурсів віддаленого доступу Тетяна Василівна дедалі більше уваги приділяє метабібліографічним дослідженням, вивченню та узагальненню їх сучасного стану, створенню покажчиків баз даних, бібліографічних посібників. Так, з метою полегшення пошуку електронних джерел інформації з права, до яких постійно зростає інтерес користувачів, фахівцями відділу було підготовлено галузевий бібліографічний путівник «Держава і право: електронні бібліографічні ресурси» (Київ, 2010). Схвальні відгуки користувачів також отримали ґрунтовні галузеві ретроспективні метабібліографічні посібники: анований каталог «Держава і право. Бібліографічні посібники» (Київ, 2010), що описує бібліографічні посібники з питань держави і права, юридичних наук, видані з 1831-го по 2007 р. в Україні та за її межами; покажчик бібліографічних посібників «Економіка. Економічні науки» (Київ, 2012), котрий відображає бібліографічні джерела з економіки, що вийшли окремим виданням або окремим додатком з 1858-го по 2010 р. і зберігаються у фондах НБУВ.

Результатом спільної копійної роботи науковців НБУВ і Інституту історії України НАН України став фундаментальний бібліографічний покажчик «Схід і Південь України: час, простір, соціум (XVIII – початок XXI ст. Т. 2. Матеріали до бібліографії)» (Київ, 2016, обсяг – 73,3 друк. акр.). У виданні, підготовленому колективом укладачів на чолі з Т. В. Добко, представлена

інформація про монографії, збірники, матеріали наукових конференцій, довідкові, картографічні та бібліографічні видання, що висвітлюють історичні процеси державотворення, суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку, еволюцію науково-освітньої і культурної сфери Півдня і Сходу України, зокрема Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей та Криму. Концепція бібліографічного покажчика підпорядкована осмисленню теоретико-методологічних підходів до дослідження регіональної специфіки та можливостей впливу науки на формування загальносуспільних цінностей, здатних об'єднати соціум.

Покажчик відзначено дипломом «Краща книга виставки-форуму 2017» у номінації «Довідкове, енциклопедичне видання» на XVIII Всеукраїнській виставці-форумі «Українська книга на Одещині». Він отримав низку позитивних рецензій у фахових наукових виданнях України.

У 2015–2017 рр. у рамках НДР «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек як фактор розвитку суспільства знань» (керівник – канд. іст. наук О. М. Василенко) Т. В. Добко здійснила дослідження інформаційних потреб користувачів, спрямоване на вироблення сервісно-орієнтованої моделі комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах формування суспільства знань. Вивчалися пошукові ресурси і можливості каталогів у системі комплексного обслуговування. Виданий за результатами роботи довідник «Каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Фіх Ю. Л., Добко Т. В. Київ, 2017) характеризує систему карткових, електронних, сканованих (імідж-каталогів) та друкованих каталогів НБУВ, представляє основні компоненти довідково-бібліографічного апарата як цілісної системи, спрямованої на її зовнішнє функціонування як метасистеми, що взаємодіє з іншими системами наукових комунікацій, глобальним інформаційним середовищем.

Т. В. Добко є активним учасником і організатором конференцій, круглих столів, семінарів з фахових бібліотечно-бібліографічних питань, проблем розвитку науково-інформаційної сфери, використання новітніх технологій інформаційного пошуку, бібліографічної діяльності. Упродовж останніх років під час щорічних міжнародних наукових конференцій, що проходять у стінах НБУВ, вона очолює роботу секцій, семінарів з актуальної тематики: «Довідково-інформаційне обслуговування в електронному середовищі», «Бібліографічний покажчик у системі науково-інформаційного обслуговування користувачів», «Довідково-бібліографічні ресурси: формування і використання», «Національна бібліографія України: здобутки, проблеми, перспективи», «Довідково-бібліографічні ресурси: формування, використання, організація доступу» та ін.

Т. В. Добко входить до складу спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата (доктора) наук у НБУВ; ре-

дакційно-видавничої та вченої рад НБУВ; вчених рад Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського. Вона була опонентом на захистах дисертацій науковців – Л. Ф. Бандилко, Л. В. Глазунової, Н. С. Дяченко, О. І. Загуменної, Т. С. Опришко, П. І. Рогової, З. В. Романухи, І. Г. Романченко, Т. В. Симоненко, Н. М. Христової, Л. М. Яременко. Під науковим керівництвом Т. В. Добко захистила дисертацію Л. І. Саєнко.

Т. В. Добко – член редколегій низки наукових періодичних видань: «Бібліотечний вісник», «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития», «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Українська біографістика», «Енциклопедичний вісник України», «Науково-педагогічні студії», «Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», «Бібліотека у форматі Д». У 2016–2018 рр. вона за сумісництвом працювала на кафедрі бібліотекознавства та інформаційних комунікацій у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв. Вчена активно долучається до роботи громадських об'єднань: Асоціації бібліотек України; Української бібліотечної асоціації, Наукового товариства імені Шевченка, Національної спілки письменників України.

За сумлінну багаторічну трудову діяльність, вагомі наукові здобутки Т. В. Добко нагороджена почесними грамотами Президії НАН України і ЦК профспілки працівників НАН України (2004, 2018), Міністерства культури України і ЦК профспілки працівників культури України (2012), подяками Служби безпеки України (1996), Міністерства культури і мистецтв України (2000), Національної академії педагогічних наук України (2017), Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського (2017) та ін.

Слід зауважити, що бібліографія – не єдине покликання Т. В. Добко. Вона багато сил, енергії віддає літературній творчості, є автором низки поетичних збірок: «Непрохане кохання» (1999), «Неспалима весна» (2002), «Просто жити» (2006), «Любить и веритъ» (2007), «З Тобою і без Тебе» (2011), «Життя триває» (усі – Київ, 2016). Її твори постійно друкуються у періодичних виданнях. Саме любов до професії, життя, прагнення зробити їх більш цікавими, змістовними, і є тими надихаючими чинниками, які допомагають їй впевнено торувати власний науковий шлях. Тетяна Василівна – працююча, відповідальна, товариська, доброзичлива, користується повагою і авторитетом у колективі. Тож, вітаючи шановну колегу з ювілеєм, бажаємо їй нових творчих здобутків, радості, щастя, оптимізму, невичерпної енергії.

Основні наукові праці Т. В. Добко

1. Бази даних служби довідково-бібліографічного обслуговування : анот. кат. / Т. В. Добко ; НАН України, НБУВ. Київ, 1996. 20 с.

2. Довідково-бібліографічне обслуговування в науковій бібліотеці / Т. В. Добко // *Бібліотекознавство і бібліогр.* : респ. міжвід. наук.-метод. зб. Харків, 1988. Вип. 28. С. 73–80.
3. Сітьове використання компакт-дисків у НБУВ / Т. В. Добко // *Бібліотечний вісник*. 1997. № 2. С. 3–4.
4. Твори українських письменників у перекладах іншими мовами (шляхи бібліографічного пошуку: від традиційних джерел – до сучасних інформаційних технологій) / Т. В. Добко // *Бібліотечний вісник*. 1997. № 3. С. 20–21.
5. Інформаційні ресурси довідково-бібліографічного обслуговування : стан та проблеми використання / Т. В. Добко // *Бібліографознавство : теорія і практика*. Київ, 1997. С. 46–56.
6. Внесок бібліотек України у відродження національної самосвідомості, культури народу (на основі досвіду 80–90-х років) / Т. В. Добко // *Публічні бібліотеки : сучасне і майбутнє* : зб. ст. міжнар. наук. конф. Київ, 1998. С. 74–81.
7. Розвиток довідково-бібліографічного обслуговування у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського / Т. В. Добко // *Бібліотека. Інформація. Суспільство* : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., 20–22 жовт. 1998 р. Київ, 1998. С. 185–190.
8. Бібліотечно-інформаційне обслуговування у бібліотеках Баварії / Т. В. Добко // *Бібліотечний вісник*. 2000. № 2. С. 30–36.
9. Василь Степанович Бабич : біобібліографія / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського / уклад. Т. В. Добко. Київ, 2002. 91 с. : іл.
10. Вісник : Місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. 1933–1939 : сист. покажч. змісту / Т. В. Добко, Б. Д. Ясінський ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Бібліотека Конгресу США, Наук. т-во ім. Шевченка / О. С. Онищенко (наук. ред.). Київ ; Вашингтон ; Нью-Йорк : НБУВ, 2002. 340 с.
11. Інформаційні ресурси Інституту наукової інформації США в інформаційному забезпеченні науково-дослідних робіт / Т. В. Добко, Н. С. Дацькова, Н. І. Моїсеєнко // *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2002. Вип. 8. С. 322–359.
12. Платні послуги в системі бібліографічного обслуговування: теорія і практика / Т. В. Добко, М. А. Чиж // *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2002. Вип. 8. С. 115–125.
13. Олексій Семенович Онищенко : матеріали до біобібліографії / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : Т. В. Добко, А. Л. Панова ; голова редкол. І. Ф. Курас ; вступ. ст. П. Т. Тронька. Київ : НБУВ, 2003. 112 с.
14. Бібліографія літературна / Т. В. Добко // *Енциклопедія Сучасної України*. Київ, 2003. Т. 2. С. 625–627.
15. Бібліографія права і юридичних наук / Т. В. Добко // *Енциклопедія Сучасної України*. Київ, 2003. Т. 2. С. 634–636.
16. Бібліографія філософська / Т. В. Добко, Л. П. Польовик // *Енциклопедія Сучасної України*. Київ, 2003. Т. 2. С. 639–64.
17. Бібліографознавство / Т. В. Добко // *Енциклопедія Сучасної України*. Київ, 2003. Т. 2. С. 641–644.
18. Бібліотекар у системі задоволення інформаційних запитів владних структур / Т. В. Добко // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2003. Вип. 11. С. 145–152.
19. Біобібліографія / Т. В. Добко // *Енциклопедія Сучасної України*. Київ, 2003. Т. 2. С. 863–854.
20. Інформаційно-бібліографічні ресурси культурології / Т. В. Добко // *Вісник Книжкової палати*. 2003. № 7. С. 24–27 ; № 9. С. 25–27.
21. Бібліографічна довідка у системі довідково-бібліографічного обслуговування : практич. посіб. / Т. В. Добко, М. А. Чиж, О. М. Василенко ; наук. ред. : В. М. Горвий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2004. 92 с.
22. СБО в електронну еру : доминирование навигаторской функции / Т. В. Добко // *Библиография*. 2004. № 4. С. 11–16.
23. Сербські фольклор і література в українських перекладах та дослідженнях : матеріали до бібліографії / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; Д. Айдачич, Н. Дацькова, Т. Добко, Н. Моїсеєнко [та ін.] ; редкол. : О. С. Онищенко (голова) та ін. Київ : НБУВ, 2005. 265 с.
24. Міжнародний досвід довідково-бібліографічного забезпечення інформаційних запитів владних структур / Т. В. Добко // *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2005. Вип. 14. С. 61–66.
25. Развитие библиографоведения в Украине : этапы и тенденции / Т. В. Добко // *Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития* : науч.-практ. сб. Київ, 2006. Вып. 4. С. 295–308.
26. Китай. Корея. Японія : бібліогр. покажч. / упоряд. : І. П. Бондаренко, Д. В. Близнюк, Т. В. Добко, та ін. ; гол. ред. : І. П. Бондаренко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2007. 380 с.
27. Современное состояние информационного обслуживания в электронной среде : Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского / Т. Добко // *Информационно-библиографическое обслуживание* : сб. ст. / Рос. нац. б-ка. Санкт-Петербург, 2008. Вып. 2. С. 38–45.
28. Роль Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у формуванні та розвитку системи інформаційних ресурсів для забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики / Рогова П. І., Лутовина В. І., Добко Т. В // *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Вип. 1. Науково-інформаційне забезпечення освітнянської галузі України. Київ, 2008. С. 16–36.
29. Бібліографічні ресурси як джерела розкриття процесів демократичних перетворень в українському суспільстві / Добко Т. В., Моїсеєнко Н. І. // *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 23. С. 30–43.
30. Забезпечення інформаційних запитів користувачів довідково-бібліографічними ресурсами / Т. В. Добко // *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2009. Вип. 25. С. 67–75.
31. Бібліографія українських літературних зв'язків із зарубіжними літературами як джерело національної бібліографії / Т. В. Добко // *Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаніка : історія і сучасність* : доповіді та повідомлення Міжнар. наук. конф. Львів, 28–30 жовт. 2010 р. Львів, 2010. С. 98–103.
32. Розвиток довідкової служби Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (до 30-річчя відділу довідково-бібліографічного обслуговування) / Т. В. Добко // *Бібліотечний вісник*. 2010. № 4. С. 27–40.
33. Держава і право : Бібліографічні посібники : анотований каталог / Нац. академія наук України, НБУВ; уклад. : В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна; наук. ред., вступ. ст. Т. В. Добко. Київ, 2010. 291 с.
34. Українсько-бельгійські літературні зв'язки, 1870–2008 : бібліогр. покажч. / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка; редкол. : О. Онищенко (голова) [та ін.] ; уклад. : Т. Добко, Я. Кравець, Н. Дацькова, М. Чиж. Київ ; Львів, 2010. 244 с.
35. До питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери / Тетяна Добко // *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 8. С. 13–16.

36. Довідково-бібліографічне обслуговування в електронному середовищі: віртуальне чи реальне / Тетяна Добко // Бібліотечний вісник. 2011. № 4. С. 11–23.

37. Кадри довідково-бібліографічних служб у контексті вимог інформаційного суспільства / Тетяна Добко // Бібліотечний вісник. 2012. № 5. С. 35–44.

38. Платні інформаційні послуги у бібліотеках України: правові засади і практика / Т. Добко // Бібліотечна планета. 2012. № 4. С. 18–22.

39. Зінаїда Павлівна Тулуб : біобібліогр. покажч. / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : А. М. Колесніченко, Н. І. Моїсеєнко, Т. В. Добко, Ю. С. Шевченко ; редкол. : О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. Київ; Париж; Дакар, 2012. 144, [16] с.

40. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XXI ст.): монографія / Тетяна Добко ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 376 с.

41. Вплив Інтернету на довідково-бібліографічну діяльність : зарубіжний досвід і українська перспектива / Т. В. Добко // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. Вип. 35. С. 24–38.

42. Довідково-бібліографічна діяльність – пріоритетний напрям розвитку наукових бібліотек інформаційного суспільства / Т. В. Добко // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. Вип. 36. С. 417–428.

43. Платні довідково-бібліографічні послуги бібліотек : історія і сучасність / Тетяна Добко // Бібліотечний вісник. 2013. № 1. С. 19–28.

44. Бібліографічний опис електронних ресурсів віддаленого доступу та соціальних сервісів Веб 2.0 / І. Антоненко, Т. Добко, Н. Моїсеєнко // Бібліотечний вісник. 2014. № 4. С. 12–21.

45. Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання : бібліогр. покажч. (2008–2012) / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : Т. В. Добко, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна, С. М. Горбань, Ю. С. Шевченко ; редкол. : О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. Київ, 2015. 552 с.

46. Схід і Південь України: час, простір, соціум : у 2 т. Т. 2. Матеріали до бібліографії / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т історії України ; уклад. : Т. В. Добко (керівник), О. Я. Дуднік, А. М. Колесніченко, Л. С. Новосьолова, В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна [та ін.] ; редкол. : В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, Я. В. Верменич, Т. В. Добко, Л. А. Дубровіна [та ін.] ; наук. ред. В. І. Попик. Київ, 2016. 944 с.

47. Добко Т. Бібліографічний покажчик у системі довідково-бібліографічної діяльності : історія та сучасність / Т. Добко // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. Вип. 44. С. 499–513.

48. Каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : довідник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : Ю. Л. Фіх, Т. В. Добко ; за участю Л. В. Коновал, О. П. Ткаченко ; наук. ред. Т. П. Павлуша ; відп. ред. Т. В. Добко. Київ, 2017. 72 с.

49. Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи : метод. рек. / [Т. В. Добко, І. І. Хемчян, Л. М. Бондар, А. І. Рубан ; наук. ред. : Л. Д. Березівська, Т. В. Добко] ; Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : Держ. наук.-пед. б-ка України ім.

В. О. Сухомлинського, 2017. 89 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 16).

50. Бібліографічні посібники з історії національно-визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр. (перша половина XX ст.) / Т. Добко, О. Дуднік // Бібліотечний вісник. 2017. № 6. С. 29–38.

51. Довідково-бібліографічна діяльність і довідково-бібліографічне обслуговування : співвідношення понять і термінів / Т. Добко // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. Вип. 45. С. 82–95.

52. Бібліографічні покажчики з історії національно-визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр. (друга половина XX – початок XXI ст.) / Т. Добко, О. Дуднік // Бібліотечний вісник. 2018. № 1. С. 34–44.

53. Впровадження УДК і ББК бібліотеками України: історичні паралелі і реалії сьогодення / Т. Добко // Бібліотечний вісник. 2018. № 2. С. 10–24.

54. Література про життя та діяльність Б. Є. Патона / Т. В. Добко (керівник), С. В. Блиндарук, О. А. Вакульчук [та ін.] // Керманіч української науки. Життєвий і творчий шлях Б. Є. Патона : до сторіччя від дня народж. / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, О. К. Маковецька [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. С. 171–252.

Публікації про Т. В. Добко

Воскобойнікова-Гузєва О. В. (2019) Добко Тетяна Василівна. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: [http://ube.nlu.org.ua/article/Добко Тетяна Василівна/](http://ube.nlu.org.ua/article/Добко%20Тетяна%20Василівна/)

Добко Тетяна Василівна. *Хто є хто у видавничій і бібліотечній справі* : довідник. Київ : Кн. палата України, 1999. С. 40–41.

Добко Тетяна Василівна. *Портрети сучасниць*. Київ, 2004. Вип. 2. С. 81.

Онищенко О. С. Добко Тетяна Василівна. *Енциклопедія Сучасної України*. Т. 8 : Дл–Дя. Київ, 2008. С. 97.

Добко Тетяна Василівна, історик, бібліограф, бібліотекознавець, поетеса. *Україна й українці – цвіт нації, гордість країни = Ukraine and ukrainians – flower of the Nation, pride of the country*. Київ, 2008. С. 62–63.

Жданова Р. С. Добко Тетяна Василівна. *Українські бібліографи : Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія*. Київ, 2008. Вип. 1. С. 107–109.

Страшенко О. Долі іншої не шукаю... *Культура і життя*. 2008. 9 квіт. С. 8.

Сапеляк С. На тихих плесах слова. *Ятрань*. 2009. № 9. С. 68. Гримич М. Поезія Маргарити. *Літ. Україна*. 2011. 1 груд. С. 4. Різник Л. Весна чекань *Літ. Україна*. 2012. 5 квіт.

Ткаченко С. Оманлива простота (Тетяна Добко). *Пророки степу & апостоли лісу*. Київ, 2012. С. 117–122.

Коваль Р. Моїй однокласниці вже 55-ть... *Незборима нація*. 2014. Чис. 11, листоп. С. 2.

Добко Тетяна Василівна. *Книгознавча школа* : антологія / уклад. В. М. Медведєва. 2-ге вид. Київ, 2018. С. 47–50.

Любов Дубровіна,
член-кореспондент НАН України
Олексій Онищенко,
академік НАН України

Приклад високого служіння бібліотечній справі

У липні цього року відомий бібліограф, бібліотекознавець, знаний історик бібліотечної справи, ветеран праці Ніна Іванівна Малолетова відзначила свій поважний ювілей.

Народилася Ніна Іванівна 22 липня 1929 р. у селі Білашки Погребищенського району Вінницької обл. Успішно закінчила романо-германське відділення філологічного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка. На початку вересня 1953 р. прийшла влаштуватися на роботу до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ, тоді – Державної публічної бібліотеки УРСР) і залишилася тут на все життя.

Понад 60 років віддала Н. І. Малолетова бібліографічній справі, а саме, одному з найважливіших напрямів діяльності Бібліотеки – іноземному комплектуванню, працюючи у відділі комплектування іноземною літературою, де пройшла всі університети бібліотечно-бібліографічної справи на посадах старшого бібліографа, старшого редактора, завідуючого сектору, головного бібліографа, наукового співробітника.

Відповідаючи за книгообмін з німецькомовними країнами, Ніна Іванівна впродовж багатьох років самовіддано працювала задля забезпечення фондів Бібліотеки найновішими науковими, довідковими, енциклопедичними виданнями з різних сфер наукового знання, культури, сприяла організації доступу до науково-інформаційних ресурсів зарубіжних країн. Важко навіть уявити, який вагомий внесок зроблений нею в організацію і розвиток книгообміну бібліотек України з численними зарубіжними науковими установами, книгозбірнями, у налагодження систематичного комплектування та удосконалення формування бібліотечних фондів. Через її руки пройшли десятки тисяч книг, журналів, які й нині користуються значним попитом у вчених, освітян, читацького загалу. Упродовж десятиліть вона була надійним партнером, широковідомим фахівцем з питань комплектування бібліотечних фондів як на теренах України, так і у багатьох зарубіжних країнах (особливо у Німеччині), чії книгозбірні, наукові центри співпрацювали з Бібліотекою.

Починаючи з 1970-х років, Н. І. Малолетова активно долучається до наукової роботи, досліджує специфіку книгообміну із зарубіжними бібліотеками, вивчає та узагальнює досвід роботи у цій га-

лузі. Вона готує статті, виступає з доповідями на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях.

У кожному своєму виступі авторка наголошує на важливості міжнародного книгообміну, його значущості для комплектування фондів НБУВ та бібліотек наукових установ НАН України. Так, у статтях «Книгообмін НБУВ з бібліотеками ФРН: історичний досвід, сучасний стан та його перспективи» (Бібліотечний вісник. 1999. № 2), «Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з науковими установами та бібліотеками Німеччини. Історія, сучасний стан, перспективи» (Бібліотечний вісник. 2009. № 4) ґрунтовно висвітлюються історія книгообміну між науковими установами Німеччини і НБУВ, його основні етапи, технології, особливості, досягнення і проблеми, перспективи розвитку. Низку наукових публікацій вона присвячує співпраці Бібліотеки з науковими установами Австрійської Республіки («Книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з бібліотеками та науковими установами Австрійської Республіки та його особливості» (Бібліотечний вісник. 2003. № 5), «Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з науковими установами та бібліотеками Австрії» (Бібліотеч-

ний вісник. 2011. № 3). Належну увагу дослідниця приділяє розкриттю досвіду та основних напрямів діяльності Національної бібліотеки Франції, Національної бібліотеки у Лейпцигу, Берлінської державної бібліотеки Пруської культурної спадщини та ін.

Прекрасне знання іноземних мов (німецької, англійської, іспанської) давали їй змогу фахово опрацювати першоджерела, а працелюбність, максимальна заглибленість у тему, невичерпний ентузіазм – випускати разом з колегами унікальні наукові праці.

Н. І. Малолетова є автором двох розділів колективної монографії «История Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР» (Київ, 1979), співавтором довідника «Бібліотеки Академії наук України» (Київ, 1996). Упродовж багатьох років вона була керівником групи укладачів зведених каталогів «Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотек научных учреждений АН УССР (1665–1975 гг.)» (Т. 1–8. Київ, 1980–1984), «Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотек научных учреждений АН УССР, 1981–1985 гг.» (Вип. 1–2. Київ, 1986–1987), укладачем та відповідальним редактором щорічних систематичних покажчиків «Зарубежные периодические издания, заказанные ЦНБ и библиотеками научных учреждений АН УССР по валютной подписке... [далі: Зарубежные периодические издания, заказанные библиотеками АН УССР по валютной подписке...]; Зарубіжні періодичні видання, замовлені бібліотеками Національної академії наук України шляхом валютної передплати на ... [1981–1995] рік» (Київ, 1980–1995), відповідальним редактором бібліографічних покажчиків «Довідково-бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах ЦНБ та бібліотек наукових установ АН УРСР [далі: Довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах бібліотек наукових установ НАН України]: систематичний покажчик (надходження за [1971–1999 рр.])» (Київ, 1974–2001); одним з укладачів покажчиків «Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек науково-дослідних установ НАН України [надходження 2001–2014 рр.]» (Київ, 2003–2015).

У співавторстві з колегою Раїсою Красій, яка також присвятила своє життя справі комплектування фондів іноземною літературою, до 90-річчя Національної академії наук України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вер-

надського Ніна Іванівна підготувала монографічне дослідження «Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–2008: Започаткування. Становлення. Розвиток» (Київ, 2009), де висвітлено історію становлення та розвитку міжнародного книгообміну НБУВ, розкрито його організаційні, науково-методичні та практичні засади. На базі опрацювання значної кількості джерел у книзі наведено матеріали про комплектування універсального наукового фонду НБУВ у 1918–1922 рр., проаналізовано особливості організації міжнародного книгообміну за умов структурних реорганізацій Бібліотеки у 1930-х рр., охарактеризовано сучасний стан міжнародних книгообмінних зв'язків НБУВ, визначено пріоритетні напрями їх подальшого розвитку.

Особливе місце у науковому доробку Н. І. Малолетової посідають дослідження архівних матеріалів часів Другої світової війни, виявлення документів з історії наукових установ НАН України та бібліотек України періоду нацистської окупації. Ця робота стала можливою вже за часів незалежності України, коли відкрилися архіви. Грунтовні знання бібліотечної справи та бібліографії, досвід роботи, досконале володіння німецькою мовою, дозволили їй сповна зануритися в німецькі архіви окупаційного періоду, що зберігаються в київських архівах, зокрема у архівні фонди Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга та Рейхскомісара гауляйтера Е. Коха. З великою відповідальністю та самовідданістю впродовж декількох років Ніна Іванівна разом з молодим джерелознавцем Наталією Кашеваровою виявляє і опрацьовує колосальні масиви документів, що дали змогу максимально об'єктивно реконструювати історію вітчизняних бібліотек окупаційного періоду. Ця копітка та значна за обсягом робота завершилася підготовкою до друку фундаментальних наукових праць, покажчиків, статей, оглядів. Найпомітнішими серед них стали: «Бібліотеки Києва в період нацистської окупації (1941–1943 рр.). Дослідження. Анотований покажчик. Публікації документів» (Київ, 2004); довідник «Деятельность Оперативного штаба рейхсляйтера Розенберга в оккупированной Европе в период Второй мировой войны: справочник-указатель архивных документов из киевских собраний» (Київ, 2006) (підготовлений у співавторстві з Л. А. Дубровіною і Н. Г. Кашеваровою), де вперше на основі архівних джерел розкривається злочинна діяльність Оперативного штабу з вилучення культурних цінностей з бібліотеч-

них, архівних та музейних фондів України та їх переміщення до Німеччини, наголошували на величезних матеріальних та моральних збитках, що позначилися на подальшому розвитку нашої країни.

Низку статей було присвячено раніше невідомим сторінкам трагічної історії вітчизняних бібліотек часів нацистської окупації. У цих публікаціях розкрита руйнівна діяльність Оперативного штабу, нацистської окупаційної влади, що спрямовувалася на знищення бібліотечних, архівних, музейних фондів України та окупованих територій СРСР, на розграбування найцінніших книжкових колекцій, зібрань. Авторка довела, що з України до Німеччини нацисти вивезли понад півмільйона книжкових раритетів, значна їх кількість була знищена, а доля багатьох з них і сьогодні невідома. У статтях цього тематичного циклу також розглядалися питання формування Східної і Центральної бібліотек Вищої школи у Німеччині на базі вивезених інтелектуальних і духовних надбань нашого народу, історія повернення бібліотечних цінностей у 1944–1946 рр. з американської зони окупації до загального бібліотечного фонду України. Крім того, дослідниця приділяє увагу історії НБУВ воєнної пори, її реорганізації у Крайову бібліотеку Рейхскомісаріату України. Виявлений масив матеріалів вперше був введений в науковий обіг, у результаті історична наука збагатилася ґрунтовними знаннями, які й сьогодні є предметом активного вивчення істориками війни та фахівцями з переміщення культурних цінностей.

За багаторічну, сумлінну працю Н. І. Малолетова неодноразово удостоювалася почесних грамот Бібліотеки, Президії НАН України (1969, 1973, 1993, 2008, 2013), Міністерства культури і мистецтв України (2001), вона нагороджена ювілейною медаллю НАН України (1998), почесною відзнакою Української бібліотечної асоціації «За відданість бібліотечній справі» (2009), у 1986-му занесена до Книги Пошани Бібліотеки.

Нині Н. І. Малолетова перебуває на заслуженому відпочинку, але діяльність рідної Бібліотеки постійно у полі її зору. Вона й досі з великою охотою допомагає співробітникам консультаціями під час підготовки бібліографічних покажчиків, науково-методичних матеріалів, безцінними є її спогади, пов'язані з історією НБУВ, а також дружні професійні та життєві поради своїм недавнім колегам.

Ніна Іванівна Малолетова надзвичайна людина, вона віддала все своє життя бібліотечній справі, ви-

ховала не одне покоління бібліографів, бібліотекарів. Її характеризує широка ерудиція, блискуча пам'ять, високий професіоналізм, працьовитість, доброзичливість, людяність.

Ваше життя, Ваша професійна діяльність, Ніно Іванівно, є прикладом високого служіння культурі, науці, бібліотечній справі. Тож, вітаючи з високим ювілеєм, колектив Бібліотеки, уся бібліотечна спільнота бажають Вам міцного здоров'я, оптимізму, добра, любові і щастя!

Многая літа, дорога Ніно Іванівно!

Основні наукові праці Н. І. Малолетової

1. Из опыта практического применения в международном книгообмене библиографического розыска / Н. И. Малолетова // Международный книгообмен Центральной научной библиотеки Академии наук УССР в 1956–1968 гг. : сб. науч. тр. Киев, 1970. С. 26–38.

2. Международный книгообмен ЦНБ АН УССР (1921–1971 гг.) / Н. И. Малолетова // Библиотечно-библиографическая информация библиотек АН СССР и академий наук союзных республик. 1972. № 3. С. 115–125.

3. Міжнародний книгообмін Центральної наукової бібліотеки АН УРСР, 1919–1971 рр. : до міжнародного року книги / Н. І. Малолетова // Український історичний журнал. 1972. № 9. С. 91–96.

4. Основные принципы и задачи централизованного комплектования зарубежной литературой фондов научных библиотек Академии наук Украинской ССР / Н. И. Малолетова // Оптимизация традиционных форм библиотечно-библиографической работы библиотек Академии наук СССР и академий наук союзных республик : сб. науч. тр. М., 1974. С. 32–38.

5. Информационно-библиографическая периодика зарубежных стран в фондах библиотек АН УССР / АН УССР, Центр. науч. б-ка ; сост. : Л. И. Гольденберг, Н. И. Малолетова. Киев, 1975. 202 с.

6. Комплектування фондів бібліотек наукових установ зарубіжною літературою / Н. І. Малолетова // Вісник АН УРСР. 1975. № 7. С. 106–108.

7. Некоторые вопросы совершенствования централизованного комплектования зарубежной литературой научных учреждений Академии наук Украинской ССР / Н. И. Малолетова, М. С. Мызников // Опыт централизации библиотечного дела : сб. ст. М., 1977. С. 108–118.

8. Международные связи библиотеки / Н. И. Малолетова // История Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР. Киев, 1979. С. 192–211.

9. Фонды и каталоги библиотеки / Н. И. Малолетова, Е. М. Апанович // История Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР. Киев, 1979. С. 52–70.

10. Работа над ретроспективным сводным каталогом «Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотек научных учреждений АН УССР. 1665–1975 гг.» // Научная систематизация и каталогизация литературы. М., 1980. С. 78–91.

11. Положение о централизованном комплектовании фондов библиотек системы АН УССР иностранной литературой : свод. тем. профиль комплектования / АН УССР, Цент. науч. б-ка ; сост. : Р. С. Кириченко, Н. И. Малолетова, Г. Н. Новицкая [и др.]. Киев, 1981. 83 с.
12. Совершенствование комплектования библиотек АН Украинской ССР зарубежной литературой и его задачи на 1981–1985 годы / Н. И. Малолетова // Формирование книжных фондов : сб. науч. тр. М., 1982. С. 5–21.
13. Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотек научных учреждений АН УССР (1665–1975 гг.) : свод. кат. Т. 1–8 / АН УССР, Цент. науч. б-ка ; сост. : Н. И. Малолетова, Р. С. Кириченко, Л. М. Клейменова [и др.]. Киев, 1980–1984.
14. Зарубежные периодические и продолжающиеся издания по книжному делу в фондах библиотек АН УССР : анот. указ. / АН УССР, Цент. науч. б-ка ; сост. : Н. И. Малолетова, Л. И. Гольденберг, Р. С. Кириченко ; отв. ред. М. С. Мызников. Киев, 1985. 106 с.
15. Комплектование библиотек системы Академии наук УССР зарубежной литературой и роль информационно-библиографической работы в его совершенствовании / Р. С. Кириченко, Н. И. Малолетова // Вопросы дальнейшего совершенствования и повышения качества комплектования иностранной литературой и международного книгообмена в библиотеках Академии наук СССР и академий наук союзных республик : сб. науч. работ. Л., 1986. С. 12–18.
16. Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотек научных учреждений АН УССР, (1981–1985). Вип. 1–2 / АН УССР, Цент. науч. б-ка ; сост. : Н. И. Малолетова, Е. П. Дроздова, Т. М. Устинникова [и др.]. Киев, 1986–1987.
17. Як використовується зарубіжна наукова періодика? / Н. І. Малолетова, Р. Л. Красій, А. А. Свобода // Вісник АН УРСР. 1989. № 8. С. 67–71.
18. Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотек научных учреждений АН УССР : сист. указ. / АН УССР, Цент. науч. б-ка им. В. И. Вернадского; отв. ред. М. С. Мызников. Киев, 1990.
- Вип. 1 : Естественные науки : сист. указ. (1895–1989 гг.) / сост. Н. И. Малолетова. 322 с.
- Вип. 2 : Техника. Технические науки : сист. указ. (1895–1989 гг.) / сост. : Н. И. Малолетова, Ю. В. Митина. 211 с.
- Вип. 3 : Сельское и лесное хозяйство. Здравоохранение. Медицинские науки : сист. указ. (1895–1989 гг.) / сост. : Н. И. Малолетова, Ю. В. Митина. 89 с.
- Вип. 4 : Общественные науки. Журналы универсального содержания : сист. указ. (1985–1989 гг.) / сост. Н. И. Малолетова. 316 с.
19. Эффективность использования библиотеками АН УССР периодических изданий, получаемых по международному книгообмену из капиталистических стран / Р. Л. Красий, Н. И. Малолетова // Комплектование иностранной литературой фондов академических библиотек. Кишинев, 1990. С. 117–125.
20. Довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах бібліотек наукових установ АН України : сист. покажч. (надходження 1991 р.) / АН України, Центр. науч. б-ка ім. В. І. Вернадського ; склали : Р. Л. Красій [та ін.] ; відп. ред. Н. І. Малолетова. Київ, 1993. 54 с.
21. Зведений профіль та положення про централізоване комплектування фондів бібліотек системи Національної академії наук України іноземною літературою / НАН України, Центр. науч. б-ка ім. В. І. Вернадського ; уклад. : Р. С. Кириченко [та ін.] ; відп. ред. Н. І. Малолетова. Київ, 1994. 94 с.
22. Зарубіжні періодичні видання, замовлені бібліотеками Національної академії наук України шляхом валютної передплати на 1994 рік : сист. покажч. / НАН України, Центр. науч. б-ка ім. В. І. Вернадського ; уклад. Н. І. Малолетова ; відп. ред. Т. І. Арсеєнко. Київ, 1995. 173 с.
23. Зарубіжні періодичні видання, замовлені бібліотеками Національної академії наук України шляхом валютної передплати на 1995 рік : сист. покажч. / НАН України, Центр. науч. б-ка ім. В. І. Вернадського ; уклад. Н. І. Малолетова, Т. М. Русских, О. В. Полякова ; відп. ред. Т. І. Арсеєнко. Київ, 1995. 199 с.
24. Бібліотеки Національної академії наук України : довідник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : А. А. Свобода, Н. І. Смаглова, Н. І. Малолетова [та ін.] ; наук. ред. О. С. Онищенко. Київ, 1996. 110 с.
25. Центральна наукова бібліотека Академії наук України в роки німецької окупації : (за архів. матеріалами) / М. Воробей, Н. Малолетова // Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи : матеріали нац. семінару «Проблеми повернення національно-культурних пам'яток, втрачених або переміщених під час Другої світової війни, м. Чернігів, верес. 1994». Київ, 1996. Вип. 6. С. 313–315.
26. Міжнародний книгообмін як один з видів інформаційної діяльності Бібліотеки / Т. І. Арсеєнко, Н. І. Малолетова // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : наук. пр. НБУВ. 1998. Вип. 1. С. 281–288.
27. Книгообмін НБУВ з бібліотеками ФРН: історичний досвід, сучасний стан та його перспективи / Н. І. Малолетова // Бібліотечний вісник. 1999. № 2. С. 11–16.
28. Нацистська бібліотечна політика у період окупації Києва у 1941–1943 рр. і доля книжкових фондів Бібліотеки Академії наук УРСР / Н. І. Малолетова, Л. А. Дубровіна // Рукописна і книжкова спадщина України : археогр. дослідж. унік. архів. та бібл. фондів. 2000. Вип. 5. С. 139–172.
29. Бібліотеки Києва в період нацистської окупації (1941–1943 рр.) / Л. Дубровіна, Н. Малолетова // Бібліотечний вісник. 2001. № 3. С. 2–18.
30. Звіти про діяльність Крайової бібліотеки Рейхскомісаріату України як джерело з історії бібліотек і долі бібліотечних фондів у період нацистської окупації Києва (1941–1943 рр.) / Л. А. Дубровіна, Н. І. Малолетова // Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики : зб. наук. пр. та спогадів пам'яті

відомого вченого історика, д-ра іст. наук, проф. В. О. Замлинського. Київ, 2001. Ч. 6, ч. 2. С. 6–24.

31. Фонд «Рейхскомісара України (1941–1944)» у ЦДАВО України: огляд документів з історії бібліотек періоду нацистської окупації Києва / Л. А. Дубровіна, Н. І. Малолетова // Архівознавство, археографія, джерелознавство. Київ, 2001. Вип. 4 : Студії на пошану Руслана Пирога. С. 408–427.

32. Нацистська політика щодо вивезення бібліотечних фондів з окупованих східних територій у 1941–1944 рр. і формування Східної і Центральної бібліотек Вищої школи у Німеччині / Н. І. Малолетова, Л. А. Дубровіна // Пам'ятки : археогр. щоріч. 2003. № 4. С. 46–68.

33. Діяльність Київської міської управи в галузі бібліотечної справи під час нацистської окупації (1941–1942) / Л. Дубровіна, Н. Малолетова. Бібліотечний вісник. 2003. № 3. С. 17–28.

34. Енциклопедичні, довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і бібліотек науково-дослідних установ НАН України : Наук.-інформ. сист. покажч. (надходження 2000–2002 рр.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : О. Б. Вихристюк, О. С. Грур'янова, Р. Л. Красій, Н. І. Малолетова. Київ, 2003. 107 с.

35. Книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з бібліотеками та науковими установами Австрійської Республіки та його особливості / Н. Малолетова // Бібліотечний вісник. 2003. № 5. С. 15–19.

36. Берлінська державна бібліотека Пруської культурної спадщини: історія її утворення, діяльність та сучасний стан / Н. Малолетова // Бібліотечний вісник. 2004. № 5. С. 40–46.

37. Бібліотеки Києва в період нацистської окупації (1941–1943) : дослідження : анот. покажч. : публікації документів / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Держ. ком. архівів України, Центр. держ. архів вищ. органів влади та управління України ; уклад. : Л. А. Дубровіна, Н. І. Малолетова ; редкол. : О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. Київ, 2004. 814 с. (Бібліотеки України під час Другої світової війни).

38. Библиотеки научных учреждений Киева в 1941–1943 гг. : киевские оккупационные архивы как документальная база исследований / Н. И. Малолетова // Библиотеки национальных академий наук : проблемы функционирования, тенденции развития. 2005. Вып. 3. С. 280–297.

39. Бібліотеки Академії наук УРСР під час нацистської окупації України 1941–1944 рр. : київські окупаційні архіви як документальна база дослідження / Н. Малолетова, Н. Кашеварова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2006. Вип. 15. С. 88–111.

40. Деятельность Оперативного штаба рейхслайтера Розенберга в оккупированной Европе в период Второй мировой войны : справочник-указатель арх. док. из киев. собраний / Н. Г. Кашеварова, Н. И. Малолетова ;

пред. редкол., вступ. сл. А. С. Онищенко ; НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского, Гос. ком. архивов Украины [и др.]. Киев, 2006. 578 с.

41. Німецьке науково-дослідне об'єднання у Бонні: його діяльність, структура та книгообмінні зв'язки з Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського / Н. Малолетова, Б. Якушко // Бібліотечний вісник. 2006. № 3. С. 42–48.

42. Діяльність німецького бібліотекаря та книгознавця Йозефа Бенцінга під час нацистської окупації України (1941–1944) / Ніна Малолетова // Студії з архівної справи та документознавства. 2007. Т. 15. С. 159–164.

43. Централізоване комплектування фондів бібліотек системи НАН України іноземними періодичними виданнями. Його особливості та перспективи / Р. Красій, Н. Малолетова, О. Полякова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2008. Вип. 20. С. 39–54.

44. Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з науковими установами та бібліотеками Німеччини. Історія, сучасний стан, перспективи / Н. Малолетова // Бібліотечний вісник. 2009. № 4. С. 25–32.

45. Международные книгообменные связи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского (1918–2008 гг.) / Н. И. Малолетова, Р. Л. Красий // Библиотеки национальных академий наук : проблемы функционирования, тенденции развития. 2009. Вып. 7. С. 328–346.

46. Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–2008 : Започаткування. Становлення. Розвиток / Н. І. Малолетова, Р. Л. Красій ; ред. О. С. Онищенко [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2009. 144 с.

47. Деятельность Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского в 1941–1943 гг. и политика нацистской оккупационной администрации в отношении библиотек / Н. И. Малолетова // Библиотеки национальных академий наук : проблемы функционирования, тенденции развития. 2010. Вып. 8. С. 301–318.

48. Німецька національна бібліотека у Лейпцигу : основні напрями діяльності / Н. Малолетова // Бібліотечний вісник. 2010. № 6. С. 34–39.

49. Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек науково-дослідних установ НАН України (надходження 2009–2010 рр.) : наук.-інформ. сист. покажч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : Р. Л. Красій, Н. І. Малолетова, О. В. Полякова ; відп. ред. Н. В. Стрішенець. Київ, 2011. 257 с.

50. Книгообмінні зв'язки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з науковими установами та бібліотеками Австрії / Н. Малолетова // Бібліотечний вісник. 2011. № 3. С. 27–32.

51. Комплектування бібліотек НАН України зарубіжними періодичними виданнями в сучасних умовах / Р. Красій, Н. Малолетова, О. Полякова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2011. Вип. 29. С. 96–107.

52. Пам'ять нації (до 100-річчя заснування Німецької національної бібліотеки) / Н. Малолетова // Бібліотечний вісник. 2012. № 5. С. 47–53.

53. Централізоване комплектування зарубіжними періодичними виданнями бібліотек мережі НАН України : історичний огляд / Н. Малолетова, О. Полякова // Бібліотечний вісник. 2012. № 6. С. 20–30.

54. Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек науково-дослідних установ НАН України (надходження 2011–2012 рр.) : наук.-інформ. сист. покажч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : Р. Л. Красій, А. М. Лямець, Н. І. Малолетова [та ін.] ; відп. ред. О. П. Бодак. Київ, 2013. 255, [1] с.

55. Національна бібліотека Франції : основні напрями діяльності / Н. Малолетова // Бібліотечний вісник. 2013. № 5. С. 20–27.

56. Сучасні підходи до міжнародного книгообміну у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського / Н. Малолетова, О. Сокур, А. Лямець, В. Яновська, А. Ятченко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2013. Вип. 38. С. 131–153.

57. Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та бібліотек науково-дослідних установ НАН України (надходження 2013–2014 рр.) : наук.-інформ. сист. покажч. /

НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : Р. Л. Красій, Л. А. Лавриненко, Н. І. Малолетова [та ін.] ; відп. ред. О. П. Бодак. Київ, 2015. 236 с.

58. Міжнародний документообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в системі формування бібліотечно-інформаційних ресурсів / Н. Малолетова, О. Бодак // Бібліотечний вісник. 2015. № 1. С. 33–45.

Публікації про Н. І. Малолетову

Добко Т. Малолетова Ніна Іванівна. *Українські бібліографи : біогр. відом., проф. діяльн., бібліогр.* Київ, 2008. Вип. 2. С. 30–33.

55 років на службі у Храмі Книги. *Бібліотечний вісник.* 2008. № 4. С. 56.

Полякова О. В. Н. І. Малолетова – бібліограф і референт міжнародного книгообміну. *Бібліотека. Наука. Комунікація. 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 274–277.

Любов Дубровіна,
член-кореспондент НАН України
Тетяна Добко,
доктор наук із соціальних комунікацій